वेधस् पु० वि+धा-असुन् गुणः। हिरण्यगर्भे जगत्स्रष्टरि, विष्णौ, सूर्य्ये, श्वेतार्कवृक्षे, पण्डिते च।

वेधित पु० वेधोजातोऽस्य तार० इतच्। विद्धे छिद्रिते।

वेधिनी स्त्री० विध-णिनि। जलौकायाम् (जोंक)

वेन्धा स्त्री० वन-ध पृ०। नदीभेदे। [ह्रस्वः।

वेप कम्पने भ्वा०आ० अक० सेट्। वेपते अवेपिष्ट। चङि न

वेपथु पु० वेप-अथुच्। कम्पे।

वेपन पु० वेप-ल्युट्। कम्पने। [पु०न०।

वेम पु० वे-मन् न आत्वम्। वापदण्डे। मनिन्। अत्रैवार्थे

वेर न०अज-रन् वीभावः। देहे,वार्त्ताकौ,कुङ्कुमे च। संज्ञायां कन्। कर्पूरे। [ह्रस्वः

वेल चालने भ्वा०प०सक० सेट्। वेलति अवेलीत्। चङि न

वेल कालोपदेशे, अ०चु०उ०अक०सेट्। वेलयति ते अविवेलत् त

वेल न०वेल-अच्। उपवने। काले समये मर्य्यादायां समुद्रकूले च स्त्री० 'वेलामूले विभावरी परिक्षीणे'ति भट्टिः।

वेल्ल चालने भ्वा०पर०सक०सेट् चङि न ह्रस्वः। वेल्लति अवेल्लीत्

वेल्ल पु०न० वेल्ल-अच्। विड़ङ्गे। घञ्। चलने पु०।

वेल्लज पु०वेल्ल-अच्-तथाभूतः सन् जायते जन-ड। मरिचे।

वेल्लन न० वेल्ल-ल्युट्। अश्वादेर्भूमौ लुण्ठने काष्ठनिर्म्मिते पदार्थे (वेलुन) च मालादूर्व्वायां स्त्री० ङीप्। [च त्रि०

वेल्लित न०वेल्ल-भावे क्त। गमने। कर्त्तरि-क्त। कम्पिते, कुटिले

वेल्लि(ल्ली) स्त्री० वेल्ल-इन् वा ङीप्। लतायाम्। संज्ञायां कन्। (वेलसुठ) वृक्षे।

वेवी कान्तौ गतौ व्याप्तौ क्षेपे भोजने च सक० प्रजनने अक० अदा०आत्म०सेट् जक्षादि० वैदिक एवायम्। वेवीते अवेविष्ट

वेश पु० विश-घञ्। अलङ्कारादिना कृतरूपान्तरे, नेपथ्यकर्म्मणि, वेश्यागृहे, गृहमात्रे, प्रवेशे च।

वेशधारिन् पु० वेशं धरति धृ० धृ-णिनि। छद्मेन रूपान्तरधारिणि, छद्मतपस्विप्रभृतौ।

वेशन्त पु० विश-झच्। क्षुद्रसरोवरे, अग्नौ च।

वेशर पु० वेशं राति रा-क। अश्वतरे।

वेश्मन् न० विश-मनिन्। गृहे।

वेश्मभू स्त्री० ६त०। गृहकरणयोग्ये स्थाने।

वेश्य न० विश-ण्यत् वेशाय हितं वा यत्। वेश्यालये पाठायाम् (आकनादि) वारयोषिति च स्त्री०। [वेश्याजनालये च

वेष पु० विष-अच् घञ् वा। भूषणादिना रूपान्तरकरणे,

वेषण पु०विष-ल्युट्। कासमर्द्दे (कालकासुन्दे)(धन्या) वृक्षे च

वेष्ट वेष्टने भ्वा०आत्म०सक०सेट्। वेष्टते अवेष्टिष्ट।

वेष्ट पु० वेष्ट-घञ् अच् वा। वेष्टने, श्रीवेष्टे, वृक्षनिर्यासे च।

वेष्टक न०वेष्ट-ण्वुल्। (पागड़ी) उष्णीषे। कुष्माण्डे,प्राचीरे च पु०

वेष्टन न० वेष्ट-ल्युट्। कर्णशष्कुल्याम्, उष्णीषे, मुकुटे च।

वेष्टवंश पु० वेष्ट-अच् कर्म०। (वेड़वांश) वंशभेदे।

वेष्टसार पु० वेष्टस्य सारः। श्रीवेष्टे।

वेष्टित त्रि० वेष्ट-क्त। प्राचीरादिना आवृते, रुद्धे च।

वेस गतौ भ्वा०प०सक०सेट् चङि न ह्रस्वः। वेसति अवेसीत्।

वेसन न० वेस-ल्युट्। द्विदले, 'दालयच्चणकानान्तु निस्तुषा यन्त्रपेषितम्। तच्चूर्णं वेसनमि'त्युक्ते चणकादिद्विदलचूर्णे च

वेसर पु० वेस-अरन्। अश्वतरे। [सर्षपादौ

वेसवर पु० वेसं वारयति वृ-अच्। (वाटना) पिष्टधन्याक-

वेह यत्ने भ्वा०आ०अक०सेट् चङि न ह्रस्वः। वेहते अवेहिष्ट।

वेहत् स्त्री० वि++हन अति नलोपः। गर्भोपघातिन्यां स्त्रियाम्।

वेहार पु० वि+हृ-घञ् पृ०। स्वनामख्याते देशभेदे। [ह्रस्वः

वेल्ह गतौ भ्वा०पर०सक० सेट्। वेल्हति अवेल्हीत् चङि न

वै शोषे भ्वा० प०सक०सेट् अनिट्। वायति अवासीत्। निष्ठातस्य नः। वानः निर्वाणः। [भ्विनि त्रि०।

वै अव्य० वा-डै। पादपूरणे,अनुनये,संबोधने च। [तत्सम्ब-

वैकक्ष न० विशेषेण कक्षति व्याप्नोति अण्। तिर्य्यक्कक्षावलम्बिनि हारभेदे। वुन्। उरसि उपवीताकारेण धृते माल्यभेदे। [विकङ्कतसंबन्धिनि त्रि०

वैकङ्कत पु०विकङ्कत+स्वार्थेऽण्। (वैंचि) वृक्षभेदे। तस्येदमण्।

वैकल्पिक त्रि० विकल्पेन प्राप्तः भवो वा ठक्। पक्षप्राप्ते।

वैकल्य न० विकलस्य भावः ष्यञ्। विकलत्वे।

वैकुण्ठ पु० विकुण्ठे भवः अण् विविधा कुण्ठा माया यस्य स्वार्थेऽण् वा। विष्णौ, गरुड़े, इन्द्रे, सितार्ज्जके च।

वैकृत न० विकृतस्य भावः अण्। विकारे।

वैखरी स्त्री० विशेषेण खं राति रा-क स्वार्थेऽण्। अर्थबोधके कण्ठस्थानादिषु उच्चार्य्यमाणे वर्णात्मके शब्दविशेषे।

वैखानस पु०वि+खन-ड अन-असु कर्म० स्वार्थेऽण्। वानप्रस्थे तापसभेदे 'वैखानसेभ्यः श्रुतरामवार्त्ता' इति भट्टिः।

वैगुण्य न० विगतो विरुद्धो वा गुणोऽस्य तस्य भावः ष्यञ्। यत्र यदुचितं तस्यरूपान्तरतापादने, अन्यायत्वे, असम्पन्नत्वे च

वैचित्र्य न०विचित्रस्य भावः ष्यञ्। नानारूपत्वे विलक्षणत्वे।

वैजयन्त पु० विजयते वि+जि-झ स्वार्थेऽण्। इन्द्रप्रासादे, अग्निमन्थवृक्षे, दानवभेदे च पताकायां, जयन्तीवृक्षे च स्त्री० ङीप्।

वैजिक न॰ वीजेन निर्वृत्तं ठक्। शिग्रुतैले। वीजाय हितम् ठक्। आत्मनि। स्वार्थे ठक्। कारणे। तस्येदं ठञ्। वीजसम्बन्धिनि त्रि॰।

वैज्ञानिक पु॰ विज्ञानाय साधु ठक्। निपुणे. विज्ञानमधिकृत्य कृतो ग्रन्थः ठक्। बौद्धागमे। तदध्येतरि, तत्सम्बन्धिनि च त्रि॰

वैडालव्रत न॰ विडालस्येदम् अण् तदिव व्रतम्। 'यस्य धर्म्मध्वजो नित्यं शक्रध्वज इवोच्छ्रितः। प्रच्छन्नानि च पापानि वैडालं नाम तद्व्रतमि'त्युक्त प्रकारेण धर्म्माचरणेन गुप्तपापाचारे।

वैडालव्रतिक पु॰ वैड़ालव्रतमस्त्यस्य ठन्। छलेन धर्म्मचारिणि छद्मतापसे। इनि। वैडालव्रतीत्यप्यत्र।

वैणव न॰ वेणूनां फलम् अण्, तस्य न लुप्। वेणुफले। वेणुसम्बन्धिनि त्रि॰। [स्त्यस्य ठन्। वंशीवादके

वैणविक त्रि॰ वेणोर्विकारः अण् वैणवं वेणुवाद्यं शिल्पम-

वैणिक त्रि॰ वीणा तद्वादनं शिल्पमस्य ठक्। वीणावादके (

वैणुक न॰ वेणोर्विकारः ठक्। गजचालनार्थे लौहमुखे वंशदण्डे। वेणुस्तद्वादनं शिल्पमस्य ठक्। वाणुवादके त्रि॰

वैण्य(न्य) पु॰वेण(न)स्यापत्यम् यञ्। वेणसुते पृथुनामके नृपभेदे

वैतंसिक त्रि॰ वितंसेन मृगपक्ष्यादिबन्धनोपायेन चरति ठक्। मांसविक्रयोपजीवके व्याधे। [भृत्यादौ।

वैतनिक त्रि॰ वेतनेन जीवति ठक्। वेतनोपजीवके कर्म्मकरे

वैतरणी(णि) स्त्री॰ वितरणेन दानेन लङ्घ्यते अण् ङीप् वा पृ ह्रस्वः। यमद्वारस्थे नदीभेदे, 'यमद्वारे महाघोरे तप्ता वैतरणी नदी'ति पुराणम्।

वैतस पु॰ वेतसएव स्वार्थेऽण्। अम्लवेतसे।

वैतानिक पु॰ वितानस्यायम् ठक्। श्रौतविधिनाऽग्निस्थापने 'दाहादूर्द्धमशौचं स्यात् 'यस्य वैतानिको विधिरि'ति स्मृतिः

वैतालिक त्रि॰विविधस्तालः मङ्गलगीत्यादिशब्दस्तेन व्यवहरति ठक्। मङ्गलस्तुत्यादिभिः राज्ञां प्रबोधकारके मागधादौ।

वैतालीय पु॰ मात्रावृत्तभेदे।

वैदग्ध न॰स्त्री॰ विदग्धस्य चतुरस्य भावः अण् स्त्रीत्वपक्षे ङीप्। चातुर्य्ये, भङ्गौ च। ष्यञ्। वैदग्ध्यमप्यत्र न॰।

वैदर्भ पु॰ विदर्भाणां जनपदानां राजा अण्। विदर्भदेशाधिपे। वाक्यस्य कौटिल्ये न॰। 'अवृत्तिरल्पवृत्तिर्वा वैदर्भी रीतिरुच्यते' इत्युक्त काव्यरचनाभेदे स्त्री॰ङीप्। विदर्भे भवा अण्। नलराजपत्न्यां दमयन्त्याम् स्त्री॰ ङीप्।

वैदल न॰ विदलस्य विकारः अण्। भिक्षुकस्य भिक्षापात्रभेदे। पिष्टकभेदे पु॰।

वैदिक पु॰ वेदं वेत्त्यधीते वा ठञ्। वेदज्ञे ब्राह्मणे वेदेषु विहितः ठक्। वेदोक्ते त्रि॰। स्त्रियां ङीप् 'वैदिकी तान्त्रिकी सन्ध्या यथानुक्रमयोगत' इति तन्त्रम्।

वैदुष्य न॰ विदुषो भावः विद्वस्+ष्यञ्। पाण्डित्ये।

वैदूर्य्य न॰विदूरे भवः ष्यञ्। कृष्णपीतवर्णे विडालनेत्रतुल्ये मणिभेदे।

वैदेह पु॰ विशेषेण देह उपचयो यस्य स्वार्थे प्रज्ञाद्यण्। वणिग्जने। विदेहे भवः अण् ततः कन्। वणिग्जने शूद्रात् वैश्याजाते जातिभेदे च। ठक्। वैदेहिकोपि। वणिजि। विदेहानां राजा अण्। विदेहराजे जनके नृपे।

वैदेही स्त्री॰ विदेहेषु मिथिलादेशेषु भवा अण्। सीतायाम् जनकात्मजायाम्,हरिद्रायाम्, पिप्पल्यां, वणिक् स्त्रियाञ्च

वैद्य पु॰ विद्याऽस्त्यस्य अण्। पण्डिते 'नाविद्यानान्तु वैद्येने'ति स्मृतिः भिषजि तदुपकारके-वासकवृक्षे च।

वैद्यक न॰वैद्यं चिकित्सकमधिकृत्य कृतो ग्रन्थः कन्। आयुर्वेदे

वैद्यबन्धु पु॰ ६त॰। आरग्वधवृक्षे।

वैद्यमातृ स्त्री॰ वैद्यस्य मातेव। वासके तस्य वैद्यजीविकाङ्ग रोगशान्तिकरत्वेन तत्पोषकत्वात् तन्मातृतुल्यत्वम्।

वैद्यसिंही स्त्री॰ वैद्यस्य सिंहीव। वासकवृक्षे।

वैद्या स्त्री॰ वैद्यस्येयं प्रियत्वात् अण्। काकोल्याम्।

वैध त्रि॰ विधित आगतः अण्। विधिप्रतिपाद्ये।

वैधात्र पु॰ विधातुरपत्यम् अण्। सनत्कुमारादौ मुनिभेदे।

वैधृति पु॰ विगता धृति र्यस्मात् पृ॰ वृद्धिः। विष्कम्भादिषु मध्ये अन्तिमे योगे।

वैधेय त्रि॰ विधीयतेऽसौ वि+धा यत् ततः स्वार्थे अण्। मूर्खे [वेदनमि'ति कुमारः।

वैधर्म्य न॰ विरुद्धो धर्म्मो यस्य तस्य भावः ष्यञ्। विरुद्धधर्म्मत्वे अन्यलक्षणे च।

वैधव्य न॰विधवाया भावः ष्यञ्। पतिविरहे 'नववैधव्यमसह्य-

वैनतेय पु॰ विनतायाः अपत्यं ढक्। गरुडे, अरुणे च।

वैनयिक त्रि॰विनये रतः ठक्। शास्त्रज्ञानादिना विनयरते।

वैनायिक पु॰ विनायं खण्डनमधिकृत्य कृतो ग्रन्थः ठक्। बौद्धागमे। उपचारात् तदभिज्ञे त्रि॰।

वैनाशिक पु॰ विनाशमधिकृत्य कृतो ग्रन्थः ठक्। सर्व्वेषां क्षणभङ्गुरताप्रतिपादके बौद्धागमे तदभिज्ञे त्रि॰ विनाशाय हितम् ठक्। ज्योतिषोक्ते षड्नाडीचक्रस्थे जन्मनक्षत्रावधित्रयोविंशे नक्षत्रे। क्षणिके, परतन्त्रे च त्रि॰। ऊर्णनाभे पु॰।

वैनीतक पु॰न॰। विशेषेण नीयतेऽनेन करणे क्त ततः स्वार्थे

कन् । परम्परया वाहने शिविकादौ ।

वैपरीत्य न॰ विपरीतस्य भावः ष्यञ् । विपर्य्यये ।

वैभव न॰ विभोर्भावः अण् । विभुत्वे विभूतौ ।

वैभ्राज न॰ विभ्राजइदम् अण् । देवोद्यानभेदे ।

वैमुख्य न॰ विमुखस्य भावः ष्यञ् । विमुखत्वे ।

वैमात पु॰ विमातुरपत्यम् अण् । सापत्ने भ्रातरि तथाभूत भगिन्यां स्त्री॰ ङीप् ।

वैमात्रेय पु॰ विमातुरपत्यं ढक् । सापत्ने भ्रातरि तथाभूत [भगिन्यां स्त्री॰ ङीप्

वैयाकरण त्रि॰ व्याकरणं वेत्त्यधीते वा अण् । व्याकरणाभिज्ञे

वैयाघ्र पु॰ व्याघ्रचर्म्मणा परिवृतो रथः अण् । व्याघ्रचर्म-परिवृते रथे ।

वैयाघ्रपद्य पु॰ व्याघ्रपदस्यापत्यं यञ् । गोत्रकारके मुनिभेदेः 'वैयाघ्रपद्यगोत्रायेति, भीष्मतर्पणमन्त्रः । [तेष्वपी'ति माघः

वैयात्य न॰ वियातस्य भावः ष्यञ् । निर्लज्जत्वे 'वैयात्यं सुर

वैयासकि पु॰ व्यासस्यापत्यम् इञ् । व्यासस्यापत्ये शुकदेवे ।

वैयासिकी स्त्री॰ व्यासेन प्रोक्ता ठञ् ङीप् । व्यासप्रणीतायां संहितायाम् ।

वैर न॰ वीरस्य भावः अण् । विरोधे विद्वेषे ।

वैरकर त्रि॰ वैरं करोति कृ-ट । विरोधकारके ।

वैरक्त्य न॰ विरक्तस्य भावः ष्यञ् । विरागे ।

वैरनिर्यातन न॰ वैरस्य वैरकृतापकारस्य निर्यातनम् निर् यत-णिच् ल्युट् । वैरकृतापकारप्रतीकारे ।

वैरप्रतीकार पु॰ ६त॰ । वैरकृतापकारस्य तुल्यरूपापकार करणेन तस्य शोधने ।

वैरशुद्धि स्त्री॰ ६त॰ । वैरप्रतीकारे ।

वैराग्य न॰ विरागस्य भावः ष्यञ् । विषयवासनाराहित्ये ऐहिकामुष्मिकविषयरागराहित्ये च ।

वैरवृक्ष पु॰ वीरस्यायं तन्नामकत्वात् कर्म॰ । अर्ज्जुनवृक्षे ।

वैरानुबन्धिन् त्रि॰ वैरं विद्वेषमनुबध्नाति णिनि । विद्वेषा नुरूपकारके, वैरानुगते च ।

वैरिन् त्रि॰ वैरमस्त्यस्य इनि । शत्रौ ।

वैरूप्य न॰ विरूपस्य भावः ष्यञ् । विरूपत्वे, अननुरूपत्वे, अयथाभावे वस्तुनो विकारे च ।

वैरोच(न)नि पु॰ विरोचनस्यापत्यम् शिवाद्यण् इञ् वा । अग्निपुत्रे, सूर्य्यपुत्रे, वलिराजनामके दानवे च ।

वैलक्षण्य न॰ विलक्षणस्य भावः ष्यञ् । विलक्षणत्वे वैशिष्ट्ये ।

वैलक्ष्य न॰ विलक्षस्य भावः ष्यञ् । लज्जायां, स्वभाव-वैलक्षण्ये च 'वैलक्ष्यहेतोर्गति'मिति नैषधम् ।

वैल्व न॰ विल्वस्य फलम् अण् तस्य न लुप् । विल्वफले तत्सम्बन्धिनि त्रि॰ । [वार्त्तावहे नैगमे (दोकानी) ।

वैवधिक त्रि॰ विवधेन धान्यादिसंग्रहेण व्यवहरति ठक् ।

वैवर्ण्य न॰ विवर्णस्य भावः ष्यञ् । विवर्णत्वे मालिन्ये ।

वैवस्वत पु॰ विवस्वतोऽपत्यम् तस्येदं वा अण् । यमे शनौ, रुद्रभेदे च तत्सम्बन्धिनि त्रि॰ 'वैवस्वतकरक्रियेत्युद्भटः दक्षिणदिशि स्त्री॰ ङीप् ।

वैवाहिक त्रि॰ विवाहाय हितं साधु वा ठक् । विवाहयोग्ये 'वैवाहिकीं तिथिं पृष्टा' इति कुमारः विवाहेन संबद्धे कन्यापुत्रयोः श्वशुरे, विवाहसम्बन्धिनि च त्रि॰ । 'पञ्चमे सप्तमे वापि येषां वैवाहिकी क्रियेति स्मृतिः ।

वैशम्पायन पु॰ व्यासशिष्ये भारतवक्तरि मुनिभेदे ।

वैशस न॰ विशसस्य भावः स्वार्थे वा अण् । हिंसने हिंसके वा

वैशाख पु॰ विशाखानक्षत्रयुक्ता पौर्णमासी वैशाखी सा अत्र मासे पुनः अण् । स्वनामख्याते वर्षमध्ये द्वितीये चान्द्रे मासे तन्मासस्य पौर्णमास्यां स्त्री॰ ङीप् । विशाखा प्रयोजनमस्य अञ् । मन्थानदण्डे । धनुर्द्धराणामवस्थानभेदे न॰ ।

वैशिष्ट्य न॰ विशिष्टस्य भावः ष्यञ् । विशेष्यविशेषणसम्बन्धे, विशिष्टबुद्धिनियामके सम्बन्धे, भेदे च ।

वैशेषिक न॰ विशेषं पदार्थभेदमधिकृत्य कृतो ग्रन्थः ठञ् । कणादप्रणीते शास्त्रभेदे । तदधीते अण् । काणादशास्त्राभिज्ञे त्रि॰ । तस्येदम् अण् । काणादशास्त्रसम्बन्धिनि त्रि॰ ।

वैशेष्य न॰ विशेषस्य भावः ष्यञ् । वैशिष्ट्ये भेदे च 'वैशेष्यात्तद्वाद'इति सांख्यम् । [ब्रह्मणऊरुजाते जातिभेदे

वैश्य पु॰ विशति उपभुङ्क्ते विश-क्विप् स्वार्थे ष्यञ् । वर्णभेदे

वैश्यवृत्ति स्त्री॰ ६त॰ । कृषिवाणिज्यादौ ।

वैश्रवण पु॰ विश्रवसोऽपत्यम् अण् विश्रवणादेशः । कुवेरे ।

वैश्रवणालय पु॰ ६त॰ । वटवृक्षे कुवेरपुर्य्याञ्च । वैश्रवणा-वासादयोऽप्यत्र । [देशेन दीयमाने बलौ ।

वैश्वदेव पु॰ विश्वेभ्यो देवेभ्यो देयो वलिः अण् । वैश्वदेवो-

वैश्वानर पु॰ विश्वेषां नराणामयम् कुक्षिस्थत्वात् अण् पूर्व्वदीर्घः । वह्नौ, चित्रकवृक्षे, सामवेदावयवभेदे च ।

वैषम्य न॰ विषमस्य भावः ष्यञ् । विषमत्वे वैलक्षण्ये ।

वैषयिक त्रि॰ विषयेषु निर्वृत्तः ठक् । विषयनिर्वृत्ते सुखादौ

वैष्णव त्रि॰ विष्णुर्देवताऽस्य तस्येदं वा अण् । विष्णूपासके विष्णुसम्बन्धिनि च स्त्रियां ङीप् । वैष्णव्यां शक्तौ 'वैष्णवी समरे वैनमिति चण्डी । विष्णुसम्बन्धिनि त्रि॰ स्त्रियां ङीप् 'गायत्री वैष्णवी ह्येषेति स्मृतिः विष्णुधामनि न॰ ।

वैसारिण पु० विसरति वि+सृ-णिनि स्वार्थे अण् । मत्स्ये ।
वैहासिक पु० विहासेऽभिरतस्तं करोति वा ठक् । नाटकादौ प्रसिद्धे शृङ्गाररसनायकसहचरे विदूषके ।
वोढृ पु० वह-तृन् । मुनिभेदे 'वोढुः पञ्चशिखस्तथे'ति स्मृतिः
वोढृ त्रि० वह-तृच् । वाहके स्थानान्तरप्रापके 'भागीरथीनिर्झरशीकराणां वोढे'ति कुमारः । पाणिग्राहके पु० 'पिण्डदा वोढुरेव ते इति स्मृतिः । भारवाहके मूढे च त्रि० वृषभे पु० ।
वोण्ट पु० वा-उण्ट । (बोँटा) इति ख्याते वृन्ते ।
वोरव पु० वा-उर वोरं वाति वा-क । (बोरो) धान्यभेदे ।
वोल पु० वा-उलच् । गन्धरसे गन्धद्रव्यभेदे ।
वौषट् अव्य० वह-डौषट् । देवोद्देशेन हविस्त्यागे ।
व्यंसक पु० विगतोंऽसो यस्य कप् । धूर्त्ते 'मयूरव्यंसकादयश्चे'ति पाणिनिसूत्रम् ।
व्यंसित त्रि० वि+अंस-क्त । वञ्चिते । [च । विष्णौ पु०
व्यक्त त्रि० वि-अनुज-क्त । स्फुटे, प्रकाशिते, दृष्टे, प्राज्ञे, स्थूले,
व्यक्ति स्त्री० वि+अनुज-क्तिन् । प्रकाशे क्तिच् । जने पृथगात्मके, एकैकविशेषे च । [यस्य । विष्णौ पु० ।
व्यग्र त्रि० विगतमग्रं यस्य । व्याकुले, व्यासक्ते च । विशिष्टमग्रं
व्यङ्ग न० विगतं विकलं वाङ्गं कर्म० । विकलाङ्गे, विगतमङ्गं यस्य । अङ्गहीने त्रि० ।
व्यङ्ग्य त्रि० वि+अनुज-ण्यत् । व्यञ्जनया वृत्त्या बोध्येऽर्थे, प्रकाश्ये
व्यच व्याजे अक० सम्बन्धे सक० तु० कु० प० सेट् । विचति अविचीत् विव्याच ।
व्यजन न० वि+अज-ल्युट् । तालवृन्तके ।
व्यञ्जक पु० वि+अनुज-णिच्-ण्वुल् । हृद्गतभावादिप्रकाशके अभिनये, व्यञ्जनयार्थबोधके शब्दे च । प्रकाशकमात्रे त्रि०
व्यञ्जन न० विशेषेणाज्यते वि+अनुज-ल्युट् । सूपशाकादौ ओदनभोजनोपकरणे । वि+अनुज-णिच्-ल्युट् । अलङ्कारप्रसिद्धे वृत्तिभेदे । युच् । 'विरतास्वभिधाद्यासु ययार्थो बोध्यतेऽपरः । सा वृत्तिर्व्यञ्जना नामे'त्युक्ते शब्दशक्तिभेदे ।
व्यञ्जित त्रि० वि+अनुज-णिच्-क्त । प्रकाशिते 'अव्यञ्जितहर्षलक्षणा इति कुमारः । व्यञ्जनावृत्त्या बोधितेऽर्थे च ।
व्यडम्बक पु० वि+अड-अच् डवि-ण्वुल् कर्म० शक० । एरण्डवृक्षे
व्यतिकर पु० वि+अति-कृ-अप् । सम्बन्धे, व्यसने च ।
व्यतिक्रम पु० वि+अति+क्रम-घञ् न वृद्धिः । विपर्यये 'विवाहे च व्यतिक्रम' इति स्मृतिः ।
व्यतिरिक्त त्रि० वि+अति+रिच्-क्त । भिन्ने 'न वृत्तवृत्तिव्यतिरिक्तसाधनमि'तिकुमारः ।
व्यतिरेक पु० वि+अति+रिच-घञ् । विशेषे, अतिक्रमे, अभावे, विनेत्यर्थे, अर्थालङ्कारभेदे च ।
व्यतिषक्त त्रि० वि+अति+षनुज-क्त । मिलिते, ग्रथिते च ।
व्यतिषङ्ग पु० वि+अति+षनुज-घञ् । परस्परमेलने ।
व्यती(ति)हार पु० वि+अति+हृ-घञ् वा दीर्घः । परीवर्त्ते परस्परैकजातीयक्रियाकरणे । [भ्युपेत इति रघुः ।
व्यतीत त्रि० वि+अति-इण्-क्त । अतीते 'व्यतीतकालस्त्वहम-
व्यतीपात पु० वि+अति+पत-घञ् दीर्घः । महोत्पातभेदे, विष्कम्भादिषु मध्ये योगभेदे 'श्रवणा च धनिष्ठार्द्रा नागदैवमस्तके । यद्यमा रविवारेण व्यतीपातः स उच्यते'इत्युक्ते योगभेदे च ।
व्यत्यय पु० वि+अति+इण्-अच् । व्यतिक्रमे, विपर्यये च ।
व्यत्यास पु० वि+अति-अस-घञ् । विपर्यये ।
व्यथ भये चलने दुःखानुभवे च भ्वा० आ०अक०सेट् घटा० । व्यथते व्यथिष्ट । अङ् व्यथा ।
व्यथा स्त्री० व्यथ-अङ् । पीड़ायाम्, दुःखे च ।
व्यध ताड़ने दि०प सक०अनिट् । विध्यति अव्यात्सीत् ।
व्यध पु० व्यध-अच् । वेधे, छिद्रीकरणे, भेदने च ।
व्यध्व पु० विरुद्धः अध्वा अच्समा० । कुपथे ।
व्यप क्षये चुरा०उभ०सक०सेट् । व्यापयति-ते अविव्यपत् त ।
व्यपदेश पु० वि+अप+दिश-घञ् । कथने । संज्ञायां, कापट्ये च
व्यपरोपण न० वि+अप+रुह-णिच्-ल्युट् । छेदने ।
व्यपरोपित त्रि० वि+अप+रुह-णिच्-क्त । छिन्ने ।
व्यपाकृति स्त्री० वि+अप+आ+कृ-क्तिन् । निराकरणे, अस्वीकारे, निह्नवे च । [यार्थापेक्षणे च ।
व्यपाश्रय पु० वि+अप+आ+श्रि-अच् । आश्रये । [अवय-
व्यपेक्षा स्त्री० वि+अप+ईक्ष-अ । अपेक्षायां व्याकरणोक्ते
व्यभिचार पु० वि+अभि-चर-घञ् । निन्दिताचारे स्त्रियाः परपुरुषसंगमे, पुंसश्च परस्त्रीसंगमे, न्यायादिप्रसिद्धे हेतुदोषभेदे च
व्यभिचारिन् पु० वि+अभि+चर-णिनि । अलङ्कारोक्ते रसाङ्गभेदे निर्वेदादौ, न्यायोक्ते व्यभिचाररूपहेतुदोषवति पदार्थे च । परपुरुषगामिन्यां स्त्रियां स्त्री० ङीप् । [त
व्यय गतौ त्यागे अद० चु० उभ० सक० सेट् । व्यययति ते अवव्ययत्
व्यय गतौ भ्वा० उभ०सक०सेट् । व्ययति ते अव्ययीत् अव्ययिष्ट
व्यय नोदे चु०उभ०सक०सेट् । व्याययति ते अविव्ययत् त ।
व्यय पु० वि+इण-अच् । विगमे, धनादेस्त्यागे, ज्योतिषोक्ते लग्नात् द्वादशस्थाने च ।

व्यर्थ त्रि० विगतोऽर्थे प्रयोजनं वाऽस्य । निष्प्रयोजने, विफले, अर्थशून्ये च । [अन्हते च तद्दति त्रि० ।

व्यलीक न० वि+अल-ईकक् । अकार्य्ये, कामजे, अपराधे, अप्रिये,

व्यवकलन न० वि+अव-कल-ल्युट् । वियोजने, विगमने, हीनतासम्पादने च । 'व्यवकलनमार्गेऽस्मी'ति लीलावती ।

व्यवकलित त्रि० वि+अव+कल-क्त । वियोजिते ।

व्यवच्छिन्न त्रि० वि+अव+छिद-क्त । छिन्ने, विशेषिते च ।

व्यवच्छेद पु० वि+अव+छिद-घञ् । पृथक्करणे, विशेषकरणे, मोचने च ।

व्यवधा स्त्री० वि+अव+धा-अ । व्यवधाने ।

व्यवधान न० वि+अव+धा-ल्युट् । तिरोधाने द्रव्यान्तरेण द्रव्यान्तरस्याच्छादने च । [आच्छादके च ।

व्यवधायक त्रि० वि+अव+धा-ण्वुल् । व्यवधानकर्त्तरि,

व्यवधि पु० वि+अव+धा-कि । व्यवधाने ।

व्यवसाय पु० वि+अव+षो-घञ् । उद्यमे 'मरणव्यवसायबुद्धिमि'ति कुमारः उपजीविकायाम्, अनुष्ठाने, अवधारणे च 'व्यवसायात्मिका बुद्धिरि'ति गीता ।

व्यवस्था स्त्री० वि+अव+स्था-अ । शास्त्रविहितस्य विषयान्तरपरिहारेण विषयविशेषे स्थापने, शास्त्रमर्य्यादायाञ्च ।

व्यवस्थित त्रि० वि+अव+स्था-क्त । विषयान्तरपरिहारेण विषयविशेषे अवस्थिते-शास्त्रविहिते पदार्थे ।

व्यवस्थितविभाषा स्त्री० कर्म० । व्याकरणोक्ते विषयान्तरपरिहारेण विषयविशेषेऽवस्थितरूपे विकल्पे ।

व्यवहर्त्तृ त्रि० वि+अव+हृ-तृच् । व्यवहारकर्त्तरि ।

व्यवहार पु० वि+अव+हृ-घञ् । अर्थविशेषबोधनाय शब्दविशेषप्रयोगे, ऋणादानादिष्वष्टादशसु विवादेषु । 'स्मृत्याचारव्यपेतेन मार्गेणाधर्षितः परैः । आवेदयति चेद्राज्ञे व्यवहारपदं हि तदि'ति स्मृतिः । 'परस्परं मनुष्याणां स्वार्थविप्रतिपत्तिषु वाक्यात् न्यायाद्व्यवस्थानं व्यवहारउदाहृत' इत्युक्ते विवादनिर्णये, सहासनभोजनादौ च ।

व्यवहारपद न० ६त० । व्यववारविषये ।

व्यवहारमातृका स्त्री० व्यवहारस्य विवादनिर्णयस्य मातेव पोषकत्वात् परिच्छेदकत्वाद्वा इवार्थे कन् । व्यवहारनिर्णयार्थं प्राड्विवाकादिकार्य्ये क्रियासमुदाये, विस्तरो वृहदभि०

व्यवहारिक त्रि० व्यवहारः प्रयोजनमस्य ठन् । व्यवहारयोग्ये लोकप्रसिद्धे घटपटादौ, स्त्रियां ङीप् । इङ्गुदवृक्षे पु०

व्यवहारिकसत्ता स्त्री० कर्म० व्यवहारोपयिके सत्त्वे वेदान्तकल्पिते ब्रह्मभिन्नपदार्थमात्रस्य वस्तुतोऽसत्त्वेऽपि व्यवहारयोग्ये सत्त्वे येन घटादि व्यवह्रियते । तत्कार्य्यकरणोपयोगित्वेन कल्पिते घटादेरर्थक्रियाकारित्वलक्षणे सत्त्वे च ।

व्यवहार्य्य त्रि० वि+अव+हृ-ण्यत् । इदमित्थमेवेत्येवंरूपेण व्यवहारविषये येन सह भोजनादि क्रियते तस्मिंश्च ।

व्यवहित त्रि० वि+अव+धा-क्त । व्यवधानवति पदार्थे ।

व्यवाय पु० वि+अव+इण-घञ् । ग्राम्यधर्मे मैथुने, अन्तर्द्धाने शुद्धौ-च तेजसि न० । [स्त्रियां ङीप् ।

व्यवायिन् पु० वि+अव+इण्-णिनि । ग्राम्यधर्मकारके

व्यसन न० वि+अस-ल्युट् । विपत्तौ, भ्रंशे, कामजाते, कोपजाते च स्त्रीभोगमद्यपानादौ दोषे, दैवादिकृते उपद्रवे च ।

व्यसनार्त्त त्रि० व्यवसनेनार्त्तः । दैवाद्युपद्रवयुक्ते ।

व्यसनिन् त्रि० व्यसनमस्यास्ति इनि । व्यसनयुक्ते कामजादिमद्यपानादिरूपदोषयुक्ते, दैवाद्युपद्रुते च ।

व्यसु त्रि० विगताः असवो यस्य । मृते, 'शेषे जातो भवेद्व्यसुरि'ति ज्योतिषम् ।

व्यस्त त्रि० वि+अस-क्त । व्याकुले, व्याप्ते, विभक्ते च 'व्यस्त-' रात्रिंदिवस्येति कुमारः विपरीते, 'व्यस्तविधिर्विलोम' इति लीलावती । समुदितपदार्थमध्ये एकैकस्मिन् । 'एते व्यस्ता समस्ता वे'ति स्मृतिः । समस्तभिन्ने च भावे-क्त । व्यतिक्रमे न० ।

व्याकरण पु० व्याक्रियन्ते व्युत्पाद्यन्ते अर्थवत्तया प्रतिपाद्यन्ते शब्दा येन वि+आ+कृ-ल्युट् । वेदाङ्गे शब्दसाधुताबोधके शास्त्रभेदे, वेदान्तोक्ते नामरूपाभ्यां जगतोविकाशने च ।

व्याकुल त्रि० वि+आ+कुल-क । रोगादिना इतिकर्त्तव्यतानिश्चयविहीने । [रणे च

व्याकृति स्त्री० वि+आ+कृ-क्तिन् । भङ्गौ, प्रकाशने, व्याक-

व्याकृत त्रि० वि+आ+कृ-क्त । प्रकाशिते ।

व्याकोश(ष) त्रि० वि+आ+कुश(ष) अच् व्यागतः कोश (षा)त् प्रा०स० वा । प्रफुल्ले 'व्याकोशे(षे)न्दीवराक्ष इति तन्त्रम् ।

व्याख्या स्त्री० वि+आ+ख्या-अच् । विवरणात्मके शब्दसमूहरूपे ग्रन्थभेदे कथने च ।

व्याख्यात त्रि० वि+आ+ख्या-क्त । कथिते, विवृते च ।

व्याघात त्रि० वि+आ+हन-घञ् । अन्तराये, प्रहारे, अर्थालङ्कारभेदे, सप्रतिबन्धे कथने, प्रतिबन्धभेदे 'व्याघातावधिराशङ्के'ति खण्डनखण्डखाद्यम् । विष्कम्भादिसप्तविंशतियोगमध्ये योगभेदे च ।

व्याघ्र पु० वि+आ+घ्रा-क । जन्तुभेदे, रक्तैरण्डे, करञ्जे च ।

व्याघ्रदल पु० व्याघ्रपाद इव दलमस्य शा० । एरण्डवृक्षे ।

व्याघ्रनख न० व्याघ्रस्य नखमिव । नखीनामगन्धद्रव्ये व्याघ्रस्य नख इव दलान्यस्य । स्नुहीवृक्षे । ६त० । व्याघ्रनखे ।

व्याघ्रपाद(द्) पु०व्याघ्रस्य पादइव मूलमस्य वा अन्त्यलोपः । विकङ्कतवृक्षे । मुनिभेदे च । [व्याघ्रलाङ्गूले ।

व्याघ्रपुच्छ पु० व्याघ्रस्य पुच्छइव दलमस्य । एरण्डवृक्षे ६त० ।

व्याघ्रादनी स्त्री० व्याघ्रेणाद्यते अद-ल्युट् ङीप् । त्रिवृतायाम्

व्याघ्रास्य स्त्री० व्याघ्रस्येवास्यं यस्य । विड़ाले ।

व्याघ्री स्त्री० व्याघ्रस्तन्नखाकारः कण्टकोऽस्त्यस्याः अच् गौ० ङीष् । कण्टकारिकायाम् । जातौ ङीष् व्याघ्रयोषिति ।

व्याज पु० वि+अज-घञ् वीभावाभावः । कपटे, वञ्चनाफले असत्यव्यवहारे कारणान्तरेण प्रवृत्तस्य कारणान्तरत्वेनोद्भवनरूपे अपदेशे च ।

व्याजनिन्दा स्त्री०३त० । कपटनिन्दायाम्, अर्थालङ्कारभेदे च

व्याजस्तुति स्त्री० ३त० । कपटस्तुतौ, अर्थालङ्कारभेदे च ।

व्याजोक्ति स्त्री० ३त० । छलेनोक्तौ, अर्थालङ्कारभेदे च ।

व्याड पु० वि+अड-अच् । मांसभक्षके व्याघ्रादौ पशौ, सर्पे, इन्द्रे च वञ्चके त्रि० । [व्याघ्रनखाख्ये गन्धद्रव्ये ।

व्याडायुध न० व्याडस्य व्याघ्रस्यायुधं नख इवास्त्यस्य अच् ।

व्याडि पु०व्याकरणस्य संग्रहकारके कोषकारके च मुनिभेदे ।

व्याध पु० व्यध-ण । मृगहिंसके जातिभेदे ।

व्याधभीत पु० व्याधाद्भीतः भी-क्त । मृगे ।

व्याधि पु० वि+आ+धा-कि । रोगे, कुष्ठरोगे च ।

व्याधिघात पु०व्याधिं हन्ति-हन-अण् । आरग्वधे (सोन्दाल)

व्याधिहन्तृ त्रि० व्याधिं हन्ति हन-तृच् । वाराहीकन्दे ।

व्याधित त्रि० व्याधिर्जातोऽस्य तार० इतच् । व्याधियुक्ते ।

व्याधु(धू)त त्रि० वि+आ+धु-धू-वा-क्त । कम्पिते ।

व्यान पु० वि+अन-घञ् । देहस्थे सर्वशरीरव्यापके प्राणादिमध्ये वायुभेदे ।

व्यापक त्रि०विशेषेणाप्नोति वि+आप-ण्वुल् । अधिकदेशवृत्तौ, न्यायोक्ते स्वाधिकरणवृत्त्यभावप्रतियोगिनि च पदार्थे । तन्त्रोक्ते सर्वाङ्गसम्बन्धिनि न्यासभेदे च ।

व्यापन्न त्रि० वि+आ+पद-क्त । मृते, विपद्युक्ते च ।

व्यापाद पु० वि+आ+पद-घञ् । द्रोहचिन्तने । [चिन्तने च ।

व्यापादन न० वि+आ+पद-णिच्-ल्युट् । मारणे, परानिष्ट

व्यापार पु० वि+आ+पृ-घञ् । 'व्यापारो भावना सैवोत्पादना सैव च क्रिये'त्युक्तायां भावयितुः उत्पादनक्रियायाम् ।

व्यापारिन् त्रि० व्यापारोऽस्त्यस्य इनि । व्यापारवति कर्षकादौ-व्यवसायवति वणिग्जने पु० ।

व्यापिन् त्रि० वि+आप-णिनि । व्यापके । विष्णौ पु० ।

व्यापृत त्रि० वि?आ+पृ-क्त । व्यापारयुक्ते ।

व्याप्त त्रि० वि+आप-क्त । पूर्णे, न्यायोक्ते व्याप्तिमति पदार्थे यथा वह्नेः व्याप्तो धूमः ।

व्याप्ति स्त्री० वि+आप-क्तिन् । ईश्वरस्य ऐश्वर्य्यभेदे, न्यायमते तदभाववति अविद्यमानत्वरूपे पदार्थे यथा वह्नेर भाववति जलादौ धूमो नास्तीति धूमादौ वह्नेः व्याप्तिः ।

व्याप्य त्रि० वि-आप-ण्यत् । व्याप्ते । अल्पदेशवृत्तौ पदार्थे अनुमितिसाधने न० । [रालपरिमाणे ।

व्याम पु० वि+अम-घञ् । तिर्य्यक्पार्श्वतो विस्तृतयो र्बाह्वोरन्त

व्यायत त्रि० वि+आ+यम-क्त । दीर्घे, आयते, दूरे अतिशये च । भावे-क्त । दैर्घ्ये, आयामे च न० ।

व्यायाम पु० वि+आ+यम-घञ् । श्रमे, श्रमसाधने व्यापारे, मल्लानां श्रमकारके व्यापारे, पौरुषे, दुर्गसंस्कारे, विषये, व्यामपरिमाणे च ।

व्यायोग पु० वि+आ+युज-घञ् । दृश्यकाव्यभेदे । [गर्ज च

व्याल पु० वि+अड-घञ् डस्य लः । सर्पे । हिंसकपशौ, दुष्ट-

व्यालगन्धा स्त्री० व्यालस्य गन्धो लेशोऽस्याः । काकोल्याम्

व्यालग्राह पु०व्यालान् सर्पान् गृह्णाति ग्रह-अण् । (सापुड़े) सर्पधारिणि । णिनि । अत्रैव । [समङ्गायाम् ।

व्यालजिह्वा स्त्री०व्यालस्य सर्पस्य जिह्वेव पत्रमस्याः । महा

व्यालदंष्ट्र पु० व्यालस्य व्याघ्रस्य दंष्ट्रेव कण्टकमस्य । गोक्षुरे

व्यालनख पु० व्यालस्य व्याघ्रस्य नखइव । गन्धद्रव्यभेदे व्यालदलोप्यत्र । [कर्कटीभेदे

व्यालपत्त्रा स्त्री० व्यालस्य पाद इव पत्त्रमस्याः । इर्वारौ

व्यालम्ब पु० विशेषेण आलम्बते वि+आ+लबि+अच् । रक्तैरण्डे । [द्रव्ये । व्यालनखाख्ये गन्धद्रव्ये पु०

व्यालायुध न०व्यालस्य व्याघ्रस्यायुधं नखइव । नखीनामगन्ध-

व्यावक्रोशी स्त्री० वि+अव+क्रुश-घञ् स्वार्थेऽण् । परस्पराक्रोशे । [परस्परहरणे

व्यावहारी स्त्री० वि+अव+हृ-घञ् स्वार्थे अण् ङीप् ।

व्यावहासी स्त्री० वि+अव+हस-घञ् स्वार्थेऽण् । परस्परहसने

व्यावृत्त त्रि०वि+आ+वृत-क्त । वृते, निवृत्ते च 'व्यावृत्तगतिरुद्याने' इति कुमारः ।

व्यावृत्ति स्त्री० वि+आ+वृत-क्तिन् । निवारणे ।

व्यास पु० व्यस्यति वेदान् वि+अस-घञ् । पराशरसुते मुनिभेदे, समासादिसमानार्थके विग्रहवाक्ये, विस्तारे, गोलचक्रक्षेत्रस्य मध्यस्थरेखायाम् 'यएवं वाचयेद्विप्रो स प्राज्ञः !

व्यास उच्यते' इत्युक्ते पुराणपाठके विप्रे च ।

व्यासक्त त्रि० वि+आ+षन्ज-क्त । आसक्ते तत्परे,संलग्ने च

व्यासङ्ग पु० वि+आ+षन्ज-घञ् । कार्य्यान्तरत्यागेनैकपरत्वे आसक्तौ च । [पिष्टे च

व्यासिद्ध त्रि० वि+आ+षिध-क्त । राजाज्ञादिनावरुद्धे नि-

व्याहत त्रि० वि+आ+हन-क्त । व्याघातयुक्ते ।

व्याहार पु० वि+आ+हृ-घञ् । वाक्ये उक्तौ ।

व्याहृति स्त्री० वि+आ+हृ-क्तिन् । उक्तौ,भूर्भुवःस्वरादिषु सप्तसु मन्त्रभेदेषु च ।

व्युत्क्रम पु० वि+उद्+क्रम-घञ् । क्रमवैपरीत्ये, व्यतिक्रमे च

व्युत्थान न० वि+उद्+स्था-ल्युट् । विरोधकरणे,स्वातन्त्र्यकरणे, प्रतिरोधने, नृत्यभेदे विशेषेण उत्थाने च । वि+उद्+स्था-क्तिन् । व्युत्थितिरप्यत्र स्त्री० ।

व्युत्पत्ति स्त्री० वि+उद्+पद-क्तिन् । विशेषेण उत्पत्तौ, शास्त्रजन्ये शब्दार्थज्ञानादिसम्पाद्ये संस्कारभेदे, शब्दानामर्थाव-बोधकशक्तौ च । [संस्कारयुक्ते पुरुषे च

व्युत्पन्न त्रि० वि+उद्+पद-क्त । व्युत्पत्तियुक्ते शब्दे, तत्-

व्युदस्त त्रि० वि+उद्+अस-क्त । निराकृते ।

व्युदास पु० वि+उद्+अस-घञ् । निराकरणे ।

व्युष त्यागे अद० चु० उभ० सक० सेट् । व्युषयति ते अवुव्युषत् त

व्युष्ट त्रि० वि+उष-क्त । दग्धे,वि+वस-क्त इडभावः । पर्य्युषिते, प्रभाते च । फले, दिवसे च न० ।

व्युष्टि स्त्री० वि+वस-क्तिन् । समृद्धौ, स्तुतौ, फले च ।

व्युस त्यागे दिवा० पर० सक० सेट् । व्युस्यति अव्युसत् अव्युसीत्

व्यूढ त्रि० वि+वह-क्त । निवेशनविशेषेण स्थिते सैन्यादौ 'व्यूढां द्रुपदपुत्रेणे'ति गीता । संहते, 'व्यूढोरस्को वृषस्कन्ध इति रघुः । पृथुले, परिहिते विवाहिते च त्रि० 'व्यढा का चन कन्यके'ति प्रबोधचन्द्रोदयः ।

व्यूढकङ्कट त्रि० व्यूढःपरिहितः कङ्कटःवर्म्म येन । सन्नद्धकवचे

व्यूत त्रि० वि+वे-क्त । तन्तुभिर्ग्रथिते ।

व्यूति स्त्री० वि+वे-क्तिन् । वस्त्रादिवपनकर्म्मणि ।

व्यूह पु० वि+ऊह-घञ् । समूहे निर्म्माणे च । सम्यक्तर्के, देहे सैन्ये, युद्धार्थं सैन्यसन्निवेशनविशेषे च । [पश्चाद्भागे ।

व्यूहपार्ष्णि पु० ६त० । युद्धार्थमवस्थानविशेषेण स्थितसैन्यानां

व्ये स्वतौ हृतौ च भ्वा० उभ० सक० अनिट् यजा० । व्ययति ते अव्यासीत् अव्यास्त विव्याय विव्यतुः ।

व्यो अव्य० व्ये-डो । लौहे, बीजे च ।

व्योकार पु० व्यो+कृ-अण् । लौहकारके ।

व्योमकेश पु० व्योम्नि केशो यस्य । शिवे महादेवे ।

व्योमकेशिन् पु० व्योमाकारः केशोऽस्त्यस्य इनि । महादेवे ।

व्योमचारिन् पु० व्योम्नि चरति चर-णिनि । विहगे, देवे, पवनचलादौ च ।

व्योमधूम पु० व्योम्नः धूमइव नीलत्वात् । मेघे ।

व्योमन् न० व्ये-मनिन् पृ० । आकाशे, (आव) अभ्रके, जले च

व्योममण्डल न० व्योम मण्डलमिव । मण्डलाकारे आकाशे ६त० । पताकायाम् । [अकस्मादुत्थिते वायोर्निर्घाते च

व्योममुद्गर पु० व्योम्नोमुद्गर इव आघातहेतुत्वात् । गगनात्

व्योमयान न० ७त० । आकाशगमनयोग्ये वाहने विमाने ।

व्योष न० वि+उष-अच् । शुण्ठीमरीचपिप्पलीरूपे त्रिकटुनि

व्रज गतौ भ्वा० पर० सक० सेट् । व्रजति अव्राजीत् । [जत् त

व्रज संस्कारे गतौ च चु० उ० सक० सेट् । 'व्राजयति ते अविव्र-

व्रज पु० व्रज-घञर्थे क । समूहे, गोष्ठे, पथि, मथुरासमीपस्थे देशभेदे च ।

व्रजनाथ पु० ६त० । श्रीकृष्णे व्रजप्रासादयोप्यत्र । [श्रीकृष्णे ।

व्रजमोहन पु० व्रजान् व्रजस्थान् मोहयति मुह-णिच्-ल्यु ।

व्रजवर पु० व्रजानां वरः प्रार्थनीयः । श्रीकृष्णे ।

व्रजवल्लभ पु० ६त० । श्रीकृष्णे ।

व्रजाङ्गना स्त्री० ६त० । व्रजस्य स्त्रियां गोप्याम् ।

व्रज्या स्त्री० व्रज-क्यप् । पर्य्यटने, गमने,जिगीषोर्युद्धार्थप्रयाणे च

व्रण शब्दे भ्वा० पर० अक० सेट् । व्रणति अव्राणीत् अव्रणीत्

व्रण अङ्गचूर्णने अद० चु० उ० सक० सेट् । व्रणयति ते अवव्रणत् त

व्रण पु० न० चु० व्रण-अच् । क्षते ।

व्रणकृत् पु० व्रणं करोति कृ-क्विप् । भल्लातके, व्रणकारके त्रि०

व्रणद्विष् पु० व्रणं द्वेष्टि द्विष-क्विप् । ब्राह्मणयष्टिकायाम् । व्रणघातके त्रि० ।

व्रणहृ पु० व्रणं हन्ति हन-ड । एरण्डवृक्षे । गुडूच्याम् स्त्री० ।

व्रणाश पु० व्रणमश्नाति अश-अण् । बोले,गन्धरसे वटवृक्षे च

व्रत न० व्रज-घ जस्य तः । भक्षभेदे,पुण्यसाधने उपवासादि नियमभेदे च ।

व्रतति(ती) स्त्री० वृत-अति पृ० वा ङीप् । लतायां विस्तारे च

व्रतसंग्रह पु० ६त० । व्रतग्रहणार्थं कृतदीक्षायाम् ।

व्रतादेश पु० ६त० । उपवासादिव्रतोपदेशे ।

व्रतिन् पु० व्रतमस्यास्ति इनि । व्रतधारके,यजमाने च ।

व्रश्च छेदे तु० प० सक० वेट् । वृश्चति अव्रश्चीत् अव्राक्षीत् ।

व्रश्चन पु० वृश्च्यतेऽनेन व्रश्च-ल्युट् । (रेति) स्वर्णादिच्छेदनार्थे पदार्थे । भावे ल्युट् । छेदने न० ।

व्रात पु० वृ-अतच् ष्ट० । समूहे ।

व्रातीन त्रि० व्रातेन संघेन जीवति । संघजीविनि ।

व्रात्य न०व्रातात् समूहात् च्यवति यत् । अव्यवहार्य्ये, संस्कार-हीने, जातिमात्रोपजीविनि, 'अत ऊर्द्ध्वं त्रयोऽप्येते यथा-कालमसंस्कृताः । सावित्रीपतिता व्रात्या' इति मनुः ।

व्रात्यस्तोम पु० व्रात्ययोग्यः स्तोमः । यज्ञभेदे ।

व्री वृतौ क्र्या०षा०पर०सक०अनिट् । व्रिणाति-व्रीणाति अव्रैषीत्

व्री गतौ दिवा आत्म०सक०अनिट् । व्रीयते अव्रेष्ट-निष्ठातस्य नः । व्रीणः ।

व्रीड क्षेपे सक०लज्जायाम् अक०दि०आ०सेट् । व्रीड्यते अव्रीडिष्ट

व्रीड पु० व्रीड-घञ् । लज्जायाम् ।अ । तत्रैव स्त्री० ।

व्रीण वधे वा चु०उभ० पक्षे भ्वा०पर०सक०सेट् । व्रीणयति ते व्रीणति अविव्रिणत् त अव्रीणीत् ।

व्रीहि पु० व्री-हि किच्च । धान्यमात्रे, आशुधान्ये च । [ष्ठत्व

व्रीहिक त्रि० व्रीहिरस्त्यस्य ठक् । धान्यवति । इनि व्रीहीत्य-

व्रीहिकाञ्चन पु० व्रीहिषु काञ्चनं तद्रूपमस्त्यस्य अच् । मसूरे

व्रीहिपर्णी स्त्री० व्रीहीणामिव पर्णाः यस्याः ङीप् । (शाल पान) क्षुपभेदे । [चर्व्वादौ ।

व्रीहिमय पु० व्रीहिप्रचुरः मयट् । व्रीहिनिर्मिते हविर्द्रव्ये

व्रीहिराजिक पु० व्रीहिषु राजते राज-अच् ततःस्वार्थे ठ । (काङ्गनि) धान्यभेदे ।

व्रुड संवरणे सक० संघाते अक० तु० कु० पर० सेट् । व्रुडति अव्रुडीत् । [त व्रूशति अव्रूशीत् ।

व्रूश वधे वा चु०उभ०पक्षे भ्वा०पर०स०सेट् । व्रूशयते अवुव्रूशत्

व्रैहेय त्रि० व्रीहीणां भवनं क्षेत्रं ढक् । व्रीहिभवनयोग्ये क्षेत्रे

व्ली गतौ वरणे च क्र्या०षा० पर०सक०अनिट् । व्लीनाति व्लिनाति अव्लैषीत् ।

श

श न० शो-ड । मङ्गले । महादेवे, शस्त्रे च पु० ।

शंयु त्रि० शमस्त्यस्य शम्+युस् । शुभान्विते ।

शंव त्रि०शमस्त्यस्य शम्+व । शुभयुक्ते, मूषलाग्रलौहे वज्रे च पु०

शंवर न० शंवृणोति शम्+वृ-अच् । जले ।

शंसा स्त्री० शन्स-अ । वाक्ये, वाञ्छायां, प्रशंसायाञ्च ।

शंसित त्रि० शन्स-क्त । निश्चिते, हिंसिते, कथिते स्तुते च ।

शंस्य त्रि०शन्स-ण्यत् । हिंस्ये, स्तुत्ये वाच्ये, च ।

शक त्रासे अक० संशये सक०भ्वा० आ०सेट् इदित् । शङ्कते अशङ्किष्ट । [कीत् अशकिष्ट ।

शक सामर्थ्ये अक० दि०उभ०सेट् । शक्यति ते अशाकीत्-अश-

शक सामर्थ्ये स्वा०पअ०क०अनिट् । शक्नोति कशकत्-अशाक्षीत् पुषादिरित्येके तेन अशकदित्येव ।

शक पु० शक-अच् । जातिभेदे, देशभेदे, स्वराज्यावधिवत्सराङ्क प्रवर्त्तके नृपभेदे, तदीये वत्सरे च । कलियुगे शककर्त्तृषु युधिष्ठिरः विक्रमादित्य' शालिवाहनश्चेति त्रयोगताः ।

शकट पु०न० शक-अटन् । यानभेदे, असुरविशेषे, स्वल्पार्थे ङीप् । क्षुद्रशकटे स्वार्थे कन् । शकटिका तत्रैव ।

शकटहन् पु०शकटमसुरभेदं हतवान् हन-भूते क्विप् । श्रीकृष्णे

शकटाह्वा स्त्री० शकटाकारत्वात् तदाह्वा यस्याः । रोहिणी-नक्षत्रे तस्याः शकटाकारचतुस्तारात्मकत्वेन तथात्वम् ।

शकल पु० न० शक-कलच् । खण्डे, एकभागे, त्वचि वल्कले, शल्के (आंस) च न० ।

शकलिन् पु० शकलं शल्कमस्यास्ति इनि । मत्स्ये ।

शकाब्द पु० शककर्त्तृनृपसंबन्धी अब्दः । शकप्रवर्त्तकनृप-राज्यावधिवत्सरे तत्संख्यायाञ्च ।

शकार पु० 'मदमूर्खताभिमानी दुष्कुलतैश्वर्य्यसंयुक्तः । सोऽय-मनूढाभ्राता राज्ञः श्यालः शकार' इत्युक्तलक्षणे राज्ञो-ऽनूढभार्य्याभ्रातरि ।

शकारि पु० शकानां म्लेच्छजातिभेदानामरिः । विक्रमादित्ये ।

शकुन न० शक-उनन् । शुभाशुभसूचकनिमित्ते-बाहुस्पन्दन-काकादिदर्शनादौ, पक्षिमात्रे, पक्षिभेदे, गृध्रे च पु० । [स्त्री०

शकुनज्ञ त्रि० शकुनं जानाति ज्ञा-क । निमित्ताभिज्ञे, ज्योष्यां

शकुनि पु० शक-उनि । पक्षिमात्रे, चिल्लपक्षिणि, सुवलराज-पुत्रे दुर्य्योधनमातुले च । श्यामापक्षिणि स्त्री० ङीप् ।

शकुनिप्रपा स्त्री० ६त० । पक्षिणां पानीयशालायाम् ।

शकुन्त पु०शक-उन्त । पक्षिमात्रे, भासपक्षिणि, कीटभेदे च ।

शकुन्तला स्त्री० शकुन्तैः लायते ला घञर्थे-क । मेनकागर्भ-जातायां विश्वामित्रसुतायाम् सा च जातमात्रा मात्रोत् सृष्टा शकुन्तलालिता पश्चात् कण्वमुनिना प्रतिपालिता दुष्मन्तनृपेण गान्धर्व्वविधिना व्यूढेति भारतम् ।

शकुन्तलात्मज पु० ६त० । भरतनृपे ।

शकुन्ति पु० शक-उन्ति । पक्षिमात्रे, भासपक्षिणि च ।

शकुल पु० शक-उलच् । मत्स्यभेदे (शउल । [दूर्व्वायाम् ।

शकुलाक्षी पु० शकुलस्याक्षीव षच् समा० ङीप् । गण्ड-

शकुलादनी स्त्री० शकुलैरद्यते अद-ल्युट् । (कट्की) शाक-भेदे जटामांस्यां, जलपिप्पल्यां, कट्फले च ।

शकुलार्भक पु० शकुलस्यार्भक इव क्षुद्रत्वात्तदाकारत्वाच्च । (गडुइ) मत्स्ये ।

शकृत् स्त्री० शक-ऋतन् । विष्ठायाम् । [स्त्री० ङीप् ।
शकृत्करि पु० शकृतं किरति कृ-इन् । गवादीनां वत्से वत्सायां
शकृद्द्वार न० ६त० । मलद्वारे अपानस्थाने ।
शक्क(क्व)र पु० शक-क्विप् कृ-अच् कर्म० शक-करन् वा ।
वृषे । चतुर्द्दशाक्षरपादके छन्दोभेदे, नदीभेदे मेखलायाञ्च
स्त्री० ङीप् । शक्करीत्यपि चतुर्द्दशाक्षरपादके छन्दसि ।
शक्त त्रि० शक-क्त । समर्थे ।
शक्ति स्त्री० शक-क्तिन् । सामर्थ्ये स्त्रीदेवतायाञ्च । न्यायाद्युक्ते
कारणनिष्ठे कार्य्योत्पादनयोग्ये धर्म्मभेदे, शब्दनिष्ठे अर्थ-
बोधकतारूपे वृत्तिभेदे अस्त्रभेदे च ।
शक्तिग्रह पु० ६त० । शक्तेः अर्थबोधकतारूपवृत्तेर्ज्ञाने ।
शक्तिग्राहक पु० शक्तिं गृह्णाति ग्रह-ण्वुल् । कार्त्तिकेये
शक्तिं ग्राहयति बोधयति ग्रह-णिच् ण्वुल् । 'शक्तिग्रहं
व्याकरणोपमानात् कोषाप्तवाक्यात व्यवहारतश्च वाक्यस्य
शेषाद्विवृतेर्वदन्ती'त्याद्युक्ते शक्तिबोधके हेतौ ।
शक्तिधर पु० शक्तिं धरति धृ-अच् । कार्त्तिकेये सामर्थ्यधरे
त्रि० 'शक्तिधरः कुमारः' इति रघुः शक्तिभृदादयोऽप्यत्र ।
शक्तिपर्ण पु शक्तिरिव पर्णं यस्य । सप्तपर्णे ।
शक्तिपाणि पु० शक्तिः पाणौ यस्य । कार्त्तिकेये शक्तिहस्ता-
दयोऽप्यत्र । [योद्धरि ।
शक्तिहेतिक पु० शक्तिर्हेतिः प्रहरणास्त्रं यस्य कप् । शक्त्या
श(स)क्तु पु० श(स)च-तुन् । (छातु) भ्रष्टयवादिचूर्णे ।
शक्तुफला(ली) स्त्री० शक्तव इव सूक्ष्माणि फलान्यस्याः वा
ङीप् । शमीवृक्षे ।
शक्ति(क्त्रि) पु० वशिष्ठमुनेः पुत्रे पराशरस्य पितरि मुनौ ।
शक्रु त्रि० शक-रु । प्रियभाषिणि ।
शक्य त्रि० शक-यत् । शक्तियुक्ते शक्त्या बोध्येऽर्थे, समर्थनीये,
साधयितुं योग्ये, वाक्ये च ।
शक्यतावच्छेदक त्रि० ६त० । शक्यपदार्थस्य धर्म्मो येन धर्म्मेण
अर्थस्य शब्दसङ्केतविषयता तस्मिन् धर्म्मे । यथा घटशब्दः
घटत्ववन्तं पदार्थं बोधयति अतस्तद्धर्म्मो घटत्वं घटशब्दस्य
शक्यतावच्छेदकम् । [मेचके च ।
शक्र पु० शक-रक् । इन्द्रे, कुटजवृक्षे, अर्ज्जुनवृक्षे, ज्येष्ठानक्षत्रे,
शक्रगोप पु० शक्रं शक्रधनुर्गोपायति समवर्णत्वात् । इन्द्रगोपे
शक्रज पु० शक्रात् जायते जन-ड । काके । इन्द्रजन्ये त्रि०
शक्रजातादयोऽप्यत्र । [मेघनादे राक्षसे, इन्द्रजेतरि त्रि० ।
शक्रजित् पु० शक्रं जितवान् जि-क्विप् तुक् च । रावणात्मजे
शक्रधनुस् न० ६त० । मेघलाञ्छने शक्रधनुराकारे सूर्य-
किरणसम्पर्कजे पदार्थभेदे (रामधनुक) । [कारे पदार्थे ।
शक्रध्वज पु० ६त० । भाद्रशुक्लद्वादश्यां पूज्ये इन्द्रदैवते ध्वजा-
शक्रनन्दन पु० ६त० । अर्ज्जुने । इन्द्रानन्दके त्रि० ।
शक्रपर्य्याय पु० शक्रस्य पर्य्यायो नाम नाम यस्य शाक० ।
कुटजवृक्षे ६त० । इन्द्रस्य वाचकशब्दे ।
शक्रपादप पु० ६त० । देवदारुवृक्षे । [स्वार्थे कन् । तत्रैव ।
शक्रपुष्पी स्त्री० शक्रस्येव पुष्पमस्याः ङीप् । अग्निशिखावृक्षे
शक्रभवन न० ६त० । स्वर्गे । शक्रावासादयोऽप्यत्र । [ण्याम् ।
शक्रभूभवा स्त्री० शक्ररूपभुवि भवति भू-अच् । इन्द्रवारु-
शक्रमातृ स्त्री० शक्रस्य मातेव । भार्ग्याम् । ६त० । इन्द्रजनन्याम्
शक्रमूर्द्धन् पु० शक्रस्येव शिखावान् मूर्द्धा यस्य । वल्मीके ।
६त० । इन्द्रमस्तके शक्रशिर आदयोऽप्यत्र ।
शक्रवल्ली स्त्री० शक्रप्रिया वल्ली । इन्द्रवारुण्याम् ।
शक्रवाहन पु० शक्रं वाहयति वह-णिच्-ल्यु । मेघे इन्द्रवा-
हनादयोऽप्यत्र ।
शक्रवीज न० शक्रस्य कुटजस्य वीजम् । इन्द्रयवे ।
शक्रशाखिन् पु० शक्रनामकः शाखी । कुटजवृक्षे ।
शक्रसारथि पु० ६त० । इन्द्रसारथौ मातलौ ।
शक्रसुत पु० शक्रस्य सुतः । वालिनामके वानरराजे ।
शक्रसुधा स्त्री० शक्रस्य सुधेव । पालङ्क्याम् ।
शक्रसृष्टा स्त्री० ६त० । हरीतक्याम् ।
शक्राख्य पु० शक्रस्येवाख्या यस्य । पेचके । [मिन्द्रपत्न्याम् ।
शक्राणी स्त्री० शक्रस्य पत्नी ङीप् आनुक् च । पुलोमजाया-
शक्राशन न० शक्रेणाश्यते अश-ल्युट् । भङ्गायाम् ।
शक्राशन पु० शक्रं तन्नामाश्नुते अश-ल्यु । कुटजवृक्षे ।
शक्रोत्थान न० शक्रस्य तद्ध्वजस्य उत्थानम् । शक्रध्वजस्यो-
त्थाने, तदुपलक्षिते उत्सवे च । ६त० शक्रोत्सवोऽप्यत्र ।
शङ्कर पु० शं करोति कृ-अच् । महादेवे कल्याणकरे त्रि०
शिवपत्न्यां स्त्री० ङीप् । [शुभ्रत्वात् । कर्पूरे ।
शङ्करावास पु० ६त० । 'कैलासाचले शङ्करस्यावास इव
शङ्का स्त्री० शकि-अ । त्रासे, वितर्के, संशये च । [कित्ते च ।
शङ्कित त्रि० शङ्का जातास्य तार० इतच् । भीते संदिग्धे चित
शङ्कु पु० शकि-उण् । स्थाणौ, मत्स्यभेदे, शल्यास्त्रे, कीलके,
दशकोटिसंख्यायां, तत्सङ्ख्याते, महादेवे, कलुषे, पत्त्रशि
राजाले, मेढ्रे, नखीनामद्रव्ये, छायापरिमाणार्थे काष्ठादि
निर्मिते, 'अर्काङ्गुला तु सूच्यग्रा काष्ठाद्यङ्गुलमूलिका ।
शङ्कुसंज्ञा भवेदि'त्युक्ते कीलभेदे च ।
शङ्कुकर्ण पु० शङ्कुरिव कर्णावस्य । गर्द्दभे ।

शङ्कुतरु पु० शङ्कुयोग्यस्तरुः । शालवृक्षे शङ्कुवृक्षादयोऽप्यत्र ।
शङ्कुला स्त्री० शकि-उलच् । उत्पलपत्रिकायाम् पूगच्छेदकास्त्रभेदे (जांति) शङ्कुलाखण्ड इति सिद्धान्तकौमुदी ।
शङ्ख पु०न० शम-ख । स्वनामख्याते समुद्रजाते पदार्थे, ललाटास्थ्नि, निधिभेदे, नखोनामगन्धद्रव्ये, कर्णसमीपस्थे-अस्थ्नि नागभेदे, हस्तिदन्तमध्ये, दशनिखर्वसंख्यायां, तत्संख्याते च
शङ्खक न० शङ्खस्य विकारः वुन् । शङ्खजाते वलयाकारे पदार्थे
शङ्खकार पु० शङ्खं तद्विकारं वलयाकारं पदार्थं करोति कृ-अण् । वर्णसङ्करजातिभेदे (शांखारी)
शङ्खचूर्ण न० ६त० । शङ्खजाते चूर्णे ।
शङ्खद्राविन् पु० शङ्खं द्रावयति द्रु-णिच्-णिनि । अम्लवेतसे
शङ्खधरा स्त्री० धृ-अच् ६त० । हिलमोचिकायाम् ।
शङ्खध्म पु० शङ्खं धमति ध्मा-क । शङ्खवादके । क्विप् । शङ्खध्मा इत्यप्यत्र । [अपि तत्र ङीप्
शङ्खनख पु० शङ्खस्य नख इव । क्षुद्रशङ्खे (जोङ्गड़ा) स्त्रीत्व-
शङ्खपुष्पी स्त्री० शङ्खइव पुष्पमस्याः ङीप् । (शङ्खाली) वृक्षे
शङ्खभृत् पु० शङ्खं बिभर्त्ति भृ-क्विप् तुक् च । विष्णौ ।
शङ्खमुख पु० शङ्खइव मुखमस्य । कुम्भीरे ।
शङ्खिका स्त्री० शङ्खोऽस्त्यस्याः ठन् । (चोरकावका) क्षुपभेदे
शङ्खिन् पु० शङ्ख+अस्त्यर्थे इनि । विष्णौ, समुद्रे च ।
शङ्खिनी स्त्री० शङ्खोऽस्त्यस्याः इनि । चोरपुष्प्याम्, श्वेतचुक्रायां, यवतिक्तायां, स्त्रीभेदे, उपदेवताभेदे, (शाकचिन्नी) शङ्खवत्यां स्त्रियाञ्च ।
शङ्खिनीफल पु० शङ्खिन्या इव फलमस्य । शिरीषवृक्षे ।
शङ्खिनीवास पु०६त० । शाखोटकवृक्षे ।
शच गतौ भ्वा०आ०स०सेट् इदित् । शञ्चते, अशञ्चिष्ट ।
शच वाचि भ्वा०आ०सक०सेट् । शचते अशचिष्ट ।
शचि(ची) स्त्री० शच-इन् वा ङीप् । इन्द्रपत्न्याम् ।
शचीपति पु०६त० । इन्द्रे । शचीभर्त्रादयोऽप्यत्र ।
शट(ठ) श्लाघायां चु०आ०अक०सेट् । शाट(ठ)यते अशीशट(ठ)त
शट शादे गतौ भेदे च भ्वा० पर० सक० रोगे अक० सेट् । शटति । अशाटीत्-अशटीत् ।
शट पु०शटति रुजति शट-अच् । अम्ले, सिंहकेशरे, जटायाञ्च स्त्री०
शटि(टी) स्त्री० शट-इन् वा ङीप् । (वन आदा) स्वनामख्याते ओषधिभेदे । [अशाठीत्-अशठीत्
शठ वधे सक० कैतवे क्लेशे च अक०भ्वा०पर० सेट् । शठति
शठ आलस्ये चु०पर०अक०सेट् । शाठयति ते अशीशठत् त ।
शठ दुष्टवचने अद०चु०उभ०सक०सेट् । शठयति ते अशशठत् त

शठ न० शठ-अच् । तगरे, कुङ्कुमे, लौहे च । धुस्तूरे, मध्यस्थपुरुषे च पु० । धूर्त्ते त्रि० ।
शठता स्त्री० शठस्य भावः तल् । शाठ्ये वञ्चनायाञ्च ।
शठम्बा स्त्री० शठ-अच् अबि-अच् कर्म० शक० । अम्बष्ठायाम् ।
शड संघाते रोगे च अक०भ्वा०प० सेट् इदित् । शण्डति अशण्डिष्ट ।
शण दाने भ्वा०पर०सक०सेट् । शणति अशाणीत् अशणीत्
शण पु० शण-अच् । स्वनामख्याते क्षुपभेदे ।
शणघण्टिका स्त्री० शणस्य घण्टेव इवार्थे कन् । शणपुष्पजाते घण्टारववति फले ।
शणपर्णी स्त्री० शणस्येव पर्णान्यस्याः ङीप् । अश्मन्तपर्ण्याम् ।
शणपुष्पी स्त्री० शणस्येव पुष्पमस्याः ङीप् (झनझने) वनशणे स्वार्थे कन् । तत्रैव ।
शणसूत्र न० शणाज्जातम् सूत्रम् । शणजाते जाले ।
शणालुक पु० शणइवालुकः । आरेवतवृक्षे (शोणालु)
शणिका स्त्री० शणस्तत्पुष्पमस्त्यस्याः ठन् । शणपुष्प्यायाम् ।
शण्ड न० शडि-अच् । पद्मादिसमूहे, नपुंसके, वृषे च ।
शण्डिल पु० शडि-इलच् । शाण्डिल्यस्य पितरि मुनिभेदे ।
शण्ढ पु० शण-ढ तस्य नेत्त्वम् । अन्तःपुररक्षके कृत्तिमक्लीवे ।
शत न० शो-डतच् । स्वनामख्यातसंख्यायाम्, तत्संख्येते बहुसंख्यायां च । स्वार्थे कन् । तत्रैव न० ।
शतक त्रि० शतं परिमाणमस्य कन् । शतसंख्यायुक्ते ।
शतकुम्भ पु० शतं कुम्भायत्र । स्वर्णखनिपर्व्वतभेदे ।
शतकोटि पु० शतं कोटयोऽग्राणि यस्य । वज्रे शतगुणिता कोटिः शाक० । शतगुणितकोटिसंख्यायां स्त्री० ।
शतक्रतु पु० शतं क्रतवोऽस्य । इन्द्रे ।
शतग्रन्थि स्त्री० शतं ग्रन्थयोऽस्य । दूर्व्वायाम् । [करञ्जे च
शतघ्नी स्त्री० शतं हन्ति हन-टक् । अस्त्रभेदे, वृश्चिकाल्यां,
शततम त्रि० शतस्य पूरणः तमप् । शतसंख्यापूरणे ।
शततारा स्त्री० शतभिषक् तारा शाक० । शतभिषानक्षत्रे ।
शतदन्तिका स्त्री० शतं दन्ता इव सन्त्यस्य ठन् । नागदन्त्याम्
शतद्रु पु० शतधा द्रवति कु-द्रु-ड न० । नदीभेदे । [शतप्रकारे अव्य०
शतधा स्त्री० शतं ग्रन्थीन् धत्ते धा-क । दूर्व्वायाम् । शत+धाच् ।
शतधामन् पु० शतं धामानि यस्य । विष्णौ ।
शतधार पु० शतं धारा अग्राणि यस्य । वज्रे शतधारायुक्ते त्रि० । 'वसोः पवित्रमसि शतधारम्' इति श्रुतिः ।
शतधृति पु० शतं धृतयोऽस्य । इन्द्रे, ब्रह्मणि, स्वर्गे च ।
शतपत्त्र न० शतं बहूनि पत्त्राण्यस्य । पद्मे ।

शतपत्री स्त्री॰ शतं पत्राणि दला यस्याः ङीप् । (सेओती)
पुष्पवृक्षभेदे स्वार्थे कन् । तत्रैव । [त्मकग्रन्थभेदे ।
शतपथ पु॰ शतं पन्थानो यत्र अच् समा॰। यजुर्वेदीयब्राह्मणा-
शतपथिक त्रि॰ शतपथं वेत्त्यधीते वा ठन्। शतपथब्राह्मणात्मक
ग्रन्थाध्यायिनि ।
शतपद् न॰ शतं पदानि यत्र । ज्योतिषोक्ते नक्षत्रपादानुसा-
रेण नामकरणोपयोगिप्रथमवर्णसूचके चक्रभेदे । शतं
पादाः यस्याः पाद्भावः समा॰ ङीपि पद्भावः । कीटभेदे
(कानखाड़) स्त्री॰ ।
शतपद्म न॰ शतदलयुक्तं पद्मम् । शतदलकमले, श्वेतपद्मे च ।
शतपर्व्वन् पु॰ शतं पर्व्वाणि ग्रन्थयो यस्य । वंशे, इक्षुभेदे च
कटुकायां,वचायां,दूर्व्वायां च स्त्री॰ । कन् । तात्र,यवे च
शतपाद् स्त्री॰शतं पादा अस्याः पाद्भावः। कीटभेदे (कानखाड़)
शतपादिका स्त्री॰ शतं पादा मूलान्यस्याः । काकोल्याम् ।
शतपुष्पा स्त्री॰शतं पुष्पाणि यस्याः। (सुलफा) शाकभेदे (मौरी)
क्षुपभेदे च । कन् । तत्रैव ।
शतप्रसूना स्त्री॰ शतं प्रसूनानि यस्याः । (सुलफा) शाके
शतप्रास पु॰ शतं प्रासा इव फलानि यस्य । करवीरवृक्षे ।
शतभिषज् स्त्री॰शतं भिषज इव ताराः यत्र । शततारात्मके
अश्विन्यादिषु चतुर्विंशे नक्षत्रे । शतभिषाप्यत्र स्त्री॰।
शतभीरु स्त्री॰ शतं बहवो वियोगिनो भीरवो यस्याः ५त॰ ।
मल्लिकायाम् तद्दर्शने हि वियोगिनां कामोद्दीपनात्
ततो भीरुत्वम् ।
शतमख पु॰ शतं मखा यज्ञा यस्य। इन्द्रे ।
शतमन्यु पु॰ शतं मन्यवो यज्ञा यस्य, शते दैत्येषु मन्युः
क्रोधो वा यस्य । इन्द्रे ।
शतमान पु॰न॰ शतेन मीयते मि-ल्युट् । पले, तत्परिमिते च
शतमारिन् पु॰ शतं मारयति मृ-णिच्-णिनि । विशिष्ट-
चिकित्सके । [शतसुखयुक्ते त्रि॰ ।
शतमुखी पु॰ शतं मुखानि यस्याः ङीप् । संमार्जन्याम् ।
शतमूली स्त्री॰शतं मूलान्यस्याः ङीप् । दूर्व्वायां, स्वनामख्या-
तायां लतायाञ्च ।
शतयष्टिक पु॰ शतं यष्टयो गुच्छा यस्य। शतगुच्छके हारभेदे
शतरुद्रीय न॰शतं रुद्रा देवता यस्य । यजुर्वेदोक्ते रुद्राध्याये
शतरूपा स्त्री॰ शतं रूपाण्यस्याः । ब्रह्मणः पत्न्याम् ।
शतवीर्य्या स्त्री॰ शतं वीर्य्याणि यस्याः ५ब॰। श्वेतदूर्व्वायाम् ।
शतवेधिन् पु॰शतं विधति विध-णिनि । अम्लवेतसे ।
शतसहस्र न॰ शतगुणितं सहस्रम् शाक॰ । लक्षसङ्ख्यायाम् ।

शतसाहस्र त्रि॰ शतं सहस्राणि परिमाणमस्य अण्
उत्तरपदवृद्धिः । लक्षसंख्याते ।
शतह्रदा स्त्री॰शतं ह्रादाः शब्दायस्याः पृ॰ह्रस्वः। विद्युति ।
शताक्षी स्त्री॰ शतमक्षीणीव पुष्पाण्यस्याः षच् समा॰ ङीष् ।
शतपुष्पायाम् दुर्गायाञ्च ।
शताङ्ग पु॰ शतमङ्गान्यवयवायस्य। रथे, तिनिसवृक्षे च ।
शतानन्द पु॰ शतमानन्दयति अण्। गौतमपुत्रे अहल्यागर्भजे
मुनिभेदे । शतजनानन्दके त्रि॰ । [शतसैन्यवति त्रि॰
शतानीक पु॰ शतमनीकानि यस्य । व्यासशिष्ये मुनिभेदे ।
शतार न॰ शतमाराण्यस्य। वज्रे ।
शतायुस् त्रि॰शतमायुर्वर्षकालोऽस्य। शतवर्षमितवयस्के 'शता
युर्वै पुरुष' इति श्रुतिः । [मूल्याम् इन्द्रभार्य्यायाम्
शतावरी स्त्री॰ शतमावृणोति आ+वृ अच् गौ॰ङीष् । शत-
शतावर्त्त पु॰ शतमावर्त्ता यस्य। विष्णौ शतधा वर्त्तते णिनि ।
तत्रैव । [उत्तरलोपः । शतमूल्यां, शतपुष्पायाञ्च
शताह्वा स्त्री॰ शतं शतमूली शतपुष्पा वेति आह्वा यस्याः
शतिक त्रि॰ शतेन क्रीतः ठन । शतेन क्रीते पदार्थे ।
शत्य त्रि॰ शतेन क्रीतः यत् । शतसंख्यातद्रव्येण क्रीते ।
शत्रु पु॰शद्-त्रुन् । रिपौ, राज्ञां विषयानन्तरस्थे नृपे, ज्योति
षोक्ते लग्नावधि षष्ठस्थाने, कामादिषु च । शातके त्रि॰
शत्रुघ्न पु॰ शत्रून् हन्ति हन-क । दशरथात्मजे सुमित्रागर्भजे
लक्ष्मणानुजे ।
शद शातने भ्वा॰ पर॰ सक॰ अनिट् । शीयते अशदत् । शत्स्यति
शद् गतौ भ्वा॰पर॰सक॰ अनिट् । शीयते अशात्सीत् ।
शनकावलि(ली) स्त्री॰ शनैः कायति कै-क पृ॰ तेषामावलिर्यत्र
वा ङीप् । गजपिप्पल्याम् ।
शनपर्णी स्त्री॰शणस्येव पर्णान्यस्याः पृ॰ षस्य नः । कटुक्याम्
शनि पु॰ शो-अनि किच्च । सूर्य्यपुत्रे छायागर्भजाते ग्रहभेदे,
तत्स्वामिकदिने च ।
शनिवार पु॰शनिस्वामिकोवारः । सूर्य्यादिवारमध्ये सप्तमे वारे
शनैश्चर पु॰ शनैश्चरति चर-अच् । शनिग्रहे तस्य ग्रहाणां
मध्ये सर्व्वोपरिकक्षस्थितत्वात् बहुकालेनैकैकराशिभोगात्
मृदुगतित्वम् ।
शनैस् अव्य॰ शण डैसि पृ॰ नुक् च । मन्दे, अशैघ्र्ये च ।
शन्स हिंसायां स्तुतौ कथने च भ्वा॰पर॰सक सेट् क्त्वा वेट् ।
शंसति अशंसीत् । [शप्यति ते अशाप्सीत् ।
शप आक्रोशे वा भ्वा॰पक्षे दिवा॰उभ॰सक॰अनिट् । शपति ते
शपथ पु॰ शप-क्थन् । सत्यताकरणाय दिव्यभेदकरणे, यथा

एतत् यदि मिथ्या स्यात् तदा मे एतदनिष्टं स्यादित्यादि
शपन पु० शप-ल्युट्। शपथे।
शप्त त्रि० शप-क्त। अभिशापग्रस्ते। उलपाख्ये तृणभेदे पु०।
शफ न० शम-अच् पृ० मस्य फः। गवादीनां खुरे, वृक्षमूले च।
शफर पु० स्त्री० शफं राति रा-क। (पुंटी) मत्स्यभेदे स्त्रीत्व
पक्षे ङीप्। [ब्दत् त
शब्द शब्दकरणे अ०चु०उभ०सक०सेट। शब्दयति ते अशश-
शब्द पु० शब्द-घञ्। ध्वन्यात्मके, वर्णात्मके च श्रोत्रेन्द्रियग्राह्ये
आकाशादिस्थे गुणभेदे। [क ६त०। शब्दज्ञाने।
शब्दग्रह पु० शब्दं गृह्णाति ग्रह-अच्। श्रोत्रेन्द्रियेषज्ञर्थे
शब्दब्रह्मन् न० शब्दात्मकं ब्रह्म। वेदात्मके, स्फोटात्मके च
नित्ये शब्दरूपे ब्रह्मणि। [वाणभेदे।
शब्दभेदिन् पु० शब्दानुसारेण भिनत्ति लक्ष्यम् णिनि।
शब्दवेधिन् पु० शब्दानुसारेण विधति लक्ष्यं विध-णिनि।
वाणभेदे, अर्ज्जुने च। [लक्षणादौ वृत्तिरूपे सामर्थ्ये।
शब्दशक्ति स्त्री०६त०। शब्दानामर्थावबोधकतारूपे अभिधा-
शब्दानुशासन न० अनुशिष्यतेऽनेन अनु+शास-ल्युट् ६त०।
शब्दसाधुताज्ञापके व्याकरणे।
शब्दालङ्कार पु० शब्दमात्रकृतोऽलङ्कारः। अलङ्कारशास्त्र-
प्रसिद्धेऽनुप्रासादौ अलङ्कारे।
शब्दित त्रि० शब्द-क्त। आहूते।
शम शान्तौ अक० शान्तीकरणे सक० दि० शमा०पर०सेट्।
शाम्यति अशमत्-अशमीत्। क्त्वा वेट्। [शमत्-त
शम आलोचने चु०उ०सक सेट्। शामयति-शमयति ते अशी-
शम पु० शम-घञ्। शान्तौ अन्तरिन्द्रियदमने।
शमथ पु० शम-अथन्। शान्तौ।
शमन पु० शमयति शम-णिच्-ल्यु। लोकानां पुण्यापुण्यफल-
दातृत्वेन दण्डकारके यमे। शम-णिच्-भावे ल्युट्।
शान्तीकरणे न०।
शमनस्वसृ स्त्री० ६त०। यमुनायाम्।
शमल न० शम-कलच्। विष्ठायाम्। [शिम्बायाञ्च।
शमि(मी) स्त्री० शम-इन् वा ङीप्। (शांइ) वृक्षभेदे (शुंटि)
शमिन् त्रि० शाम्यति शम-णिनि। शान्ते।
शमीक पु० शम-ईकक्। मुनिभेदे।
शमीगर्भ पु० शमीगर्भ आधारत्वेनास्त्यस्य अच्। वह्नौ, विप्रे च
शमीधान्य न० शमी शिम्बैव धान्यम्। शिम्बात्मके माष-
मुद्गादौ धान्ये।
शमीपत्री स्त्री० शम्या इव पत्त्रमस्याः ङीप्। लज्जालुवृक्षे

शमीर पु० अल्पा शमी अल्पार्थे र 'क्वचित् स्वार्थिका अपि
प्रत्ययाः प्रकृतितो लिङ्गवचनान्यतिवर्त्तन्ते' इति भाष्योक्तेः
पुंस्त्वम्। क्षुद्रायां शम्याम्।
शम्पा स्त्री० शं पाति पा-क। विद्युति।
शम्पाक पु० शं शिवं पाको फले यस्य। आरग्वधे।
शम्ब गतौ भ्वा पर०सक०सेट्। शम्बति अशम्बीत्।
शम्ब पु० शम्ब-अच्। वज्र मूषल पस्थितलौहे लौहकाग्राम्
अनुलोमकर्षणे, दरिद्रे च।
शम्बर न० शम्ब-अरन्। जले धने, व्रते, चित्ते च। मृगभेदे
दैत्यभेदे, मत्स्यभेदे, पर्व्वतभेदे, युद्धे, चित्रकवृक्षे, लोध्रे,
अर्ज्जुनवृक्षे च पु०। श्रेष्ठे त्रि०।
शम्बरकन्द पु० शम्बरः श्रेष्ठः कन्दो यस्य। वाराहीकन्दे।
शम्बरचन्दन न० ६त०। शम्बरपर्व्वतजाते चन्दनभेदे।
शम्बरसूदन पु० शम्बरमसुरं सूदयति छिनत्ति चु०सूद-ल्यु।
कामदेवे।
शम्बरारि पु०६त०। कामदेवे शम्बररिपादयोऽप्यत्र।
शाम्बरी स्त्री० शम्बरं जलं बाहुल्येनास्त्यस्य अच् गौरा०ङीष्।
आखुपर्ण्याम्।
शम्बल पु०न० शम्ब-कलच्। कूले, पाथेये, मत्सरे च।
शम्बाकृत त्रि० शम्बं कृष्टमप्यनुलोमभाकृष्यते शम्ब+कर्षणार्थे
डाच्+कृ-क्त। अनुलोमेन द्विरावृत्ते कृष्टे क्षेत्रे।
शम्बु(म्बू) पु०स्त्री०शम्ब-उन् कू वा। जलशुक्तौ (शामुक) गज-
कुम्भान्तभागे च। रामायणप्रसिद्धे शूद्रतापसे, शङ्खे,
दैत्यभेदे च पु०।
शम्भ त्रि० शमस्त्यस्य शम्+भ। कल्याणयुक्ते।
शम्भल पु०शम्भं कल्याणदायकं तीर्थं लाति-ला क। ग्रामभेदे
यत्र कल्की भविष्यति तस्मिन्। कुट्टि यां स्त्री० गौरा०ङीष्
शम्भु पु० शम्+भू-डु। महादेवे।
शम्भुतनय पु० ६त०। गणेशे, कार्त्तिकेये च शम्भुसुतादयोऽप्यत्र
शम्भुप्रिया स्त्री० ६त०। आमलक्याम् दुर्गायाञ्च।
शम्भुवल्लभ न० ६त०। श्वेतपद्मे। महादेवप्रिये त्रि०।
शम्या स्त्री० शम-यत् टाप्। युगकीलके।
शय पु० शी-अच्। हस्ते, सर्पे, निद्रायां शय्यायां, पणे च।
शयथ पु० शी-अथच्। अजगरसर्पे, मृत्यौ, वराहे, मत्स्ये च
निद्राशीले त्रि०।
शयन न० शी-ल्युट्। निद्रायाम्, शय्यायां, मैथुने च।
शयनीय न० शी-अनीयर्। शय्यायाम् स्वार्थे कन्। तत्रैव।
शयनैकादशी स्त्री० ६त०। आषाढशुक्लैकादश्याम्।

शयालु त्रि० शी-आलुच् । निद्राशीले । अजगरे,कुक्कुरे च पु०
शयित त्रि०शी-कर्त्तरि क्त । निद्रिते। भावे-क्त। निद्रायां न०
शयु पु० शी-उ । अजगरे सर्पे । उनन् । शयुनोप्यत्र ।
शय्या स्त्री० शी क्यप् । खट्वायाम् । [तृणभेदे च पु० ।
शर न० शॄ-अच् । जले । वाणे दधिदुग्धाद्यसारे, इषुसाधने
शरकाण्ड पु० ६त० । शरस्तम्बे, तन्निर्मितकवाणे च ।
शरज न० शरात् दधिदुग्धसारात् जायते जन-ड । हैयङ्ग-
वीने । शरवणे-जाते कार्त्तिकेये पु० ।
शरजन्मन् पु० शरवणे जन्म यस्य । कार्त्तिकेये ।
शरट पु०शॄ-अटन् । ककलासे, कुसुम्भशाके च ।
शरण न० शॄ-ल्युट् । गृहे, रक्षके, रक्षणे, वधे, घातके च
प्रसारण्यां स्त्री० टाप् ।
शरणागत त्रि० शरणमागतः आ+गम-क्त । शरणापन्ने ।
शरणापन्न त्रि० शरणमापन्नः आ+पद-क्त । शरणमागते ।
शरणार्थिन् त्रि० शरणमर्थयते अर्थ-णिनि । शरणकामे ।
श(स)रणि(णी) स्त्री०शॄ(सृ)-अनि वा ङीप् । पथि, ङीबन्तस्तु
जयन्त्याञ्च । [योग्ये ।
शरण्य त्रि० शरणाय साधुः यत् । शरणागतत्राणकरण-
शरत्कामिन् पु०शरदि कामयते कम-णिनि । कुक्कुरे ।
शरत्पद्म न० शरदिव शुभ्रं पद्मम् । श्वेतपद्मे ।
शरत्पर्व्वन् न० ७त० । कोजागरपूर्णिमानिमित्तोत्सवे ।
शरद् स्त्री० शॄ-अदि । वत्सरे, आश्विनकार्त्तिकमासात्मके ऋतौ च
शरधि पु० शरा धीयन्तेऽत्र धा-कि । तूणे । [पुङ्खाढ्ये ।
शरपुङ्खा स्त्री० शरस्येव पुङ्खा यस्य । नीलीवृक्षाकृतौ काण्ड-
शरभ पु० शॄ-अभच् । 'अष्टपादूर्द्धनयन ऊर्द्ध्वपादचतुष्टय' इत्यु-
क्तलक्षणे मृगभेदे, करभे, वानरभेदे, उष्ट्रे च ।
शरभू पु० शरे शरवणे भवति भू-क्विप् । कार्त्तिकेये ।
शरमय त्रि० शरस्य विकारः मयट् । शरजाते पदार्थे ।
श(स)रय(यू) स्त्री०शॄ(सृ)-अयु वा ऊङ् । अयोध्यानिम्नवाहिन्यां
नद्याम् । [वृक्षभेदे च ।
श(स)रल त्रि० शॄ(सृ)-अलच् । सुगमे, अकुटिलचित्ते (सरल)
शरवणोद्भव पु०शरवणे उद्भवः उत्पत्तिस्थानमस्य । कार्त्तिकेये
शरव्य न० शरवे वाणशिक्षायै हितं शरु+यत् । लक्ष्ये, शरेण
वेधनायोद्देश्ये । [टस्य ड ल वा । (शराल) पक्षिभेदे ।
शराटि(डि)(लि) स्त्री० शरमनुलक्ष्य अटति अट-इन् पृ०
शराभ्यास पु० ६त०। वाणमोचनशिक्षायाम् ।
शरारु त्रि० शॄ-आरु । हिंस्रे । [धनुषि ।
शरारोप पु०शराः आरोप्यन्तेऽत्र आ+रुह-णिच्-पङ् च अच्।
शराव पु शरं दध्यादिसारमवति अव अण् । मृण्मये-पात्र-
भेदे, (शरा) कुडवद्वयपरिमाणे च । [नदीभेदे
शरावती स्त्री० शराः सन्त्यस्याम् मतुप् मस्य वः पूर्व्वदीर्घश्च ।
शराश्रय पु० ६त० । तूणे । [णामासनम् । तूणे ।
शरासन पु० शराः अस्यन्तेऽनेन अस-ल्युट् । धनुषि शरा-
शरी स्त्री० शीर्य्यते शॄ-ई । एरकातृणे ।
शरीर न० शॄ-ईरन् । प्रतिक्षणं क्षीयमाणे देहे ।
शरीरक पु० शरीरं कायति आत्मत्वेनाभिमन्यते कै-क ।
जीवे । स्वार्थे वुन् । शरीरकोप्यत्र । [त्रि०
शरीरज पु०शरीरात् जायते जन-ड । रोगे । देहजातमात्रे
शरीरावरण न० शरीरमावृणोति आ+वृ-युच् । देहव्या
पिनि चर्मणि । देहावरके त्रि०। ल्युट् । देहाच्छादने न०
शरीरिन् पु० शरीरमात्माभिमानाश्रयत्वेनास्त्यस्य इनि । जीवे
शरु पु० शॄ-उन् । क्रोधे, वज्रे, वाणे, आयुधे च । [आम्रे ।
शरेष्ट पु०शृणाति कामिनं शॄ अच् शरः कामःतस्य इष्ट इष-क्त ।
शर्करक पु० शर्करायाः रसः अण् तद्यभावः शर्करः रस इव
कायति मधुरत्वात् कै-क । मधुरजम्बीरे ।
शर्करजा स्त्री० शर्करात् जायते जन-ड । सिताखण्डे ।
शर्करा स्त्री० शॄ करन् कस्य नेत्त्वम् । खण्डविकारे (चिनि)
उपलखण्डे, कर्परखण्डे च । शर्करा अस्त्यस्य मतुप्
तस्य लुक् । शर्करावति देशे, रोगभेदे, शकले च ।
शर्कराचल पु० दानार्थं कल्पिते शर्करामये पर्व्वते ।
शर्कराधेनु स्त्री० दानार्थं कल्पिते शर्करामये धेन्वाकारे स्तूपे
शर्करावत् त्रि०शर्कराः सन्त्यस्मिन् मतुप् मस्य वः । शर्करायुक्तदेशे
शर्करिक त्रि०शर्कराः सन्त्यस्य ठञ्। शर्करायुक्तदेशे इलच् । तत्रैव
शर्द्ध पु० शृध-घञ् । अपानवायूत्सर्गे । ल्युट् । तत्रैव न० ।
शर्द्धञ्जहा पु०शर्द्धमपानवायूत्सर्गं जहाति हा-खश् मुम् च। माषे
शर्ब हिंसायां गतौ च भ्वा०प०स०सेट् । शर्बति अशर्बीत् ।
शर्मद त्रि० शर्म ददाति दा-क । सुखदायके । विष्णौ पु० ।
शर्मन् शॄ-मनिन् । सुखे, तद्वति त्रि० ब्राह्मणोपाधौ पु०। [त्रि०
शर्मरा स्त्री० शर्म-राति रा-क । दारुहरिद्रायाम् । सुखदायके
शर्य्याति पु० वैवस्वतमनोः पुत्रभेदे ।
शर्व्व हिंसे भ्वा०पर०सक०सेट् । शर्वति अशर्वीत् ।
शर्व्व पु० शर्व-अच् । महादेवे ।
शर्व्वर पु० शर्व-अरन् । कामदेवे तमसि न० । [सन्ध्यायाञ्च ।
शर्व्वरी स्त्री० शॄ-वनिप् ङीप् वनो र च । रात्रौ हरिद्रायां,
शर्व्वला स्त्री० शर्व्व-घञ् तं शर्व्वं लाति ला-क । तोमरास्त्रे
शर्व्वाणी स्त्री० शर्व्वस्य पत्नी ङीप् आनुक् च । भवान्याम ।

शल चालने भ्वा०आ०सक०सेट् । शलते अशलिष्ट ।
शल गतौ भ्वा०पर०सक०सेट् ज्वलादि० । शलति अशालीत्
शल श्लाघायां चु०आ०सक०सेट् । शालयते अशीशलत ।
शल वेगे भ्वा०पर०सक०सेट् । शलति अशालीत् ।
शल न० शल-अच् । शल्लकीलोम्नि (सजारुकांटा) ।
शलभ पु० शल-अभच् । कीटभेदे पतङ्गे ।
शलल न० स्त्री० शल-कलच् । शल्लकीलोम्नि (साजारुकांटा) स्त्रीत्वे गौ०ङीष् ।
शलाका स्त्री०शल-आकन् । शल्ये, मदनवृक्षे (मयना) शारिकायां, शल्लक्याम्, शरे, आलेख्यतूलिकायां, अस्थि च ।
शलाकापरि अव्य०अव्ययी० शलाकासाधनक्रीड़ायां पराजये
शलाटु त्रि० शल-आटु । अपक्वफले मूलभेदे । विल्वे च पु० ।
शलालु पु० शल-आलुच् । सुगन्धिद्रव्यभेदे । [मदार्थे
शलालुक त्रि० शलालुना क्रीतं कन् । शलालुद्रव्येण क्रीते
शल्क न० शल-क कस्य नेत्त्वम् । खण्डे, वृक्षवल्कले, मत्स्यत्वचि च(अांस) । [त्वचि च
शल्कल न० शल-कलन् कस्य नेत्त्वम् । मत्स्यवल्कले, वृक्ष
शल्कलिन् पु० शल्कलमस्त्यस्य इनि । मत्स्ये ।
शल्किन् पु० शल्कमस्त्यस्य इनि । मत्स्ये ।
शल्भ प्रशंसायां भ्वा०आ०सक०सेट् । शल्भते अशल्भिष्ट ।
श(शा)ल्मलि पु०शल-मलच् स्वार्थे इन् इञ् वा । शाल्मलिवृक्षे (शिमुल्) । [वृक्षे
शाल्मलि स्त्री० शल-मलिन् स्वार्थे इञ् वा ङीप् । (शिमुल)
शल्य न०शल-यत् । वाणे,तोमरे, श्वेडे, वंशकविकायां, कीलके च
शल्यक पु० शल्यइव कायति कै-क । मदनवृक्षे (मयना)
शल्यलोमन् न० शल्यमिव लोम । शल्लकीलोम्नि ।
शल्ल गतौ भ्वा०पर०सक०सेट् । शल्लति अशल्लीत् ।
शल्ल न० शल्ल-अच् । त्वचि, भेके पु० । स्वार्थे कन् । त्वचि न० शणवृक्षे पु० । (सजारु) पशुभेदे स्त्री० गौ०ङीष् ।
शल्लकाद्रव पु० शल्लकीद्रव इव स्वादुः । सिह्लके ।
शल्व पु० शल-व । शाल्वदेशे । [अशवीत्
शव विकारे गतौ च भ्वा०पर०सक०सेट् । शवति-अशावीत्-
शव पु०न० । शव-अच् । मृतदेहे गतप्राणे देहे । जले न० ।
शवकाम्य पु० शवं काम्यति शव+काम्यच् । कुक्कुरे ।
शवयान न० शववाह्यं यानम् । मृतदेहवाहनार्थे तल्पे ।
शवर न० शव-अरन् । म्लेच्छजातिभेदे । पानीये, शिवे च पु० तत्पत्न्यां स्त्री० ङीप् ।
शवरथ पु० शववाहनार्थं रथः । शववाहनार्थे याने ।

शवरलोध्र पु० शवरप्रियः लोध्रः । श्वेतलोध्रे ।
शवरालय पु० ६त० । शवरावासस्थाने ।
शवल पु० शव-कलन् । कर्बूरवर्णे तद्वति त्रि० । तद्वर्णवत्यां धेनौ स्त्री० ।
शश प्लुतगतौ भ्वा०पर०सक०सेट् । शशति । अशाशीत्-अशशीत्
शश पु०शश-अच् । मृगभेदे (खरगोश) स्वार्थे कन् । तत्रैव ।
शशधर पु० शशं मृगभेदं धरति धृ-अच् । चन्द्रे, कर्पूरे च शशभृदादयोऽप्यत्र । [योऽप्यत्र
शशलाञ्छन पु०शशः मृगभेदो लाञ्छनं यस्य चन्द्रे, शशाङ्काद-
शशविन्दु पु० राजभेदे, विष्णौ च ।
शशशिम्बिका स्त्री०शश शिम्बीतया कायति कै-क । जीवन्त्याम्
शशस्थली स्त्री० शशवासयोग्या स्थली । अन्तर्वेद्यां देशभेदे
शशाण्डुलि पु० अडि-उलि ६त० । कर्कटीभेदे ।
शशाद पु० शशमत्ति अद-अण् । श्येनविहगे, ल्यु । तत्रैव ।
शशिकला स्त्री०६त० । चन्द्रस्य षोड़शभागे ।
शशिकान्त न०शशी कान्तो यस्य । कुमुदे । चन्द्रकान्तमणौ पु०
शशिन् पु० शशोऽस्त्यस्य इनि । चन्द्रे ।
शशिप्रभ न० शशिना प्रभा यस्य । कुमुदे ६त० । ज्योत्स्नायाम् ।
शशिभूषण पु०शशी भूषणं यस्य । महादेवे, शशिमण्डनादयोऽप्यत्र
शशिलेखा स्त्री० शशिनो रेखा रस्य लः । चन्द्रकलायाम् । शशिनो लेखेव अमृतास्पदत्वात् । गुडूच्याम् ।
शशिवाटिका स्त्री० शशिनोवाटीव इवार्थे । पुनर्नवायाम् ।
शशिशेखर पु०शशी शेखरं यस्य । महादेवे शशिमूर्द्धादयोऽप्यत्र
शशोर्स न० ६त० । शशस्य लोम्नि ।
शश्वत् अव्य० शश-वति । नैरन्तर्य्ये पुनःपुनरित्यर्थे च ।
शष वधे भ्वा०प०सक०सेट् । शषति अशाषीत् अशषीत् ।
शष्कुल पु० शष-कुलच् कस्य नेत्त्वम् । (डहरकरमचा) वृक्षे अपूपभेदे, कर्णरन्ध्रे, 'अवलम्बितकर्णशष्कुली'ति नैषधम् मत्स्यभेदे च दन्त्यमध्योऽप्ययमत्रार्थे ।
शष्प न० शष-पक् । बालतृणे घासे । प्रतिभाक्षये पु० ।
शस वधे भ्वा०प०स०सेट् क्त्वा वेट् । शसति । अशासीत् अशसीत्
शस आशिषि भ्वा०आ०सक० इदित् सेट् । प्रायेणाङ्पूर्वः । आशंसते आशंसिष्ट ।
शस स्वप्ने अदा०स्वपा०प०अक०सेट् इदित् । शंस्ति अशंसत्
शसन न० शस वधे ल्युट् । यज्ञार्थं पशुहनने ।
शस्त न० शन्स-क्त । कल्याणे तद्वति, स्तुते, प्रशस्ते च त्रि० ।
शस्त्र न० शस-ष्ट्रन् । लौहे,खड्गादौ अस्त्रे च स्वार्थे कन् । तत्रैव
शस्त्रकोषतरु पु० शस्त्रकोषस्य हितस्तरुः । महापिण्डीवृक्षे

शस्त्रजीविन् पु० शस्त्रेण जीवति णिनि । शस्त्राजीविनि ।
शस्त्रपाणि पु०शस्त्रं पाणौ यस्य । शस्त्रधारके आततायिभेदे 'शस्त्रपाणिर्धनापहः' इति स्मृतिः । [नकरे शिल्पिभेदे
शस्त्रमार्ज्ज पु०शस्त्रं मार्ष्टि मृज-अण् । (शिकलकर)शस्त्रमार्ज्ज
शस्त्राभ्यास पु० ६त० । शस्त्रप्रयोगशिक्षायाम् ।
शस्त्रायस शस्त्रयोग्यमयः अच्समा० । लौहभेदे (इस्पात) ।
शस्त्रिन् त्रि० शस्त्रमस्त्यस्य इनि । शस्त्रविशिष्टे ।
शस्त्री स्त्री० स्वल्पं शस्त्रं ङीप् । छुरिकायाम् ।
शस्प न० शस-प । बालतृणे घासे ।
शस्य न० शस-यत् । वृक्षादीनां फले । 'शस्यं क्षेत्रगतं मोक्त'-मित्युक्ते क्षेत्रस्थे धान्यादौ च । [शस्यनाशके त्रि० ।
शस्यध्वंसिन् पु० शस्यं ध्वंसयति ध्वन्स-णिच् णिनि । तुन्नवृक्षे
शस्यमञ्जरी स्त्री० ६त० । अभिनवधान्यादिशीर्षे ।
शस्यशूक न० । धान्यादेः शीर्षे ।
शस्यसम्बर पु० शस्यं संवृणोति सम्+वृ-अच् । सालवृक्षे ।
शस्यांरु पु०शस्यमृच्छति ऋ-उण् । क्षुद्रशमीवृक्षे (सेगुन)वृक्षे च
शाक पु०न०शक-घञ् । पत्रपुष्पादौ वृक्षभेदे पु० शक्तौ शिरीष वृक्षे, स्वराज्यावधि वत्सरप्रवर्त्तके राजभेदे, तदीये वत्सरे, च पु० हरितक्यां न० । श्यति सामर्थ्यं शो क तस्य नेत्त्वम् । 'मूलपत्त्रकरीराग्रे फलकाण्डाधिरूढकम् । त्वक् पुष्पं कवकञ्चैव शाकं दशविधं स्मृत'मित्युक्तेषु वृक्षादीनां पत्रादिषु न० 'अशाकभुक् सोऽरुगित्युद्भट ।
शाकचुक्रिका स्त्री० शाकेषु मध्ये चुक्रिका । चिञ्चायाम् ।
शाकट न० शकटाय हितम् अण् । शकटसम्बन्धियुगादौ । श्लेष्मातके-वृक्षे, धववृक्षे च पु० ।
शाकटायन पु० व्याकरणकारके मुनिभेदे ।
शाकटिक पु० शकटेन चरति ठञ् । शकटेन गन्तरि ।
शाकटीन पु०शकटः परिमाणमस्य खञ् । विंशतितुलापरिमाणे
शाकतरु पु०शाकाख्यः तरुः । (सेगुण) वृक्षे । शाकवृक्षादयोऽप्यत्र
शाकपत्र पु० शाकः पत्त्रमस्य । शिग्रुवृक्षे ।
शाकबालेय पु० बलये हितम् ढक् शाकप्रधानो बालेयः । ब्रह्मयष्टिकायाम् ।
शाकम्भरी स्त्री० शाकैर्बिभर्त्ति भृ-खच् मुम् च । 'भरिष्यामि सुराः ! शाकैरावृष्टेः प्राणधारकैः । शाकम्भरीति विख्यातिमि'ति चण्डो निरुक्तायाम् दुर्गायाम् ।
शाकयोग्य पु०शाके तद्भक्षणे योग्यः । धन्याके । [वास्तूकशाके
शाकराज पु० शाकेषु राजते अच्,शाकानां वा राजा टच् ।
शाकविल्व पु०शाकोऽपि विल्व इव । वार्त्ताकौ स्वार्थे कन् तत्रैव
शाकवीर पु० शाकेषु वीरः वीर्य्याधायकत्वात् । वास्तूकशाके
शाकशाकट न० शाकस्य क्षेत्रं शाकटच् । शाकक्षेत्रे । शाक-टिनच् । अत्रार्थे ।
शाकश्रेष्ठ पु०शाकेषु श्रेष्ठः । वास्तूकशाके जीवन्त्यां वार्त्ताकौ स्त्री०
शाकाङ्ग न० शाकस्य तद्भक्षणस्याङ्गमुपयोगि । मरिचे ।
शाकाम्ल न० शाकमेवाम्लम् । वृक्षाम्ले ।
शाकाम्लभेदन न० शाकरूपम् अम्लं भिनत्ति भिद-ल्यु । चुक्रे (चुकोपालङ्) ।
शाकालाबु स्त्री० शाकप्रधानालाबुः । अलाबुभेदे ।
शाकिनी स्त्री० शाकोऽस्त्यस्याः इनि । शाकभवनयोग्यायां भूमौ, देवीसहचरीभेदे च ।
शाकुन पु० शकुनं शुभाशुभसूचकं निमित्तमधिकृत्य कृतो ग्रन्थः अण् । शकुनज्ञानसाधने ग्रन्थे (काकचरित) । [घातके ।
शाकुनिक पु० शकुनेन पक्षिवधादिना जीवति ठञ् । पक्षि-
शाकुन्तलेय पु० शकुन्तलाया अपत्यं ढक् । दुष्मन्तात्मजे शकुन्तलागर्भजे भरते नृपे ।
शाक्त त्रि० शक्तिर्देवताऽस्य अण् । तन्त्रोक्ते शक्तिदेवतोपासके
शाक्तीक पु० शक्तिः प्रहरणमस्य ईकक् । शक्त्या योद्धरि ।
शाक्य पु० शक-घञ् तत्र साधुः यत् । बुद्धे ।
शाक्यमुनि पु० शाक्यो मुनिः । बुद्धभेदे ।
शाक्यसिंह पु० शाक्य वंशे सिंह इव । बुद्धभेदे । [अशाखीत्
शाख व्याप्तौ भ्वा०पर०सक०सेट् चङि न ह्रस्वः । शाखति
शाख पु० शाख-अच् । कृत्तिकापुत्रे स्कन्दानुजे गणभेदे,ग्रन्थ-परिच्छेदे, सर्गस्थानीये ग्रन्थांशभेदे, वृक्षस्यावयवभेदे च (डाल)पक्षान्तरे, राहौ,लतायाम्,अन्तिके,वेदैकदेशे च स्त्री०
शाखाकण्ट पु० शाखाव्यापी कण्टः कण्टको यस्य । स्नुहीवृक्षे
शाखानगर न० शाखेव नगरम् । मूलनगरसमीपस्थे क्षुद्र-पुरे शाखापुरादयोऽप्यत्र ।
शाखामृग पु० शाखास्थो मृगः पशुः । वानरे ।
शाखाम्ला स्त्री० शाखाश्याम्ला । वृक्षाम्ले ।
शाखारण्ड पु० शाखायां वेदशाखायां रण्डः तद्विहित कर्म्मानाचरणात् । स्वशाखात्यागेन कर्मकर्त्तरि ।
शाखाल पु० शाखाः बाहुल्येन सन्त्यस्य लच् । वानीरवृक्षे ।
शाखाशिफा स्त्री० शाखारूढा शिफा मूलम् शाक० । वटा-दीनां शाखाजाते मूले । शिफामारभ्य शाखा । गुडूच्यादि लतायाम् । [म्लेच्छभेदे च ।
शाखिन् पु० शाखाऽस्त्यस्य इनि । वृक्षे । वेदैकदेशवति,नृपभेदे,
शाखोट पु०शाखा-व्याप्तौ ओटन् (श्याओड़ा) वृक्षे स्वार्थे कन् ।

तत्रैव । [जातिभेदे (शांखारी) ।

शाङ्खिक पु० शङ्खस्तद्विकारवलयनिर्म्माणं शिल्पमस्य ठञ् ।

शाङ्गुष्ठा स्त्री०श्यति शो-क शः अङ्गुष्ठ इव यस्याः । गुञ्जायाम्

शाट पु० शट-घञ् । वस्त्रे । स्त्रीत्वमपि गौ० ङीष् ।

शाटक पु०न० शट-ण्वुल् । वस्त्रे स्त्रीत्वमपि टाप् ।

शाट्यायन पु०मुनिभेदे, तेन प्रोक्तम् अण् । प्रकृतहोमकर्मणि वैगुण्यसमाधानार्थं विहिते होमभेदे न० ।

शाठ्य न०शठस्य भावः ष्यञ् । शठतायाम् ।

शाड श्लाघायां भ्वा०आत्म० सक० सेट् । शाडते अशाडिष्ट

शाण न०शणेन निर्वृत्तम् अण् । शणसूत्रनिर्मिते वस्त्रादौ । शण-घञ् । (कष्टिपाथर) कषपाषाणे शस्त्रादीनां निकर्षणेन तीक्ष्णीकरणयन्त्रभेदे ।

शाणाजीव पु० शाणमाजीवति आ+जीव-अण् । अस्त्रतीक्ष्णताकारके शिल्पिनि ।

शाणि पु०शण-इण् । षट्सूत्रे शणेन निर्वृत्ता इञ् वा ङीप् । शणनिर्म्मिते पट्टिकावस्त्रे छिद्रवस्त्रे च ।

शाणित त्रि० शण-णिच्-क्त । तीक्ष्णीकृते ।

शाण्डिल्य पु० शण्डिलस्यापत्यम् यञ् । गोत्रप्रवर्त्तके भक्तिशास्त्रकारके मुनिभेदे, तत्प्रियत्वात्, विल्वे वह्निभेदे च ।

शात न० शो-क्त । सुखे, तद्वति, छिन्ने, कृशे, दुर्बले, निशिते च त्रि० धुस्तूरे पु० ।

शातकुम्भ न० शतकुम्भे भवः अण् । हिरण्ये । धुस्तूरे करवीरे च पु० । [धुस्तूरे पु० ।

शातकौम्भ न० शतकुम्भे भवम् अण् द्विपदवृद्धिः । हिरण्ये

शातन न० शो-णिच्-तङ्च् ल्युट् । तनूकरणे, विनाशने च 'जायते पत्रशातनमि'ति मीमांसा ।

शातभीरु पु०शाता दुर्बलाः पान्था भीरवो यस्याः । मल्लिकाभेदे

शातला स्त्री० शातं कार्श्यं लाति ला-क । (चामकषा) वृक्षे ।

शात्रव पु० शत्रुरेव स्वार्थेऽण् । रिपौ । तस्य भावः संघो वा अण् । वैरे, रिपुसमूहे च न० ।

शाद पु० शद-घञ् । कर्द्दमे, बालतृणे च ।

शादहरित पु० शादेन हरितस्तद्वर्णयुक्तः । शाद्वले देशे ।

शाद्वल पु० शादाः सन्त्यत्र ड्वलच् । बहुतृणयुक्ते देशे ।

शान भेदने भ्वा० उभ० सक० सेट् स्वार्थे सन् । शीशांसति ते अशीशांसीत् अशीशांसिष्ट ।

शान पु० शान-अच् । अस्त्रादीनां तीक्ष्णताकारके यन्त्रभेदे ।

शानी स्त्री० शान-इन् ङीप् । इन्द्रवारुण्याम् ।

शान्त त्रि०शम-क्त । शमयुक्ते, अभियुक्ते च शम-णिच्-क्त नि० शान्तिं गमिते त्रि० । निर्वेदस्थायिभावके रसभेदे पु० । लोमपादराजकन्यायां, ऋष्यशृङ्गपत्न्यां, शमीभेदे च स्त्री० ।

शान्तनव पु० शान्तनोरपत्यम् अण् । भीष्मे, 'भीष्मः शान्तनव इति तत्पर्यायमन्त्रः ।

शान्तनु पु० द्वापरयुगभवे चन्द्रवंश्ये प्रतीपराजपुत्रे नृपभेदे ।

शान्ति स्त्री० शम-क्तिन् । कामक्रोधादिजये, विषयेभ्यो मनसो निवारणे, उपद्रवनिवारणे, निवारणे च ।

शान्तिक त्रि०शान्तये हितम् ठक् । शान्तिकारके होमादौ ।

शाप पु०शप-घञ् । 'अनिष्टं भूयादित्येवम् आक्रोशे, शपथे च

शापास्त्र पु० शाप एवास्त्रं यस्य । मुनौ ।

शाब्दबोध पु० शब्देन निर्वृत्तः अण् । अन्वयबोधे शब्दज्ञानजन्ये पदार्थस्मृतिद्वारके ज्ञानभेदे ।

शाब्दिक पु० शब्दं शब्दसाधुताज्ञापकं शास्त्रं वेत्त्यधीते वा ठक् । व्याकरणशास्त्राभिज्ञे । [जालादौ ।

शामित्र न० शम-णिच् इत्रच् । पशुबन्धनस्थाने । [इन्द्र-

शाम्बरी स्त्री० शम्बरेण निर्वृत्ता अण् ङीप् । मायायाम्

शाम्बविक त्रि०शम्बुः पण्यमस्य ठक् । शाङ्खिके । (शांखारी)

शा(म्बु)म्बूक पु० श(म्बु)म्बूक+स्वार्थेऽण् । शम्बुके (शामुक) ।

शाम्भव पु० शम्भोरयम् अण् । गुग्गुलौ, कर्पूरे, विषभेदे, शम्भुपुत्रे, मल्लिकाभेदे, देवदारुणि च । शिवसम्बन्धिनि, तदुपासके च त्रि० । दुर्गायां स्त्री० 'शाम्भवो कुपिता तस्ये'ति तन्त्रम् ।

शा(सा)यक पु०शो(षो)-ण्वुल् । बाणे, खड्गे च ।

शार दौर्बल्ये अद०चु०उभ०सक०सेट् । शारयति-ते अशशारत्

शार न० शार-अच्, शॄ-घञ् वा । कर्बूरवर्णे । तद्वति त्रि० ।

शारङ्ग पु० शारं कर्बूरमङ्गं यस्य शक० । चातकपक्षिणि, हरिणे, गजे, भृङ्गे, मयूरे च ।

शारद न० शरदि भवम्-अण् । श्वेतपद्मे । कासे, वकुले, हरिन्मुद्गे च पु० शरद्भवमात्रे त्रि० शारं श्वेतपद्ममस्त्यस्याः अच् । सरस्वत्याम् स्त्री० । [श्राद्धे तत्कालजे रोगे पु० ।

शारदिक न०शरदि भवं श्राद्धं रोगो वा ठञ् । शरत्काले भवे

शारदीया स्त्री० शरदि भवा छण् । शरत्काले कर्त्तव्यायां दुर्गापूजायाम् ।

शारि(री) स्त्री० शॄ-इञ् वा ङीप् । पाशकादिगुटिकायां, पक्षिभेदे च 'शारीं चरन्तीं सखि ! मारये'ति नैषधम् । युद्धार्थं गजपर्य्याणे, व्यवहारभेदे, कपटे च । स्वार्थे कन् पक्षिभेदे ।

शारिफल पु०न० शारेः फलमाधारः । शारिपट्टके पाशकक्रीड़ासाधने द्रव्ये (छक) स्वार्थे कन् । तत्रैव ।

शारिवा स्त्री॰ शारिरिव वनति वन-ड । श्यामालतायाम् ।
शारीर त्रि॰ शरीरस्येदं अण् । देहसम्बन्धे सुखदुःखादौ तस्योद्भवस्य पुनः अण् । वृषे पु॰। शरीरमात्मत्वेनाभिमन्यते अण् । जीवे । स्वार्थे क । जीवे । शारीरं दुःखं जीवं वा अधिकृत्य कृतो ग्रन्थः अण् । व्यासकृते वेदान्तसूत्रे चिकित्साङ्गे सुश्रुतग्रन्थाद्येकदेशे च ।
शारीरिक त्रि॰ शरीरे भवः ठक् । देहजाते दुःखादौ ।
शारुक त्रि॰ शॄ-उकञ् । हिंसके ।
शार्कर त्रि॰ शर्करा अस्त्यस्य अण् । शर्करायुक्ते देशे शर्करा-या विकारः अण् । फाणिते, दुग्धफेणे च पु॰ ।
शार्ङ्ग त्रि॰ शृङ्गस्य विकारः अण् । शृङ्गजाते पदार्थे । विष्णु धनुषि, धनुर्मात्रे च पु॰ आर्द्रके न॰ ।
शार्ङ्गिन् पु॰ शार्ङ्गः अस्त्यस्य इनि । विष्णौ धन्विमात्रे त्रि॰ ।
शार्दूल पु॰ शॄ-ऊलञ् दुक् च । व्याघ्रभेदे, पक्षिभेदे, राक्षसभेदे, च उत्तरपदस्थः । श्रेष्ठार्थे ।
शार्दूलललित न॰ अष्टादशाक्षरपादके छन्दोभेदे ।
शार्दूलविक्रीड़ित न॰ ऊनविंशत्यक्षरपादके छन्दोभेदे ।
शार्व्वर न॰ शर्वर्य्या इदम् अण् । अत्यन्ततमसि । रात्रिसम्बन्धिनि, घातुके च त्रि॰ । [अश्लिष्ट ।
शाल कथने भ्वा॰आ॰सक॰सेट् चङि न ह्रस्वः । शालते
शाल पु॰ शल-घञ् । मत्स्यभेदे, प्राकारे, स्वनामख्याते, वृक्षभेदे, वृक्षमात्रे, दन्त्यादिस्तु वृक्षमात्रे 'रसालः सालः समदृश्यतासुने'ति नैषधम् ।
शालग्राम पु॰ शालानां वृक्षाणां ग्रामः समूहो यत्र । पर्व्वत-भेदे तत्र जातः अण् । तत्र जाते विष्णोर्मूर्त्तिभेदे ।
शा(सा)लज पु॰ शा(सा)लात् जायते जन-ड । सर्जरसे (धुना)
शालनिर्य्यास पु॰ ६त॰ । सर्ज्जरसे (धुना) । [वृक्षभेदे ।
शालपर्णी स्त्री॰ शालस्येव पर्णान्यस्याः ङीप् ।(शालपानी)
शालभञ्जिका स्त्री॰ शालेन भज्यते निर्म्मीयते भनुज-ण्वुल् । काष्ठनिर्म्मितपुत्तलिकायां, वेश्यायाञ्च । [लोध्रे ।
शालव पु॰ शालः तन्निर्यास इव वलति वहिर्गच्छति वल-ड।
शालवेष्ट पु॰ शालस्य वेष्ट इव । सर्ज्जरसे (धुना) ।
शालसार पु॰ शालस्य सारः। हिङ्गुनि शालेषु सारः । वृक्षश्रेष्ठे
शाला स्त्री॰ शाल-अच् । गृहे, वृक्षस्य स्कन्दस्थशाखायाञ्च ।
शालाञ्चि पु॰ शाल इवाञ्चति अनृच-इयु । शाकभेदे (शाञ्चा)
शालातुरीय पु॰ शालातुरे भवः । तद्ग्रामवासिनि मुनौ ।
शालानी स्त्री॰ शालमानयति आ+नी-ड गौ॰ ङीष् । विदार्य्याम्
शाल मृग पु॰ शाखायां गृहे मृग इव । शृगाले ।

शालावृक पु॰ शालायां गृहे, शाखायां वृक इव वा । कुक्कुरे, शृगाले, विड़ाले, मृगे, वानरे च ।
शालि पु॰ शल+इञ् । कलमादिधान्ये, षष्टिकादिधान्ये, गन्धमार्ज्जारे च ।
शालिका स्त्री॰ शालिरिव कायति कै-क । विदार्य्याम् ।
शालिञ्च पु॰ शालिं चमति चम-ड पृ॰ मुम् । शाकभेदे ।
शालिपर्णी स्त्री॰ शालेरिव पर्णान्यस्याः ङीप् । माषपर्ण्याम्
शालिवाहन पु॰। विक्रमादित्यं हत्वा शकाब्दप्रवर्त्तके नृपभेदे
शालिहोत्र पु॰ शालयो हूयन्तेऽत्र हु-ष्ट्रन् । घोटके ।
शाली स्त्री॰ शाल-अच् गौ॰ ङीष् । कृष्णजीरके ।
शालीन त्रि॰ शालामर्हति ख । धृष्टे सलज्जे, मिश्रेयाञ्च ।
शालु न॰ शाल-उण् । शालूके, कषायद्रव्ये, चौरनामगन्ध-द्रव्ये च भेके पु॰ । [जातीफले ।
शालूक न॰ शाल-ऊकञ् । कुमुदादिमूले उकञ् । तत्र
शालूर पु॰ शाल-ऊरच् । भेके ।
शालेय पु॰ शालायां भवं ढक् । मधुरिकायाम् ।
शालोत्तर पु॰ ग्रामभेदे ।
शालोत्तरीय पु॰ शालोत्तरे भवः । पाणिनिमुनौ ।
शाल्मल पु॰ शाल-मलच् । (शिमुल) वृक्षे तच्चिह्नितद्वीपभेदे च
शाल्मलि(ली) पु॰ स्त्री॰ शाल-मलिच् वा ङीप् (शिमुल) वृक्षे
शाल्मलिक पु॰ शाल्मलिरिव कायति कैं-क । रोहितकवृक्षे
शाल्मलीफल पु॰ शाल्मल्या इव फलमस्य । तेजफलवृक्षे ।
शाल्मलीवेष्ट पु॰ शाल्मलीं वेष्टयति वेष्ट-अच् । शाल्मली-निर्यासे ण्वुल् । तत्रैव ।
शाल्व पु॰ शाल-व । देशभेदे ।
शाव पु॰ शव-घञ् । शिशौ स्वार्थे कन् । तत्रैव शवस्येदम् अण् । शवसम्बन्धे 'त्रिरात्रं शावमाशौच'मिति स्मृतिः ।
शावर पु॰ शावयति विकारयति शव-णिच् अरन् । पापे, अपराधे, लोध्रद्रुमे च शवरेण प्रोक्तमण् । शवरकृते मीमांसाभाष्ये । शवरस्येदम् अण् । शवर सम्बन्धिनि त्रि॰।
शावरी स्त्री॰ शवरस्य प्रिया अण् । शूकशिम्बाम्, विद्याभेदे च
शाश्वत त्रि॰ शश्वद् भवः अण् । सतते नित्ये ।
शाष्कुलिक न॰ शष्कुलीनां सङ्घः ठञ् । शष्कुलीसमूहे ।
शास आशंसायां भ्वा॰आ॰सक॰सेट् क्वा वेट् । प्रायेणाङ् पूर्व्वकः आशंसते आशंसिष्ट । [पूर्व्वः । आशास्ते आशासिष्ट
शास आशीर्व्वादे अदा॰ आ॰ सक॰ सेट् क्वा वेट् । प्रायेणाङ्
शास शासने अदा॰प॰द्विक॰सेट् क्वा वेट् । शास्ति अशासत् ।
शासन न॰ शास-ल्युट् । निकृष्टस्य हितसाधनादौ प्रवर्त्तने ।

शासनहर पु० शासनं हरति हृ-अच् । आज्ञाहारके दूते ।
शासितृ त्रि० शास-तृच् इट् । शासनकर्त्तरि ।
शास्तृ त्रि० शास-तृच् इडभावः । शासनकर्त्तरि।
शास्त्र न० शिष्यतेऽनेन शास-ष्ट्रन् । हितानुशासने ग्रन्थे ।
शास्त्रदर्शिन् त्रि दृश-णिनि ६त०। शास्त्रज्ञे शास्त्रविदादयोप्यत्र
शास्त्रिन् त्रि० शास्त्रं वेत्त्यधीते वा इनि । शास्त्रज्ञे ।
शास्त्रीय त्रि० शास्त्रेण विहितः छ । शास्त्रोक्ते धर्म्मादौ ।
शास्य त्रि० शास-यत् । अनुशासनीये शिष्यादौ । [अशैष ।
शि छेदने भ्वा०उभ०सक०अनिट् । शिनोति शिनुते अशैषीत्
शिंशपा स्त्री० शिवं पाति पा-क पृ०। (शिशु) वृक्षे ।
शि(सि)क्थ न० सिच-थक् कुक् च पृ० सस्य शोवा । (मोम)
मधूच्छिष्टे । स्वार्थे कन् । तत्रैव । [क्षते पदार्थे
शिक्य न० स्त्री० शिकं-यत्, शि-यत् कुक् च । (सिका) रज्जु
शिक्यित त्रि० शिक्य शिक्यस्थं करोति शिक्य+णिच्-कर्मणि
क्त । शिक्याधारे स्थापिते पदार्थे ।
शिक्ष स्त्री० अभ्यासे भ्वा०आ०सक० सेट् । शिक्षते अशिक्षिष्ट
शिक्षा स्त्री० शिक्ष-अपथ । अभ्यासे वर्णानामुच्चारणप्रदर्शके
वेदाङ्गे ग्रन्थभेदे 'शिक्षा कल्पो व्याकरणमि'ति पु० ।
शिक्षागुरु पु०७त० । विद्यादातरि ।
शिक्षित त्रि०शिक्षा जाताऽस्य तार० इतच् शिक्ष-क्त वा।
कृताभ्यासे, निपुणे, विज्ञे च ।
शिख गतौ भ्वा०पर०सक०सेट् इदित् । शिङ्खति अशिङ्खीत्
शिख(खा)ण्ड पु०शिखामभति अम-ड तस्य नेत्वम् ६त०वा
शक० । मयूरपिच्छे, चूड़ायाञ्च ।
शिखण्डक पु० शिखण्ड इव कन् । काकपक्षे (काणजुल्पी)
स्त्रीत्वमपि तत्र, सा च चूड़ायाञ्च ।
शिखण्डिक पु० शिखण्डोऽस्त्यस्य ठन् । कुक्कुटे ।
शिखण्डिन् पु० शिखण्डोस्त्यस्य इनि । मयूरे द्रुपद-
राजस्य पुत्रभेदे, विष्णौ च । यूथिकायां, गुञ्जायां च स्त्रीं
शिखर न० शिखा अस्त्यस्य अरच् आलोपः। पर्व्वताग्रे अन्त-
मात्रे च। वृक्षाग्रे पु०न०। पुलके, शुष्कातृणादौ, रत्नभेदे,
च मूर्व्वायां स्त्री० ।
शिखरिन् पु० शिखरोऽस्त्यस्य इनि । पर्व्वते, कोयष्टौ,
वन्दाके, वृक्षे, अपामार्गे, कुन्दुरुके, यावनाले च । रसा-
लायां खाद्यभेदे, सप्तदशाक्षरपादकेछन्दोभेदे, मल्लिकायां
रोमावल्यां च स्त्री०ङीप । (कुक्कुरमुड़ा) क्षुपभेदे ।
शिखलोहित पु० शिखाऽस्त्यस्य अच् तथाभूतः सन् लोहितः
शिखा स्त्री० शी-खक् तस्य नेत्वम् ह०। अग्निज्वालायां,मस्त
कमध्यस्थकेशगुच्छे च 'कक्षोपस्थशिखां वर्ह्वि'रिति स्मृतिः
शिखाकन्द न० शिखेव कन्दोऽस्य। गृञ्जने। [(देलको)
शिखातरु पु० शिखायादीपशिखायास्तरुरिव । दीपवृक्षे ।
शिखाधर पु० शिखां चूड़ां धरति धृ-अच्। मयूरे, शिखा-
धारके त्रि० ।
शिखामूल न० शिखेव मूलमस्य । गृञ्जने, (गाजर) ।
शिखालु पु० शिखास्त्यस्य आलुच् । मयूरशिखावृक्षे ।
शिखावत् पु० शिखा ज्वालाऽस्त्यस्य मतुप् मस्य वः । वह्नौ,
केतुग्रहे,चित्रकवृक्षे च। शिखावति त्रि०मूर्व्वायां स्त्री०ङीप्
शिखावर पु० शिखां वृणोति वृ-अच् । पनसवृक्षे ।
शिखावल पु० शिखास्त्यस्य वलच् । मयूरे मयूरशिखावृक्षे च
शिखिकण्ठ न० शिखिनो मयूरस्य कण्ठस्तद्वर्णोऽस्त्यस्य अर्श
आद्यच् । तुत्थे (तुंते) शिखिग्रीवादयोप्यत्र ।
शिखिध्वज शिखिनो वह्नेर्ध्वज इव । धूमे ।
शिखिन् पु० शिखा अस्त्यस्य इनि । मयूरे, वह्नौ, चित्रक
वृक्षे, केतुग्रहे, कुक्कुटे, वृषे, अश्वे, अजलोम्नि, पर्व्वते,
ब्राह्मणे, मेथिकायां,मयूरशिखावृक्षे च । शिखायुक्ते त्रि०
शिखिप्रिय पु० शिखिनं प्रीणयति प्री-क । लघुवदरे ।
शिखिमण्डल पु० शिखिनां मण्डलमिव यत्र। वरुणवृक्षे ।
शिखिमोदा स्त्री० शिखिनं मोदयति मुद-णिच्-अच् ।
अंजमोदायाम् । [कुष्माण्डे ।
शिखिवर्द्धक पु० शिखिनं वर्द्धयति वृध-णिच्-ण्वुल् ।
शिखिवाहन पु० शिखी मयूरो वाहनं यस्य। कार्त्तिकेये ।
शिग्रु पु० शि-रक् गुक् च । (सजिना) वृक्षे शाकमात्रे च ।
शिघ आघ्राणे भ्वा०पर०सक०सेट् इदित् । शिङ्घयति अशिङ्घीत्
शिङ्घाण न० शिघि-आनच् पृ० णत्वम्। काचपात्रे लोहमले,
नासिकामले, श्लेष्मणि च । स्वार्थे कन्। नासिकामले म०।
शिज अस्फुटध्वनौ इदित् वा चु०उभ०पक्षे अदा०आ०सक०
सेट् । शिञ्जयति ते शिङ्क्ते अशिशिञ्जत् त अशिञ्जिष्ट
भ्वादिरप्ययं पर० इत्येके तेन शिञ्जति अशिञ्जीत् ।
शिञ्जा स्त्री०शिजि-अ । भूषणशब्दे । शिजि-अच् । धनुर्गुणे
शिञ्जिनी स्त्री० शिञ्जति शिंजि-णिनि । धनुर्गुणे ।
शिट अनादरे भ्वा०पर सक०सेट् । शेटति अशेटीत् ।
शित त्रि० शो-क्त । दुर्व्वले, शाणिते च ।
शितद्रु पु० शतं द्रवति द्रु-कु-नि० । (शतलुज) नदीभेदे ।
शितशूक पु० शितस्तीक्ष्णः शूको यस्य । यवे । [तद्वर्णवति त्रि०
शिति पु० शि-क्तिच् । भुर्जपत्रवृक्षे, शुक्लवर्णे, कृष्णवर्णे च ।
शितिकण्ठ पु० । शितिः कण्ठो यस्य । शिवे,दात्यूहविहगे च

शितिचार पु० शितिः सन् चरति चर-घञ्। (सुषनि) शाके
शितिसारक पु० शितिः शुभ्रः सारो यस्य कप्। तिन्दुकवृक्षे
शिथिल त्रि० श्लथ-किलच् पृ०। श्लथे, अदृढ़े संयोगभेदे, मन्दे च
शिनि पु० शि-निक्। यदुवंश्ये, क्षत्रियभेदे यस्य सात्यकिर्नप्ता
शिप्र पु० शि रक् पुक् च। सरोवरभेदे, नदीभेदे स्त्री०।
शिफ पु०स्त्री० शि-फक्। वृक्षाणां जटाकारे मूले।
शिफाक पु० शिफेव इवार्थे कन्। पद्ममूले।
शिफाकन्द पु० शिफेव कन्दः। पद्ममूले।
शिफाधर पु० शिफां धरति धृ-अच्। शाखायाम्।
शिफारुह पु० शिफायां रोहति रुह-क। वटवृक्षे।
शि(सि)म्बा स्त्री० शाम्यति समति वा शम (सम) डम्बच् पृ० (छिमी) ख्याते पदार्थे चक्रमर्द्दे च।
शिम्बि(म्बी) स्त्री० शम-बि नि० वा ङीप्। शिम्बायाम्, (शिम्) लतायां, एरकायाञ्च, स्वार्थे कन् तत्रैव। [कन्। तत्रैव।
शिम्बिपर्णी स्त्री० शिम्बिरिव पर्णमस्याः। मुद्गपर्ण्याम् स्वार्थे
शिर न० शॄ-क। मस्तके, पिप्पलीमूले, शय्यायाम्, अजगरे च।
शिरःफल पु० शिर इव फलमस्य। नारिकेले।
शिरःशूल न० शिरसः शूलमिव तापकत्वात्। रोगभेदे।
शिरज पु० शिरे जायते जन-ड। केशे।
शिरस् न० शॄ-असुन् नि०। मस्तके, अग्रे च।
शिरसिरुह पु० शिरसि रोहति रुहक-अलुक् स०। केशे।
शिरस्क न० शिरसि कायति प्रकाशते कै-क। शिरस्त्राणे।
शिरस्त्र न० शिरस्त्रायते त्रै-क। शिरोरक्षके उष्णीषे। [त्रि०
शिरस्य पु० शिरसि भवः यत्। निर्मलकेशे शिरोजातमात्रे
शिरा स्त्री० शॄ-क। नाड्याम् (शिर)।
शिरापत्र पु० शिरेव पत्रं यस्य। हिन्तालवृक्षे।
शिराल न० शिराऽस्त्यस्य लच्। कर्म्मरङ्गे शिरायुक्ते त्रि०।
शिरावृत्त न० शिरेव वर्त्तते वृत-क। सीसके।
शिरीष पु० शॄ-ईषन्। स्वनामख्याते वृक्षे। [शालायाम्
शिरोगृह न० शिरःस्थ सुपरिस्थं गृहम्। (चिलेघर) चन्द्र-
शिरोधरा स्त्री० शिरोमस्तकं धरति धृ-अच्। ग्रीवायाम्।
शिरोधि स्त्री० शिरो धीयतेऽत्र धा-कि। ग्रीवायाम्।
शिरोमणि पु० स्त्री० शिरसि धार्य्योमणिः। शिरोधार्य्ये रत्ने चूड़ामणौ। स्त्रीपक्षे वा ङीप्। शिरोरत्नादयोऽप्यत्र।
शिरोरुजा स्त्री० शिरो रुजति व्यथयति रुज-क। सप्तच्छद-वृक्षे। इत०। मस्तकरोगे।
शिरोरुह पु० शिरसि रोहति रुह-क। केशे।
शिरोवल्ली स्त्री० शिरसः वल्लीव। मयूरचूड़ायाम्।

शिरोवृत्त न० शिर इव वृत्तं वर्तुलम्। मरिचे। [पामार्गे
शिरोवृत्तफल पु० शिरो वृत्तं मरिचमिव फलमस्याः। रक्ता-
शिरोवेष्ट पु० वेष्ट-घञ् शिरसो वेष्टः। उष्णीषे ल्युट्। तत्रैव न०।
शिल उञ्छे कणश आदाने तु०पर०सक०सेट्। शिलति अशेलीत्
शिल न० शिल-क। गृहीतशस्यात् क्षेत्रात्कणशआदानरूपायां वृत्तौ, पाषाणे, द्वाराधःस्थितकाष्ठाखण्डे च स्त्री०।
शिलाकर्णी स्त्री० शिलेव कर्णमस्य ङीप्। शल्लकीवृक्षे।
शिलाकुट्टक पु० शिलां कुट्टयति कुट्ट-ण्वुल्। पाषाणभेदके अस्त्रभेदे। शिलया कुट्टति विलुपीकरोति। तापनभेदे।
शिलाज न० शिलातो जायते जन-ड। शैलेये गन्धद्रव्ये।
शिलाजतु न० शिलाजातं जतु। पर्वतजाते उपधातुभेदे।
शिलाञ्जनी स्त्री० शिला अज्यतेऽनया अनुज-ल्युट्। काला-ञ्जनीवृक्षे।
शिलात्मज न० शिलाया आत्मज इव। लौहे।
शिलादद्रु पु० शिलायां दद्रुरिव। शैलेये गन्धद्रव्ये।
शिलाधातु पु० शिलाया धातुस्तरसधातुरिव शुभ्रत्वात्। श्वेतोपले, (खड़ी) पीतवर्ण-गैरिकभेदे च।
शिलापुत्र पु० शिलायाः पुत्र इव। (लोड़ा)। प्रस्तरखण्डे।
शिलापुष्प न० शिलायाः पुष्पम्। शैलेये गन्धद्रव्ये॥
शिलाभेद पु० शिलामपि भिनत्ति भिद-अण्। पाषाणभेदि वृक्षे, पाषाणभेदकास्त्रे च।
शिलाव्याधि पु० शिलाया व्याधिरिव। शैलेये गन्धद्रव्ये।
शिलासन न० शिलाया आसनम्। शैलेये गन्धद्रव्ये।
शिलासार न० शिलायाः सार इव। लौहे।
शिलि पु० शिल-कि। भूर्जपत्रवृक्षे द्वारस्थे काष्ठे (गोवराट) भेक्याञ्च लताकपुष्पे च स्त्री०ङीप्।
शिलीन्ध्र न० शिलीं धरति धृ-क पृ०सम्। कदलीपुष्पे।
शिलीन्ध्रक न० शिलीन्ध्र इव कै-कन्। गोमयच्छत्राके।
शिलीपद पु० शिलीव पदमस्य। रोगभेदे (गोद)।
शिलीमुख पु० शिली शल्यं दुःखमस्य। भ्रमरे, बाणे, युद्धे, जड़ीभूते च।
शिलोच्चय पु० शिलानामुच्चयो यत्र। पर्वते।
शिलोञ्छ पु० शिलेनोञ्छः उञ्छ-घञ्। उपात्तशस्यात् क्षेत्रात् शेषावचयने। [शिलोञ्छधादयोऽप्यत्र।
शिलोत्थ शिलाया उत्तिष्ठति उद्+स्था-क। शैलेये गन्धद्रव्ये
शिल्प न० शिल-पक्। चित्रकलादिकर्मसु। [चित्रादिकर्त्तरि।
शिल्पकारिन् त्रि० शिल्पं चित्रादिकलां करोति कृ-णिनि।

शिल्पशाला स्त्री० ६त०। चित्रकरादीनां चित्रकरणगृहे।
शिल्पशास्त्र न० शिल्पज्ञापनं शास्त्रम्। वास्तुविद्यादि ज्ञापके शास्त्रे।
शिल्पिन् त्रि० शिल्पं वेत्त्यधीते वा इनि। चित्रादिकर्म्मकरे।
शिव न० शो-वन् पृ०। मङ्गले, सुखे, जले। सैन्धवे, सामुद्रे च लवणे, श्वेतटङ्कणे च। मङ्गलवति त्रि०। महादेवे, मोक्षे, वालग्रहे, वालुके, गुग्गुलौ, वेदे, पुण्डरीकवृक्षे, कृष्णधत्तूरे, पारदे, देवे, लिङ्गे, विष्कुम्भादिषु मध्ये विंशतितमे योगे च पु०। [यनार्थे गोष्ठे निखाते काष्ठे।
शिवक पु० शिव-इव इवार्थे कन्। कीलके गवां गात्रकण्डू-
शिवकाञ्ची स्त्री० ६त०। पुरीभेदे।
शिवघर्मज शिवधर्म्माज्जायते जन-ड। मङ्गलग्रहे।
शिवचतुर्द्दशी स्त्री० शिवप्रिया चतुर्द्दशी। फाल्गुनकृष्ण-चतुर्द्दश्याम्।
शिवदारु न० शिवो देवस्तदादिकं दारु। देवदारुवृक्षे।
शिवदूती स्त्री० शिवो दूतो यस्याः। दुर्गामूर्त्तिभेदे।
शिवद्रुम पु० शिवप्रियः द्रुमः। विल्ववृक्षे।
शिवद्विष्टा स्त्री० ३त०। केतक्याम्।
शिवधातु पु० ६त०। पारदे।
शिवपुरी स्त्री० ६त०। काश्याम्।
शिवप्रिय न०६त०। रुद्राक्षे, महादेववल्लभे त्रि०। वकवृक्षे, धत्तूरे, स्फटिके च पु०। दुर्गायां स्त्री०।
शिवमल्लक पु० शिवः कल्याणकरः मल्लइव कायति कै-क। अर्ज्जुनवृक्षे।
शिवमल्ली स्त्री० शिवस्य मल्लीव प्रिया। वकवृक्षे।
शिवरात्रि स्त्री० शिवप्रिया तदुपासनार्था रात्रिः। शिव-चतुर्द्दश्याम् माघीतः परस्यां कृष्णचतुर्द्दश्याम्। तद्रात्रौ हि शिवपूजनव्रतादिकं क्रियते इति तस्या रात्रेस्तत्प्रिय-त्वम् तद्दिवसकर्त्तव्ये व्रते च।
शिवलिङ्ग न०६त०। शिवस्य लिङ्गाकारे प्रस्तरादिमये पदार्थे।
शिवलोक पु० ६त०। कैलासनामके स्थाने।
शिववल्लभ त्रि० ६त०। महादेवप्रिये। शतपत्त्र्यां स्त्री०।
शिववल्ली स्त्री० शिवप्रिया वल्ली। लिङ्गिलतायां, श्रीवल्लयाञ्च।
शिववाहन न० शिवं वाहयति वह-णिच्-ल्यु। वृषभे।
शिववीज न० ६त०। पारदे शिववीर्य्याद्योत्पत्त।
शिवशेखर पु० शिवस्य शेखर इव। धुस्तूरे, वकपुष्पे च।
शिवसुन्दरी स्त्री० ६त०। दुर्गायाम्।
शिवा स्त्री० शी-वन् नि०। मङ्गलवत्यां स्त्रियां, दुर्गायां, मुक्तौ, शृगाले, हरीतक्याम्, शमीवृक्षे, आमलक्यां, दूर्व्वायां, गोरोचनायाञ्च।
शिवानी स्त्री० शिवं कल्याणमानयति आ+नी-ड गौ० ङीष्। जयन्तीवृक्षे। शिवस्य पत्नी ङीप् आनुक् च। दुर्गायाम्।
शिवापीड़ पु० ६त०। वकवृक्षे।
शिवाफला स्त्री० शिवाया इव फलं यस्याः। शमीवृक्षे।
शिवालय न० शिव आलीयतेऽत्र ली-अच्। श्मशाने ६त०। रक्ततुलस्यां महादेवगृहे च पु०।
शिवाह्लृति स्त्री० शिवायाः स्मृतिर्यस्याः। जयन्तीवृक्षे तन्ना-मोच्चारणे हि जयन्तीनामकदुर्गायाः स्मरणम्। [वकवृक्षे
शिवाह्लाद पु० शिवमाह्लादयति आ+ह्लद-णिच्-अण्।
शिवाह्वा स्त्री० शिवस्येवाह्वा यस्याः। रुद्रजटावृक्षे।
शिवि पु० शि-वि नि० न गुणः। हिंस्रपशौ, भूर्जवृक्षे उशी-नरराजसुते नृपभेदे च। [(डुली)।
शिविका स्त्री० शिवं करोति शिव+णिच् ण्वुल्। यानभेदे
शिविर न० शो+किरच् वुक च। कटके सैन्यनिवासस्थाने
शिवेष्ट पु० ६त०। वकवृक्षे दूर्व्वायां स्त्री०। महादेवप्रिये त्रि०
शिशिर न० शश-किरच् नि०। हिमे, माघफाल्गुनमास-द्वयात्मके ऋतुभेदे शीतले स्पर्शे च तद्वति त्रि०।
शिशु पु० शो-कु सन्वद्भावः द्वित्वम्। वालके स्वल्पे च।
शिशुक पु० शिशुरिव इवार्थे कन्। जलजन्तुभेदे (शुशुक)।
शिशुगन्धा स्त्री० शिशुः स्वल्पो गन्धो यस्याः। मल्लिकाभेदे
शिशुचान्द्रायण न० चतुरः प्रातरश्नीयात् पिण्डान् विप्रः समाहितः चतुरोऽस्तमिते सूर्य्ये शिशुचान्द्रायणं स्मृत-मित्युक्ते व्रते। [स्त्री०।
शिशुत्व न० ६त०। शिशोर्भावः त्व। वाल्ये तल् शिशुताप्यत्र
शिशुपाल पु० चेदिदेशीयराजभेदे दमघोषात्मजे। [श्रीकृष्णे
शिशुपालहन् पु० शिशुपालं हतवान् हन-भूते क्विप्।
शिशुमार पु० शिशुं मारयति मृ-णिच्। जलजन्तुभेदे गगनस्थे ताराचक्रभेदे च।
शिश्न पु० शश-नक् नि०। मेढ्रे पुंचिह्नभेदे।
शिश्विदान त्रि० श्विद-कानच् द्वित्वम्। पापकारके।
शिष वधे भ्वा०पर०सक०सेट्। शेषति अशेषीत्।
शिष परिशेषीकरणे वा चु०उ०पक्षे भ्वा०प०सक० सेट्। शेष-यति ते शेषति अशीशिषत् त अशेषोत्। [च।
शिष विशेषे रुधा०प०सक०अनिट्। शिनष्टि अशिषत्। [धीरे
शिष्ट त्रि० शास-क्त। शान्ते, वेदवाक्ये विश्वासकरे, सुबोधे
शिष्टाचार पु० शिष्टानामाचारः। सद्व्यवहारे।

शिष्टि स्त्री० शास-क्तिन् । आज्ञायां, शासने, ताड़ने च 'शिष्यशिष्टिरवधेने'ति स्मृतिः ।

शिष्य त्रि० शास-क्यप् । शिक्षणीये, छात्रे, उपदेश्ये च ।

शि(सि)ह्ल पु०सिह्-लक् नि०सस्य शो वा । गन्धद्रव्यभेदे स्वार्थे कन् । तत्रैव । [अशीकिष्ट ।

शी शयने अदा०आ०अक०सेट् । शेते अशयिष्ट । [शीकति

शीक सेके सर्पणे च भ्वा०आ०सक०सेट् चङि न ह्रस्वः ।

शीक आमर्षे सेके च चु० उभ० पक्षे भ्वा०प०सक० सेट् । शीकयति ते शीकति अशीशिकत्-त अशीकीत् ।

शीकर न० शीक-अरन् । सरलद्रवे, जलकणे, वायौ च ।

शीघ्र न० शिघि रक् पृ०। विलम्बाभावे त्वरिते च तद्वति त्रि०

शीघ्रजन्मन् पु० शीघ्रं जन्म यस्य । करञ्जवृक्षे ।

शीघ्रपुष्प पु० शीघ्रं पुष्पं यस्य । वकवृक्षे । [कर्त्तरि ।

शीघ्रवेधिन् पु० शीघ्रं विधति विध-णिनि । शीघ्रलक्ष्यवेधन-

शीत न० श्यै-क्त । शीतले, जले, हिमे च । वञ्जवारवृक्षे असनवृक्षे वेतसवृक्षे च पु० । शीतस्पर्शवति त्रि० ।

शीतक पु० शीतमिव करोति । दीर्घसूत्रिणि आलस्यहेतुना कार्य्याकरणाय शीतबाधामभिनीय सुस्थिते शीत+स्वार्थे कन् । शीतपदार्थे, शीतकाले, वृश्चिके च ।

शीतकर पु०शीतः शीतलः करो यस्य । चन्द्रे । कर्पूरे च । शीतकिरणादयोऽप्यत्र त्रि० शीतकारके ।

शीतकाल पु०६त०। हिमऋतौ मार्गपौषमासद्वयात्मके काले ।

शीतकुम्भ पु० शीतं स्कुम्नाति स्कुन्भ-अच् नि० । करवीरे ।

शीतकृच्छ्र पु० 'त्र्यहं शीतं पिबेत् तोयं त्र्यहं शीतं पयः पिबेत् । त्र्यहंशीतं घृतं पीत्वा वायुभक्षपरस्त्र्यहमि'-त्युक्ते व्रते ।

शीतक्षार न० कर्म० । श्वेतटङ्कणे ।

शीतगन्ध न०शीतः शीतलः गन्धो यस्य । श्वेतचन्दने ।

शीतगु पु० शीता गावः किरणाः यस्य । चन्द्रे, कर्पूरे च ।

शीतपर्णी स्त्री० शीतं पर्णं यस्याः ङीप् । अर्कपुष्पिकायाम् ।

शीतपल्लवा स्त्री० शीतः पल्लवो यस्याः । भूमिजम्ब्वाम् ।

शीतपाकिनी स्त्री० शीते पाकोऽस्त्यस्याः इनि । काकोल्याम्

शीतपाकी स्त्री० शीतेन पाको यस्याः ङीप् । वाट्यालके, काकोल्याञ्च । [स्वार्थे कन् । शैलेये । अर्कवृक्षे च ।

शीतपुष्प पु० शीतं शीतवीर्य्यकरं पुष्पं यस्याः । शिरीषवृक्षे

शीतप्रभ पु० शीतस्य हिमस्येव प्रभा यस्य । कर्पूरे ।

शीतप्रिय पु० ६त० । पर्पटे ।

शीतफल पु०शीतं शीतलवीर्य्यकरं फलमस्य । उडुम्बरे,शेलौ च

शीतबला स्त्री० शीतं बलं च यस्याः । महासमङ्गायाम् ।

शीतभानु पु० शीताः शीतलाभानयोऽस्य । चन्द्रे, कर्पूरे च ।

शीतभीरु स्त्री०६त०। मल्लिकायाम् शीतभीते त्रि० ।

शीतमञ्जरी स्त्री० शीतकाले मञ्जरी यस्याः न कप् । शेफा-लिकायाम् ।

शीतमूलक न० शीतं शीतवीर्य्यकरं मूलमस्य कप् । उशीरे ।

शीतरश्मि पु० शीतारश्मयोऽस्य । चन्द्रे, कर्पूरे च ।

शीतल पु० शीतं लाति ला-क शीतमस्त्यस्य लच् वा । शीतस्पर्शे तद्वति त्रि० । मलयोद्भवे-चन्दने, शैलेये, पद्मके, मौक्तिके वीरणमूले, शैलेये च न० । अशनपर्ण्यां वञ्जवारवृक्षे, चम्पके, चन्द्रे, कर्पूरे, राले च पु० ।

शीतलक न० शीतलमिव इवार्थे कन् । श्वेतोत्पले मरुवके पु०

शीतलच्छद पु० शीतलः शीतलस्पर्शवान् छदोऽस्य । चम्पके कर्म० । शीतलपत्रे पु० । [वारिणि न०

शीतलजल न० शीतलं जलं यस्मात् । उत्पले कर्म०। शीतल

शीतलवातक पु० शीतलोवातो धातुभेदो यस्मात् । अशन-पर्ण्याम् । तत्सेवने हि वायोः शीतलता ।

शीतला स्त्री० देवीभेदे जलजवृक्षभेदे च । तत्र ङीप् च ।

शीतवल्क पु० शीतः शीतकरः वल्कोऽस्य । उडुम्बरे ।

शीतवीर्य्यक पु० शीतं शीतलकरं वीर्य्यं यस्मात् । प्लक्षवृक्षे ।

शीतशिव न० शीतं शीतलमपि शिवम् । सैन्धवलवणे । मिश्रे कायां, शमीवृक्षे च स्त्री० । मधुरिकायाम् पु० ।

शीतसह पु० शीतं सहते सह-अच् । पीलुवृक्षे, नीलसिन्धु-वारे च वासन्त्याम् स्त्री० । [कुटुम्बिन्यां, दूर्वायाञ्च ।

शीता स्त्री०श्यै-क्त । लाङ्गलपद्धतौ, रामपत्न्याम्, अतिबलायां

शीतांशु पु० शीताः अंशवो यस्य । चन्द्रे, कर्पूरे च । [त्रि०

शीताङ्गी स्त्री०शीतमङ्गमस्याः ङीप् । हंसपदीवृक्षे । शीतलदेहे

शीतार्त्त त्रि० शीतेन ऋतः । शीतालौ ।

शीतालु त्रि०शीत+अस्त्यर्थे आलुच् । शीतबाधायुक्ते ।

शीतावला स्त्री०शीतमावलयति आ+वल-णिच्-अण् । महास मङ्गायाम् । [काले ध्वनिभेदे ।

शीत्कार पु० शीदित्यस्य कारः शीत्+कृ-घञ् । स्त्रीणां रति

शी(सी)त्य त्रि०शी(सी)ताम् अर्हति यत् । हलकृष्टे क्षेत्रादौ ।

शीधु पु०न० । शी-धुक् । इक्षुरसजाते मद्यभेदे ।

शीधुगन्ध पु० शीधोरिव गन्धोऽस्य । बकुलवृक्षे ।

शीन त्रि०श्यै-क्त । घनीभूते घृतादौ । मूर्खे, अजगरे च पु० ।

शीभ कथने भ्वा०आ०स०सेट् चङि न ह्रस्वः । शीभते अशीभिष्ट

शीर पु० शी-रक् । अजगरसर्पे ।

शीर्ण त्रि॰ शॄ-क्त । कृशे, शुष्कताप्राप्ते च ।
शीर्णपत्त्र पु॰शीर्णं पत्त्रमस्य । कर्णिकारवृक्षे, निम्बे, पट्टिका लोध्रे च । विशीर्णपत्त्रयुक्ते त्रि॰ । कर्म॰ विशीर्णे पर्णे न॰
शीर्णपर्ण पु॰ शीर्णं पर्णमस्य । निम्बे, विशीर्णपत्त्रयुक्ते त्रि॰ कर्म॰ । विशीर्णे पर्णे न॰ । [स्वार्थे कन् । तत्रैव
शीर्णपुष्पी स्त्री॰ शीर्णं पुष्पमस्याः ङीप् । अवाक्पुष्प्याम् ।
शीर्णमाला स्त्री॰ शीर्णानां मालेव । पृश्निपर्ण्याम् । कर्म॰। विशीर्णे माल्ये ।
शीर्णवृन्त न॰शीर्णं वृन्तमस्य । (तरमुज) फलवृक्षे । [इत्यादि
शीर्ष न॰ शिरस् वा शीर्षादेशः । मस्तके । शषादौ शीर्ष्णः
शीर्षक न॰शीर्षे कायति कै-क । शिरस्त्राणे (टोपर) शिरोस्थि जयपराजयपत्त्रग्राह्यदण्डभेदे 'शीर्षकस्थेऽभियोक्तरी'ति स्मृतिः । स्वार्थे कन् । मस्तके न॰ । तेन कायति कै-क । राहुग्रहे । [तोऽहं त्वा'मिति भट्टिः ।
शीर्षच्छेद्य त्रि॰ शीर्षच्छेदमर्हति यत् । बध्ये 'शीर्षच्छेद्यम-
शीर्षण्य पु॰ शीर्षे बध्यते शीर्ष-यत् शीर्षन्नादेशः । शिरस्त्राणे । शीर्षभवः यत् । विशदकेशे पु॰ केशजाते त्रि॰ ।
शीर्षरक्ष न॰ शीर्षं रक्षति रक्ष-अण् । शिरस्त्राणे ।
शील समाधौ भ्वा॰ पर॰ अक॰ सेट् । शीलति अशीलीत् । 'सरसीः परिशीलितुमिति नैषधम् ।
शील अभ्यासे अतिशायने च अद॰चु॰उभ॰सक॰सेट् । शीलयति ते अशिशीलत् त । [पु॰
शील न॰शील-अच् । स्वभावे, सद्वृत्ते, चरित्रे च । अजगरसर्पे
शीलन न॰ शील-ल्युट् । अभ्यासे, अतिशायने, प्रवर्त्तने च ।
शीलित त्रि॰ शील-क्त । अभ्यस्ते, चीर्णे च ।
शुक गतौ भ्वा॰पर॰सक॰सेट् । शोकति अशोकीत् ।
शुक न॰ शुक-क । ग्रन्थिपर्णे, वस्त्रे, वस्त्राञ्चले च । व्याससुते, पक्षिभेदे शोनकवृक्षे च पु॰ ।
शुकच्छद न॰ शुकस्य छदइव छदो दलमस्य । ग्रन्थिपर्णे ।
शुकजिह्वा स्त्री॰शुकस्येव जिह्वा पर्णमस्याः ।(शुयाठोवा)वृक्षे
शुकतरु पु॰ शुकप्रियस्तरुः । शिरीषवृक्षे शुकद्रुमादयोऽप्यत्र ।
शुकदेव पु॰ व्यासपुत्रे ।
शुकनाशन पु॰ शुकं नाशयति नश-णिच्-ल्यु । दद्रुघ्ने ।
शुकनास पु॰शुकस्य नासेव पत्त्रमस्याः । श्योनाकवृक्षे शुकतुल्यनासायुक्ते त्रि॰। कादम्बरीग्रन्थप्रसिद्धे तारापीडनृपमन्त्रिभेदे पु॰ ।
शुकपिण्डी पु॰ शुकानां प्रिया पिण्डीव । शुकशिम्ब्याम् ।
शुकपुच्छ पु॰ शुकस्य पुच्छइव । गन्धके ६त॰। शुकस्य पुच्छे पु॰
शुकपुष्प पु॰ शुकइव हरित् पुष्पमस्य । शिरीषवृक्षे ।
शुकप्रिय पु॰६त॰ । शिरीषवृक्षे, जम्ब्वां स्त्री॰ ।
शुकफल पु॰ शुकइव फलमस्य । अर्कवृक्षे ।
शुकवल्लभ पु॰६त॰ । दाडिमवृक्षे ६त॰। तस्य प्रिये त्रि॰ ।
शुकशि(सि)म्बा स्त्री॰ शुकइव शि(सि)म्बा । कपिकच्छ्वाम् ।
शुकादन पु॰ शुकैरद्यते अद-ल्युट् । दाडिमे ।
शुकानना स्त्री॰शुकस्याननमिव पत्त्रमस्याः । (शुयाटोटी)वृक्षे
शुकोदर न॰शुकस्योदरमिव । तालीशपत्त्रे ६त॰। शुकस्योदरे
शुक्त न॰ शुच-क्त । मांसे काञ्जिके, द्रवद्रव्यभेदे, 'शुक्तं यन्मधुरं कालवशादम्लत्वमागत'मित्युक्ते पदार्थे च 'दधि शुक्तेषु भोक्तव्य'मिति मनुः । निष्ठूरे, पूते, श्लिष्टे, दुर्ज्जने, अम्ले, च त्रि॰ चुक्रिकायां स्त्री॰ ।
शुक्ति स्त्री॰ शुच-क्तिन् । जलजन्तुभेदे (झिनुक) कपालखण्डे, शङ्खे, शङ्खनखे, नख्याम्, अर्शोरोगे, अश्वावर्त्तके, चक्षुरोगभेदे च । [कायाञ्च ।
शुक्तिका स्त्री॰ शुक्तिरेव कन् । (झिनुक) मुक्तास्फोटे, चुक्रि-
शुक्तिज न॰ शुक्तौ जायते जन-ड । मुक्तायाम् । [ङीप् ।
शुक्तिमत् पु॰शुक्तिरस्त्यस्य मतुप् । पर्व्वतभेदे । नदीभेदे स्त्री॰
शुक्र न॰शुच रक् नि॰ कुत्वम् । मज्जजाते चरमधातौ, नेत्ररोगभेदे च । ग्रहभेदे, दैत्यगुरौ, अग्नौ, चित्रकवृक्षे, ज्यैष्ठमासे, विष्कम्भादिषु योगेषु मध्ये चतुर्विंशे योगे च पु॰ ।
शुक्रकर पु॰शुक्रं वीर्य्यं करोति कृ-अच् । मज्जधातौ । वीर्य्यकारके त्रि॰ ।
शुक्रभुज् स्त्री॰शुक्रं भुङ्क्ते भुज-क्विप् । मयूरजातिस्त्रियाम्
शुक्रला स्त्री॰ शुक्रं लाति ला-क । उच्चटावृक्षे ।
शुक्रशिष्य पु॰६त॰ । दैत्ये असुरे ।
शुक्रिय त्रि॰ शुक्रो देवताऽस्य तस्येदम् वा घ । शुक्रसंबन्धिनि तद्दैवते, यजुर्वेदीये 'ऋचं वाचमि'त्यादिके षट्त्रिंशत्तमे शान्त्यध्याये न॰।
शुक्ल न॰ शुच-लक् कुत्वम् । रजते, नवनीते, अक्षिरोगभेदे च । श्वेतवर्णे पु॰ । श्वेतवर्णवति शुद्धे च त्रि॰ ।
शुक्लकन्द पु॰ शुक्लः कन्दो यस्य । महिषकन्दे । अतिविषायां स्त्री॰ । कर्म॰ । श्वेते कन्दे ।
शुक्लकर्मन् त्रि॰ शुक्लं शुद्धं कर्म यस्य । पवित्रे शुभचरित्रे ।
शुक्लकुष्ठ न॰कर्म॰ । श्वेतकुष्ठे (धवल) । [त्रि॰
शुक्लदुग्ध पु॰ शुक्लं दुग्धमस्य । शृङ्गाटके । श्वेतनिर्यासवति
शुक्लधातु पु॰कर्म॰ । कठिन्याम् (खडि)
शुक्लपक्ष पु॰ कर्म॰ । वृद्धग्रहगुणचन्द्रकलाक्रियापक्षदयकालके

चान्द्रमासार्द्धे काले, श्वेतकुष्ठे, काके, वके च ।

शुक्लपुष्प पु॰ शुक्लं पुष्पमस्य । कुवाकवृक्षे, कुन्दवृक्षे, मरुवके च । श्वेतपुष्पवति त्रि॰ नागदन्त्यां स्त्री॰ ङीप् । कर्म॰ शुभ्रे पुष्पे न॰

शुक्लपृष्ठक पु॰ शुक्लं पृष्ठमस्य कप् । सिन्धुकवृक्षे । [त्रि॰

शुक्लरोहित पु॰ वर्णोवर्णेनेति कर्म॰ । श्वेतरक्ते वर्णे, तद्वति

शुक्लला स्त्री॰ शुक्लं लाति ला-क । उच्चटायाम् ।

शुक्लवायस पु॰ कर्म॰ । वके, श्वेतकाके च ।

शुक्लशाल पु॰कर्म॰ । गिरिनिम्बे श्वेतवर्णवृक्षे च ।

शुक्ला स्त्री॰ शुक्ल+अर्श आद्यच् टाप् । सरस्वत्यां, शर्करायां, काकोल्यां, विदार्य्यां, स्नुह्यां, श्वेतवर्णवत्यां, स्त्रियाञ्च ।

शुक्लाङ्गी स्त्री॰ शुक्लमङ्गमस्याः ङीप् । शेफालिकायाम्, श्वेताङ्गयुक्ते त्रि॰ ।

शुक्लापाङ्ग पु॰ शुक्लः अपाङ्गो यस्य । मयूरे ।

शुक्लाम्ल न॰कर्म॰ । अम्लशाके ।

शुक्लिमन् पु॰ शुक्लस्य भावः इमनिच् । श्वेतवर्णे ।

शुक्लोपला स्त्री॰ कर्म॰ स अस्त्यस्याः अच् । शर्करायाम् ।

शुङ्ग पु॰ शम-ग तस्य नेत्त्वं नि॰अत उत्त्वञ्च । वटवृक्षे, आम्रातके, सूके च । पर्पटीवृक्षे धान्यादिसूके च स्त्री॰ ।

शुङ्गाकर्म्मन् न॰ शुङ्गैः वटपल्लवैः आ सम्यक् कर्म॰ यत्र । पुंसवनसंस्कारभेदे ।

शुङ्गिन् पु॰ शुङ्गोऽस्त्यस्य इनि । वटवृक्षे । शुङ्गवति त्रि॰ ।

शुच् स्त्री॰ शुच-क्विप् । शोके । वा टाप् । तत्रैव ।

शुच शौचे क्लेदे च दिवा॰ उभ॰ अक॰ सेट् । शुच्यति ते अशुचत्-अशोचीत् अशोचिष्ट ।

शुच शोके भ्वा॰पर॰सक॰सेट् । शोचति अशोचीत् ।

शुचि पु॰ शुच-किन् । वह्नौ, चित्रकवृक्षे, ज्यैष्ठमासे, आषाढ़मासे शुद्धाचरणे, ग्रीष्मे, ऋतौ, शुद्धमन्त्रिणि, अग्निभेदे श्वेतवर्णे च । तद्वति त्रि॰ ।

शुचिद्रुम पु॰कर्म॰ । अश्वत्थवृक्षे ।

शुचिमल्लिका स्त्री॰कर्म॰ । नवमल्लिकायाम् । [अशुच्यीत् ।

शुच्य अभिषवे भ्वा॰पर॰सक॰ सेट् निष्ठा अनिट् । शुच्यति

शुठ गतिविघाते भ्वा॰पर॰सक॰सेट् । शोठति अशोठीत् ।

शुठ आलस्ये चु॰उभ॰सक॰सेट् । शोठयति ते अशूशुठत् ।

शुठ शोधने वा॰ चु॰उभ॰पक्षे भ्वा॰ पर॰सक॰सेट् इदित् । शुण्ठयति ते शुण्ठति अशुशुण्ठत् त अशुण्ठीत् ।

शुण्टि(ण्ठी) स्त्री॰ शुठि-इन् वा ङीप् । (शुंठ) । वृक्षे ।

शुण गतौ तु॰पर॰सक॰सेट् । शुणति अशोणीत् । [स्त्री॰ ।

शुण्ड पु॰ शुण-ड तस्य नेत्त्वम् । मदनिर्झरे, गजहस्ते पु॰ स्त्रीपक्षे टाप् मद्यपानगृहे वेश्यायाम् सुरायां नलिन्यां कुट्टिन्याम् जलहस्तिन्याञ्च स्त्री॰।

शुण्डार पु॰ शुण्डा अस्त्यर्थे र । शौण्डिके, हस्तिनि च । अपकर्षे र । अपकृष्टशुण्डायाम् । लच् । हस्तिनि ।

शुण्डी स्त्री॰ शुण्डाकारोऽस्त्यस्याः अच् गौ॰ङीष् । (हातिशुडा) वृक्षे । [पवित्रे, शुभ्रे च त्रि॰

शुद्ध न॰ शुध-क्त । सैन्धवलवणे, मरिचे च । केवले, निर्दोषे,

शुद्धवल्ली स्त्री॰कर्म॰ । गुडूच्याम्, पवित्रायां-लतायाञ्च ।

शुद्धान्त पु॰ शुद्धः अन्तः पर्य्यन्तो यस्य । अन्तःपुरे, उपचारात् तत्र स्थितायां राजयोषिति पु॰स्त्री॰ । 'शुद्धान्तसंभोगनितान्ततुष्टे इति नैषधम् ।

शुद्धापह्नुति स्त्री॰कर्म॰ । अर्थालङ्कारभेदे ।

शुद्धि स्त्री॰ शुध-क्तिन् । मार्ज्जने नैर्मल्यसम्पादने वैदिककर्मयोग्यतासम्पादकसंस्कारभेदे च ।

शुद्धोदनि पु॰ बौद्धभेदे ।

शुध शौचे शोधने, निःशेषभवने च दि॰पर॰सक॰अनिट् । शुध्यति अशुधत् । 'भक्तोहरः शुध्यति यद्गुणः स्यादिति ली॰

शुन गतौ तु॰पर॰सक॰सेट् । शुनति अशोनीत् ।

शुन पु॰ शुन-क । कुक्कुरे । इक् । तत्रैव । [मुनिभेदे ।

शुनःशेफ पु॰ शुनइव शेफोऽस्य अलुक्स॰ । विश्वामित्रशिष्ये

शुनक पु॰ शुनइव कन् । मुनिभेदे स्वार्थे कन् । कुक्कुरे ।

शुनी स्त्री॰ श्वन्+स्त्रियां ङीप् । कुक्कुरयोषिति, कुष्माण्ड्यां च

शुन्ध शुद्धौ चु॰उ॰सक॰सेट् । शुन्धयति ते अशुशुन्धत् त ।

शुन्ध शुद्धौ अक॰ शुद्धीकरणे सक॰ भ्वा॰उभ॰सेट् । शुन्धति ते 'आपः शुन्दन्तुमैनसः' इति वेदमन्त्रः । अशुन्धीत् । अशुन्धिष्ट ।

शुन्भ दीप्तौ अक॰मर्दने च सक॰तु॰पर॰सेट् । शुभति अशुम्भीत् 'प्रागप्राप्तनिशुम्भशाम्भवधनु'रिति वीरचरितम् ।

शुभ दीप्तौ अक॰हिंसने स॰तु॰सुचा॰प॰सेट् । शुम्भति अशोभीत्

शुभ दीप्तौ भ्वा॰आ॰अक॰सेट् । शोभते अशुभत् ।

शुभ न॰शुभ-क । मङ्गले, पद्मकाष्ठे च । शुभयुक्ते त्रि॰ । विष्कम्भादिषु मध्ये त्रयोविंशयोगे पु॰ । [रिति भट्टिः

शुभंयु त्रि॰शुभम्+अस्त्यर्थे युस् । शुभान्विते 'चितिपः शुभंयु'

शुभगन्धक न॰ शुभोगन्धोऽस्य । वोले ।

शुभग्रह प॰ शुभः शुभदायकः ग्रहः । सौम्यग्रहे गुरौ शुक्रेऽर्द्धाधिकचन्द्रे, पापग्रहायुक्ते बुधे च । [दुर्गायां स्त्री॰ ।

शुभङ्कर त्रि॰ शुभं करोति कृ-अच् मुम् च । मङ्गलकारके ।

शुभद पु॰ शुभं ददाति दा-क । अश्वत्थवृक्षे मङ्गलदातरि त्रि॰

शुभपत्री स्त्री॰ शुभानि पत्राण्यस्याः ङीप्। (शालपान) क्षुपे

शुभा स्त्री॰ शुभ-क । शोभायां, कान्तौ रोचनायां, गोरोचनायां, शम्यां,प्रियङ्गौ, श्वेतदूर्व्वायां,देवसभायाञ्च ।

शुभाञ्जन पु॰ शुभ-क शुभम् अञ्जनं यस्मात् । शोभाञ्जनवृक्षे ।

शुभ्र न॰ शुभ-रक् । अभ्रके,रौप्ये,काशीसे च । चन्दने, श्वेत वर्णे च पु॰ । तद्वति त्रि॰ ।

शुभ्रकर पु॰शुभ्रः करोऽस्य । चन्द्रे, कर्पूरे च । शुभ्रकिरण-शुभ्रांशुप्रभृतयोऽप्यत्र । [योषिति

शुभ्रदन्ती स्त्री॰ शुभ्रो दन्तो यस्याः ङीप् । पुष्पदन्तदिग्गज-

शुभ्रालु पु॰कर्म॰ । महिषकन्दे ।

शुम्भ पु॰ शुम्भ-अच् । दानवभेदे ।

शुम्भमर्द्दिनी स्त्री॰ शुम्भं मृद्नाति मृद्-णिनि । दुर्गायाम् ।

शुर मारणे स्तम्भने च दि॰आ॰सक॰सेट् । शूर्य्यते अशोरिष्ट ।

शुल्क कथने, सर्जने, वर्जने च चु॰उभ॰सक॰सेट् । शुल्कयति ते अशुशुल्कत् त ।

शुल्क पु॰ न॰ शुल्काते अतिसृज्यते कर्मणि घञ् । घट्टादिदेवे राजग्राह्यकरभेदे, वरपक्षात् कन्यापक्षीयैः ग्राह्ये धने स्त्रीधनभेदे, 'भगिनीशुल्कं सोदर्य्याणा मिति स्मृतिः स्त्री-भ्यः सम्भोगार्थं देये धने, 'अशुल्कोपहृतायान्तु पिण्ड-दावोढुरेव ते' इति स्मृतिः पणे च ।

शुल्कस्थान न॰६त॰ । (घाटि(घट्टे, भूपानां क्रयविक्रययोग्य द्रव्यकरादानस्थाने ।

शुल्ब न॰ शुल्ब-अच् पु॰ । ताम्रे, रज्जौ च ।

शुल्व माने दाने च चु॰उभ॰सक॰सेट् । शुल्वयति ते अशुशुल्वत् त

शुल्व न॰ शुल्व-अच् । ताम्रे, रज्जौ च । जलसमीपे, आचारे, यज्ञकार्य्ये च ।

शुल्वारि पु॰ ६त॰ गन्धके तस्य ताम्रादिजारकत्वात् तथात्वम्

शुश्रूषण न॰ श्रु-सन्-ल्युट् । सेवायाम्। युच् । तत्रैव स्त्री॰।

शुश्रूषा स्त्री॰ श्रु-सन्-अ । श्रवणेच्छायाम्, उपासनायाञ्च ।

शुष शोषे दि॰प॰सक॰अनिट् । शुष्यति अशुषत् ।

शुष पु॰ शुष-क । गर्त्ते, विले च ।

शुषि स्त्री॰ शुष-इक् । शोषणे, विले च ।

शुषिर न॰शुष-किरच् । छिद्रे,वंशादिवाद्ये च । सच्छिद्रे त्रि॰ मूषिके, अग्नौ च पु॰ । नद्यां,नलीनामगन्धद्रव्ये च स्त्री॰

शुष्क त्रि॰ शुष-क्त । आतपादिना कृतशोषणे ।

शुष्कपत्र न॰ शुष्कं पत्त्रमस्य । (नालता) शाकभेदे । कर्म॰ । शुष्के पर्णे न॰ ।

शुष्कल न॰ शुष्कं शोषणं लाति ला-क । शुष्कमांसे ।

शुष्कवृक्ष पु॰ कर्म॰ । धवहक्षे ।

शुष्कवैर न॰ शुष्कं फलशून्यं वैरम् । उद्देश्यशून्ये कलहे ।

शुष्कव्रण पु॰ कर्म॰ । (घेटा) किणरूपे व्रणे ।

शुष्काङ्ग पु॰ शुष्कमङ्गमस्य । धववृक्षे (धगाळ)शुष्कावयवे त्रि॰ स्त्रियां ङीप् । सा च गैरिकायाञ्च ।

शुष्कार्द्रक न॰ शुष्कमार्द्रकम् । शुण्ठ्याम् (शुट) ।

शुष्म न॰शुष-मन् किञ्च । तेजसि,पराक्रमे च । सूर्य्ये,अग्नौ, चित्रकवृक्षे, वायौ, पक्षिणि, अर्च्चिषि च पु॰ ।

शुष्मन् न॰ शुष-मनिन् । तेजसि, शौर्य्ये च । अग्नौ, चित्र-कवृक्षे, च पु॰ ।

शूक पु॰न॰शो-ऊकक् ।(शुङ्गा) तीक्ष्णाग्रे, शिखायाञ्च ।[भेदे ।

शूककीट पु॰ शूकाकाररोमयुक्तः कीटः ।(शुयापोका) कीट-

शूकधान्य न॰ शूकयुक्तं धान्यम् शाक॰ । यवादौ धान्ये ।

शूकपिण्डि(ण्डी) स्त्री॰ शूकस्य पिण्डीव । शूकशिम्ब्याम्

शूकर पु॰शू इत्यव्यक्तं शब्दं करोति कृ-अच् शूक+अस्त्यर्थे र वा । स्वनामख्याते पशौ ।

शूकरकन्द पु॰ शूकर इव रोमशः कन्दोऽस्य । वाराहीकन्दे

शूकरपादिका स्त्री॰ शूकरस्येव पादाः मूलान्यस्याः ङीप् संज्ञायां कन् । कोलशिम्ब्याम् । [वराहक्रान्तायाम् ।

शूकराक्रान्ता स्त्री॰ शूकरेणाक्रम्यते स्म आ+क्रम-क्त ३त॰।

शूकरी स्त्री॰ शूकर आक्रामकत्वेनास्त्यस्याः अच् गौ॰ङीष् । वराहक्रान्तायाम् । शूकर+पुंयोगे ङीप् तज्जातिस्त्रियाम्

शूकरेष्ट पु॰ ६त॰ । कसेरुनामकन्दे । वराहप्रियद्रव्ये त्रि॰ ।

शूकवती स्त्री॰ शूकस्तीक्ष्णाग्रमस्त्यस्याः मतुप् मस्य वः । कपिकच्छ्वाम् ।

शूकशिम्बा स्त्री॰ शूकयुक्ता शिम्बा । कपिकच्छ्वाम् ।

शूकशिम्बि(म्बी) स्त्री॰शूकयुक्ता शिम्बिः वा ङीप्।कपिकच्छ्वाम्

शूका स्त्री॰ शूकोऽस्त्यस्याः अच् । कपिकच्छ्वाम् ।

शूद्र पु॰ शुच-रक् पृ॰चस्य दः दीर्घश्च । चतुर्थे वर्णे । शुचा द्रवति पृ॰ । शोकहेतुकगतियुक्ते 'अह हारे त्वा शूद्रे'ति श्रुतिः शुचा द्रवणात् क्षत्रियस्यापि शूद्रत्वमिति शारीर-कभाष्यम् । टाप् शूद्रा शूद्रजातिस्त्रियाम्। पुंयोगे ङीप् । शूद्रभार्य्यायाम् । [द्विजसेवादौ शूद्रकृत्यादयोऽप्यत्र ।

शूद्रकर्म्मन् न॰ शूद्रस्य शास्त्रविहितं कर्म्म । शूद्रकर्त्तव्ये

शूद्रप्रिय पु॰ ६त॰ । पलाण्डौ ।

शूद्रार्त्ता स्त्री॰ शूद्रेणार्त्ता पीड़िता । प्रियङ्गौ ।

शूद्रावेदिन् स्त्री॰ शूद्रां विन्दति विद-णिनि उप॰ । शूद्र-जातिस्त्रिया विवाहकर्त्तरि । 'शूद्रावेदी पतत्यत्रेरि'ति स्मृ॰

शूद्रासुत पु०शूद्रायाः द्विजातिभिः ऊढायाः सुतः। द्विजाति जाते शूद्रजातिस्त्रिया सूते पुत्रभेदे।

शूना स्त्री० श्वि-अधिकरणे-क्त। प्राणिवधस्य ने 'पञ्च शूना-गृहस्थस्ये'ति स्मृतिः (आलजिभ) अधोजिह्वायाञ्च।

शून्य त्रि०शूनायै प्राणिवधाय हितम् रहस्यस्थानत्वात् यत्। निर्ज्जनस्थाने, आकाशे, विन्दुमात्रे, अभावे च। अस-म्पूर्णे, जने, तुच्छे च त्रि०। [त्रि०

शून्यमध्य पु० शून्यमाकाशो मध्ये यस्य। नवे। शून्यमध्ययुक्ते

शून्यवादिन् पु० शून्यमभावमात्रं सर्व्वकारणतया वदति वद-णिनि। बौद्धभेदे। [(फणिमनसा)

शून्या स्त्री०शून्यमस्त्यस्याः अच्। नल्याम् महाकण्ठकेपाञ्च।

शूर हिंसे स्तम्भे च दि०आत्म० सक०सेट्। शूर्य्यते अशूरिष्ट

शूर विक्रमे अ०चु०उभ०सक०सेट्। शूरयति ते अशुशूरत् त।

शूर पु०शूर-अच्। वीरे, विक्रमवति, वसुदेवनामके, यादवे, सूर्य्ये, सिंहे, शूकरे,चित्रकवृक्षे, सालवृक्षे, निकुचे,मत्स्यभेदे च।

शूरण पु० शूर-ल्यु (ओल) मूलभेदे, श्योनाकवृक्षे च।

शूरसेन पु० शूरा सेना यत्र यस्य वा। देशभेदे, नृपभेदे च

शूर्प माने चु०उ०सक०सेट्। शूर्पयति ते अशुशूर्पत् त।

शूर्प पु० शूर्प्यते धान्यादिकमनेन शूर्प-घञ्। (कुला) धान्य-स्फोटके, वंशमयपात्रे, द्रोणद्वयपरिमाणे च।

शूर्पकर्ण पु०शूर्प इव कर्णौयस्य। गजे। [रावणभगिन्याम्।

शूर्पणखा(खी) स्त्री०शूर्प इव नखा यस्याः णत्वम् वा ङीप्।

शूर्पपर्णी स्त्री० शूर्प इव पर्णान्यस्याः ङीप्। शिम्बीभेदे।

शूर्म्म पु० सुष्ठु ऊर्म्मिरस्त्यस्याः पृ०। लौहप्रतिमायाम्।

शू(सू)र्म्मि(र्म्मी) स्त्री० सुष्ठु ऊर्म्मिः यस्याः वा शत्वम् वा ङीप्। लौहादिप्रतिमायाम्।

शूल रुजायां भ्वा०प०अक०सेट्। शूलति अशूलीत्।

शूल पु०न०शूल-क। रोगभेदे, व्यथायां, सुतीक्ष्णे अयःफाले, त्रिशूले च। चिह्ने, मुनिभेदे, विष्कम्भादिषु नवमयोगे च पु०।

शूलग्रन्थि पु० शूलाकारः ग्रन्थिरस्य। मालादूर्व्वायाम्।

शूलघातन न०शूलं रोगभेदं घातयति हन-णिच्-ल्यु। मण्डूरे

शूलघ्न पु० शूलं हन्ति हन-क। तुम्बुरवृक्षे।

शूलद्विष् पु० इत०। हिङ्गौ।

शूलधन्वन् पु० शूलं धनुरायुधमस्य अनङ् समा०। शिवे।

शूलधर पु० शूलं धारयति धारि-अच्। शिवे। शूलभृदा-दयोप्यत्र।

शूलधारिन् पु० शूलं धरति धृ-णिनि। शिवे दुर्गायां स्त्री०

शूलधृष् पु० शूलेन धर्षति धृष-क्विप्। शिवे। दुर्गायां स्त्री०।

शूलनाशन न० शूलं नाशयति नश-णिच्-ल्यु। सौवर्चललवणे

शूलपाणि पु०शूलं पाणौ यस्य। शिवे। शूलहस्तादयोप्यत्र।

शूलशत्रु पु० शूलस्य शत्रुः। एरण्डवृक्षे।

शूलहन्त्री स्त्री० शूलं हन्ति हन-तृच् ङीप्। यवान्याम्।

शूलहृत् पु० शूलं-हरति हृ-क्विप्। हिङ्गौ।

शूलाकृत त्रि० शूलेन विद्धा कृतं पक्वम् शूल+डाच्+कृ-क्त। लौहादिकीलकेन विद्धा पक्वे मांसे। (कावाव)।

शूलिक त्रि० शूलं पाकसाधनत्वेनास्त्यस्य ठन्। शूलाकृते।

शूलिन् पु० शूलमस्त्यस्य इनि। शूलरोगयुक्ते,शूलास्त्रधारके त्रि०

शूलिन पु० शूलाकारं फलमस्त्यस्य इनन्। भाण्डीरवृक्षे।

शूलोत्खा स्त्री०शूलेन उत्खन्यते उद्+खन-ड। सोमराज्याम्

शूल्य त्रि० शूले संस्कृतं यत्। शूलाकृते मांसे।

शूष प्रसवे भ्वा० प०सक०सेट्। शूषति अशूषीत्।

शृ(सृ)गाल पु० असृजं लाति ला-क पृ० (शेयाल) पशौ दैत्य-भेदे, वासुदेवे, निष्ठुरे, खले च। [काटा) क्षुपभेदे।

शृगालकण्टक पु० शृगालस्तद्वत् इव कण्टको यस्य। (शेयाल

शृगालकोलि पु० शृगाल इव कण्टकितः कोलिः। (शेया-कुल) क्षुपभेदे। [लाक्षे क्षुपभेदे।

शृगालघण्टी स्त्री० शृगाल इव कण्टकिनी घण्टी। कोकि-

शृगालजम्बु स्त्री० शृगालप्रिया जम्बुः। गोडुम्बे (गोमुक)।

शृगालविन्ना स्त्री० शृगालैर्विद्यते विद-क्त। पृश्निपर्ण्याम्।

शृगालिका स्त्री०शृगालस्य भार्य्या ङीप् स्वार्थे कन्। शृगाल योषिति, शृगालीव इवार्थे कन्। भयात् पलायने।

शृगाली स्त्री० शृगालस्तत्पलायनं साद्दश्येनास्त्यस्य अच् ङीप्। पलायने। [लौहमये पादबन्धने च।

शृङ्खल पु० शृङ्गात् प्राधान्यात् खल्यतेऽनेन पृ०। निगडे,

शृङ्खली स्त्री० शृङ्खलः तदाकारोऽस्त्यस्याः अच् गौ० ङीष्। कोकिलाक्षे वृक्षे पुंस्काठीवस्त्रबन्धने च। रीतौ स्त्री०टाप्।

शृङ्ग न०शॄ-गन् पृ० ह्रस्वः। पर्वतोपरिभागे, प्राधान्ये, कामोद्रेके, पश्वादेर्विषाणे, वाद्यभेदे च। (शिङा) मङ्कुरस्त्रियां स्त्री०ङीप्

शृङ्गक पु० शृङ्गमिव इवार्थे कन्। जीरकवृक्षे।

शृङ्गकन्द पु० शृङ्गमिव कन्दोऽस्य। शृङ्गाटके (पानीफल)

शृङ्गज न० शृङ्गे पर्व्वताग्रे जायते जन-ड। अगुरुचन्दने सरलवृक्षे पु०। शृङ्गजातमात्रे त्रि०।

शृङ्गमूल पु० शृङ्गमिव मूलमस्य। शृङ्गाटके।

शृङ्गमोहिन् पु० शृङ्गाय कामोद्रेकाय मोहयति मुह-णिच्-णिनि। चम्पके। [(गाड़रशिङा)

शृङ्गला स्त्री०शृङ्गं तदाकारफलं लाति ला-क। अजशृङ्ग्याम्

शृङ्गवत् पु० शृङ्गं प्राशस्त्येनास्त्यस्य मतुप् मस्य वः। भारतवर्षस्य 'नीलः श्वेतश्च शृङ्गी च उत्तरे वर्षपर्वताः' इत्युक्ते सीमापर्व्वतभेदे। शृङ्गयुक्ते त्रि०।

शृङ्गवेर न० शृङ्गमिव वेरमवयवो यस्य। आर्द्रके, शुण्ठ्याम्, रामभित्रगुहचण्डालस्य पुरे च। स्वार्थे कन्। आर्द्रके

शृङ्गवेराभमूलक पु० शृङ्गवेरेण तुल्यं मूलमस्य कप्। एरकाद्वृक्षे।

शृङ्गाट पु०शृङ्गं प्राधान्यमटति अट-अण्। उत्तरस्थपर्व्वतभेदे-चतुष्पथे, जलकण्टकिवृक्षे च तत्फले न०। (पानीफल) स्वार्थे कन्। तत्र, चतुष्पथे, अलङ्कारोक्तबिम्बभेदरूपे शब्दालङ्कारे च।

शृङ्गार पु० शृङ्गं कामोद्रेकमृच्छत्यनेन ऋ-अण्। नाट्योक्ते रसभेदे लवङ्गे सिन्दूरे। चूर्णे च शृङ्गं कारणत्वेन ऋच्छति अण्। कालागुरुणि आर्द्रके च। शृङ्गं प्राधान्यमृच्छत्यनेन अण्। भूषणे, गजभूषणे च स्वार्थे कन्। सिन्दूरे।

शृङ्गारिन् पु० शृङ्गारः जन्यत्वेनास्त्यस्य इनि। पूगे। तत्फलभक्षणे हि कामोद्रेक इति तथात्वम्। गजे च। सुवेशे त्रि०

शृङ्गिक न० शृङ्गाकारोऽस्त्यस्य ठन्। विषभेदे। प्रतिषायां स्त्री०

शृङ्गिण पु० शृङ्गं प्राधान्येनास्त्यस्य इनन्। मेषे।

शृङ्गिन् पु० शृङ्गमस्त्यस्य इनि। मेषे, भारतवर्षस्य सीमापर्व्वतभेदे, पर्व्वतमात्रे, ऋषिभेदे, वृक्षे च। शृङ्गयुक्ते त्रि० धेन्वां स्त्री० ङीप्।

शृत त्रि० शृ-क्त। पक्वे।

शृध अपानशब्दे भ्वा०आ० लुङि लृटि लृङि च उ०अक०सेट् क्त्वावेट् इता०। शर्द्धते अशृधत् शर्त्स्यति शर्द्धिष्यते।

शृध छेदने भ्वा०उ०स०सेट् क्त्वावेट्। शर्द्धति ते अशर्द्धीत् अशर्द्धिष्ट

शॄ हिंसने क्र्या०प०सक०सेट्। शृणाति अशारीत्। शीर्णः

शेखर पु० शिखि-गतौ अरन् पृ०। शिखायां, मूर्द्धस्थितमाल्ये, च। वन्दायां स्त्री०।

शेप पु० शी-पन्। शेफे शिश्ने। शयनकर्त्तरि त्रि०।

शेफ पु०न०। शी-फन्। शिश्ने शी-असि फुक् च शेफोऽप्यत्र न०

शेफालिका स्त्री० शेरते इति शेफाः अलयो यत्र कप्। (शिउलि) पुष्पवृक्षे। [शेफालिकायाम्।

शेफाली स्त्री० शेफाः शयनशालिनः अलयो यत्र ङीप्।

शेमुषी स्त्री० शी-विच् शेः मोहस्तं मुष्णाति मुष-क। बुद्धौ।

शेल गतौ चालने च भ्वा०पर०सक०सेट्। शेलति अशेलीत् चङि न ह्रस्वः।

शेलु पु० शेल-उण्। बहुवारवृक्षे।

शेव पु० शी-वन्। पुंचिह्ने शिश्ने।

शेवधि पु० शेः धनादिमोहस्तस्य अवधिः। 'पद्मोऽस्त्रियां महापद्मः शङ्खो मकरकच्छपौ। मुकुन्दकुन्दनीलाश्च खर्व्वश्च निधयो नव'इत्युक्ते नवविधे निधौ। [(शेओला)

शेवल न० शी-विच् तथाभूतः सन् वलते अच्। शैवाले।

शेवाल न० शेते विच् शेः-सन् वलते घञ्। शैवाले।

शेष पु० शिष-अच्। अनन्ते सर्पराजे सर्पभेदे, अवशेषे च।

शेषा स्त्री० शिष-घञ्। निर्माल्यमाल्यादौ 'शेषामिव भर्तुराज्ञामिति, कुमारः।

शैक्ष पु० शिक्षां तन्नामग्रन्थमधीते वेत्ति वा अण्। शिक्षाग्रन्थाध्यायिनि, तद्वेत्तरि च। कन्। शिक्षकोऽप्यत्र।

शैखरिक पु० शिखरे प्राचीराद्यग्रे भवः ठक्। अपामार्गे।

शैखरेय पु० शिखरे भवः ढक्। अपामार्गे।

शैत्य न० शीतस्य भावः ष्यञ्। शीतलत्वे।

शैथिल्य न० शिथिलस्य भावः ष्यञ्। अदृढसंयोगभेदे।

शैनेय पु० शिनेर्गोत्रापत्यम् ढक्। सात्यकिनाम्नि यादवे।

शैल न० शिलायां भवः अण्। शैलेये गन्धद्रव्यभेदे। स्वार्थे कन्। तत्र, शिलाजतुनि च। शिलाः सन्त्यस्य प्रज्ञा० अण्। पर्व्वते पु०।

शैलगन्ध न० शैलस्य शैलजस्येव गन्धोऽस्य। शावरचन्दने।

शैलज न० शैले पर्व्वते जायते जन-ड। स्वनामख्याते गन्धद्रव्यभेदे। गजपिप्पल्याम् दुर्गायाञ्च स्त्री०।

शैलधर पु० शैलं गोवर्द्धनपर्व्वतं धरति धृ-अच्। श्रीकृष्णे।

शैलपत्त्र पु० शैलमिव सुगन्धि पत्त्रमस्य। विल्ववृक्षे।

शैलभित्ति पु०शैलं भिनत्ति भिद्-क्तिच्। टङ्के पाषाणदारणास्त्रे

शैलराज पु० शैलानां नगानां राजा टच् समा०। हिमाचले

शैलवीज पु० शैलं तत्पर्य्यन्तं दूरं धावति अण् शैलं वीजं यस्य। भल्लातके।

शैलशिविर न० शैलानां नगानां शिविरमिव। समुद्रे।

शैलसार पु०न० शैलस्य सार इव। शिलाजतुनि।

शैलसुता स्त्री०६त०। पार्व्वत्याम्।

शैलाग्र न० शैलस्याग्रम्। पर्व्वतशृङ्गे।

शैलाज न० शिलायां जायते जन-ड स्वार्थेऽण्। शैलजे।

शैलाट पु० शैलं पर्व्वतमटति अट-अण्। सिंहे, किराते, शुक्लवर्णकाचे, देवले च।

शैलादि पु० शिलादस्यापत्यम् इञ्। शिवपार्श्वचरे नन्दिनि।

शैलालिन् पु० शिलालिना मुनिना प्रोक्तं नटसूत्रमधीयते णिनि। नटे शैलूषे।

शैली स्त्री॰शीलमेव स्वार्थे अण् ङीप् । चारित्रे,'आचार्यांणा मियं शैली यत्साभाचेनाभिधाय विशेषेण विहृणोतीति माह्वः । [तालधारके च ।

शैलूष पु॰ शिलूषस्यापत्यम् अण् । नटे, बिल्ववृक्षे, धूर्ते,

शैलूषिक पु॰ शैलूषं तद्वृत्तिमन्वेटा ठक् । 'हत्यन्वेषी नटानान्तु स तु शैलूषिकः स्मृत' इत्युक्ते नटवृत्त्यन्वेषिणि नट प्रधाने, तत्पत्न्यां स्त्री॰ ङीप् 'नटीं शैलूषिकीं चैव रजकीं वेणुजीविनीम् । गत्वा चान्द्रायणं कुर्यादि'ति स्मृतिः ।

शैलेन्द्र पु॰शैलः इन्द्र इव । हिमालये । ६त॰। शैलेशादयोऽप्यत्र

शैलेन्द्रज पु॰ शैलेन्द्रे हिमालये जायते जन-ड । भूर्ज्जवृक्षे ।

शैलेय न॰ शिलायां भवः ढक् । शैलजाख्ये गन्धद्रव्यभेदे पर्वतजातमात्रे त्रि॰ । सिंहे, भ्रमरे च पु॰।

शैलोद्भवा स्त्री॰ शैलं पर्वतमुद्भिद्य भवति भू-अच् । क्षुद्रपाषाणभेदिनि वृक्षे पार्श्वत्याञ्च।

शैव न॰ शिवमधिकृत्य कृतो ग्रन्थः अण् । वेदव्यासप्रणीते शिवप्रभाववर्णनात्मके महापुराणभेदे । शिवो देवताऽस्य अण् । शिवभक्ते त्रि॰ । तस्येदमण् । शिवसम्बन्धिनि त्रि॰ । शैवले न॰। [लब्धताभि'ति नैषधम् ।

शैवल न॰ शी-वलञ् । पद्मकाष्ठे, शैवाले च 'वहतो बङ्गशैव-

शैवलिनी स्त्री॰ शैवलानि सन्त्यस्याः इनि । नद्याम् ।

शैवाल न॰ शी-वालन् स्वार्थे अण् । (शेओयाला) जलजाते पदार्थभेदे ।

शैव्य पु॰शिवेर्गोत्रापत्यम् ञ्य । शिविगोत्रजे राजभेदे 'शैव्यश्च नरपुङ्गव' इति गीता । शिवितोऽधिगतः ञ्य । घोटकमात्रे, श्रीकृष्णस्य घोटके च ।

शैशव न॰ शिशोर्भावः अण् । शिशुकाले अवस्थाभेदे ।

शैशिर पु॰ शिशिरं प्रियं यस्य अण् । श्यामचटके । शिशिरे भवः ऋत्वण् । शिशिरजाते त्रि॰ ।

शो तीक्ष्णीकरणे दिवा॰प॰सक॰अनिट् । श्यति अशात्-अशासीत्

शोक पु॰ शुच-घञ् । इष्टवियोगजाते दुःखानुगुणे चित्तवृत्तिभेदे । [६त॰ । शोकध्वंसे ।

शोकनाश पु॰ शोकं नाशयति नश-णिच्-अण् । अशोकवृक्षे ।

शोकहारी स्त्री॰शोकं हरति हृ-अण् ङीप् । वनवर्वरिकायाम्

शोकारि पु॰६त॰ । कदम्बवृक्षे ।

शोचिष्केश पु॰ शोचिः केशइव यस्य। वह्नौ, चित्रकवृक्षे च ।

शोचिस् न॰ शुच-इसि । प्रभायाम्, रोचिषि च ।

शोच्य त्रि॰ शुच–यत् । क्षुद्रे, अधमे, अनुकम्पनीये च । स्वार्थे कन् । तत्रैव ।

शोण गतौ सक॰वर्णे अक॰भ्वा॰पर॰सेट् । शोणति अशोणीत् [चङि न ह्रस्वः ।

शोण न॰शोण-अच् । सिन्दूरे, रुधिरे च । रक्तेक्षौ, मङ्गले, श्योनाके वृक्षे, अग्नौ, चित्रके, श्योनाके वृक्षे, नदभेदे, रक्तवर्णे, च पु॰ तद्वति त्रि॰ । वनहरिद्रायां स्त्री॰ ।

शोणक पु॰ शोणइव कन् । शोनाकवृक्षे ।

शोणझिण्टिका स्त्री॰ कर्म॰ । शोणझिण्टयाम्, रक्तसैवेवे च।

शोणझिण्टी स्त्री॰शोणा झिण्टीव । कुरुवके, कण्टकिन्याञ्च

शोणपत्त्र पु॰ शोणं पत्त्रमस्य । रक्तपुनर्णवायाम् ।

शोणपुष्पक पु॰ शोणं पुष्पमस्य कप् । कोविदारे ।

शोणपुष्पी स्त्री॰ शोणं पुष्पमस्याः ङीप् । सिन्दूरपुष्प्याम् ।

शोणरत्न न॰कर्म॰ । पद्मरागमणौ ।

शोणाक न॰ शोणं रक्तवर्णमकति अण् (शोना) । क्षुपभेदे

शोणित न॰ शोण इतच् । रुधिरे ।

शोणितचन्दन न॰ शोणितं रुधिरमिव चन्दनम् । रक्तचन्दने

शोणितपुर न॰ शोणितमिव रक्तं पुरम् । बाणासुरनगरे ।

शोणोपल पु॰कर्म॰ : माणिक्ये मणौ । [कन् । तत्रैव ।

शोथ पु॰शु-थन्। हस्तपादादेः स्फीतताकारके रोगभेदे। स्वार्थे

शोथघ्नी स्त्री॰ शोथं हन्ति हन-क । पुनर्णवायाम् शालपर्ण्याञ्च । शोथनाशके औषधमात्रे त्रि॰ । [भल्लातके

शोथजि(हृ)त् पु॰ शोथं जयति हरति वा जि-हृ-क्विप्

शोथजिह्म पु॰शोथे जिह्मः विपरीताचरणशाली । पुनर्णवायाम्

शोधन न॰ शुध-णिच्-ल्युट् । शौचे, विष्ठायाम् मलादेर्विरेचने दोषनिवारणे, ऋणादिनिर्यातने च । शुध-णिच्-ल्यु । निम्बुके, पु॰। शुद्धिकारके त्रि॰। शुध्यत्यनया करणे ल्युट् ङीप् । सम्मार्जन्याम्, ताम्बूलवल्ल्यां, नील्याञ्च स्त्री॰ ङीप्

शोधनाधीश न॰ ६त॰ । जयपाले । [मार्जिते

शोधित त्रि॰ शुध-णिच्-क्त। मलाद्यपसारणेन कृतसंस्कारे.

शोफ पु॰ शु-फन् । शोथे । [वायाञ्च

शोफघ्नी स्त्री॰ शोफं हन्ति हन-क । शालपर्ण्याम्, रक्तपुनर्ण-

शोफनाशन पु॰ शोफं नाशयति नश-णिच्-ल्यु । नीलवृक्षे ।

शोफहृत् पु॰ शोफं हरति हृ-क्विप् । भल्लातके ।

शोभन न॰ शोभते शुभ-ल्यु । पद्मे, विष्कम्भादिषु पञ्चमे योगे पु॰ । शोभायुक्ते त्रि॰ ।

शोभनक पु॰ शोभनाय कायति कै-क । शोभाञ्जनवृक्षे ।

शोभना स्त्री॰शोभयति लेपनात् शुभ-णिच्-ल्यु । हरिद्रायां, गोरोचनायाञ्च ।

शोभा स्त्री॰ शुभ-अ । दीप्तौ ।

शोभाञ्जन पु० शोभायै अज्यते अन्ज-ल्युट् । (शजना)वृक्षे
शोष पु० शुष-घञ् । वातादिना जलाद्यपहारेण कठिनकरणे
शोषयति शुष० णिच्-अच् । यक्ष्मरोगे ।
शोषण न०शुष-ल्युट् । चोषणेन,रसास्वादने,शोषे च शोषयति
शुष-णिच्-ल्यु । उन्मादनः शोषणश्चेत्युक्ते स्मरशरभेदे,
शोनाकवृक्षे च पु० ।
शोषसम्भव न० सम्भवत्यस्मात् संभू-अप् इत० । पिप्पलीमूले
शौक न० शुकानां समूहः अण् । शुकसमुदाये ।
शौकर न० शूकरस्य वराहस्येदम् अण् । तीर्थभेदे ।
शौक्तिकेय न० शुक्तिकायां भवम् । ढक् । मुक्तायाम् ।
शौक्तेय न० शुक्तौ भवम् ढक् । मुक्तायाम् ।
शौक्ल्य पु० शुक्लस्य भावः ष्यञ् । श्वेततायाम् श्वेतवर्णे ।
शौच न०शुचेर्भावः अण् । शुद्धौ, पवित्रतायाम् 'अभक्ष्यपरि-
हारश्च संसर्गश्चाप्यनिन्दितैः स्वधर्मे च व्यवस्थानं शौच-
मित्यभिधीयते इति स्मृत्युक्ते धर्मविशेषे च । [ह्रस्वः
शौट गर्व्वे भ्वा०पर०अक०सेट् । शौटति अशौटीत् । चङि न
शौटीर पु० शौट-ईरन् । त्यागिनि-वीरे च । गर्वान्विते त्रि०
शौटीर्य्य न०शौटीरस्य वीरस्य भावः ष्यञ् । वीर्य्ये, पराक्रमे,
गर्व्वे च । [शौडीत्
शौड गर्व्वे भ्वा०पर०सक०सेट् चङि न ह्रस्वः । शौडति अ-
शौण्ड त्रि०शुण्डायां सुरायामभिरतः अण् । मत्ते, दक्षे च ।
शौण्डिक पु० शुण्डा सुरा पण्यमस्य ठक् । मद्यविक्रेतरि
जातिभेदे । [गौ० ङीष् । चव्ये, गजपिप्पल्याञ्च ।
शौण्डी स्त्री० शुण्डा करिकरस्तदाकारः अस्त्यस्य अण्
शौण्डीर पु० शुण्डा गर्व्वोऽस्त्यस्य ईरन् स्वार्थेऽण् ।
गर्वान्विते त्रि० ।
शौद्र पु० शूद्रायां द्विजातिभिरूढ़ायां भवः अण् । द्वादशपुत्र-
मध्ये शूद्राजाते द्विजातिपुत्रभेदे ।
शौद्धोदनि पु० शुद्धोदनस्यापत्यम् इञ् । बौद्धमुनिभेदे ।
शौधिका स्त्री० शोधः शोधनं मलविरेकस्तस्मै हितः ठक् ।
रक्तकर्कौ ।
शौनक पु० शुनकस्यापत्यमण् । मुनिभेदे 'नैमिषे निमिषक्षेत्रे
ऋषयः शौनकादय इति भागवतम् ।
शौनिक पु० शूना प्राणिवधस्थानं प्रयोजनमस्य ठक् । मांस-
विक्रेतरि (कसाइ) मृगयायां, मृगयाशीले च ।
शौभ न०शोभाये हितम् अण् । व्योमगामिनि पुरभेदे । देवे पु०
शौभाञ्जन पु० शोभाञ्जनएव स्वार्थेऽण् । (शजना) वृक्षभेदे
शौभिक त्रि० शोभा शिल्पमस्य ठक् । इन्द्रजालिके ।

शौरि पु० शूरस्य यादवभेदस्य वसुदेवस्य सूर्य्यस्य वा गोत्रा-
पत्यम् इञ् । विष्णौ, शनैश्चरे च ।
शौर्य्य न० शूरस्य भावः ष्यञ् । वीर्य्ये, शक्तौ च ।
शौल्किक पु० शुल्के राजादिदेये करे तदादाने अधिकृतः
ठक् । शुल्कादानाधिकृते ।
शौल्किकेय पु०शुल्किकः देशभेदः तत्र भवः ढक् । विषभेदे ।
शौल्विक पु० शुल्वः कांस्यस्तन्मयपात्रादि पण्यमस्य ठक् ।
कांस्यकारे (कासारी) जातिभेदे ।
शौवस्तिक त्रि० श्वःपरदिने भवः श्वस्+ठक् तुट् च । भावि-
दिनस्थायिनि पदार्थे ।
शौष्कल पु० शुष्कलं शुष्कमांसं पण्यमस्य अण् । शुष्कमांस-
विक्रेतरि । तद्भक्ष्यमस्य अण् । शुष्कमांसभक्षके त्रि० ।
श्चुत क्षरणे भ्वा०पर०अक०सेट् । श्चोतति अश्चुतत् अश्चोतीत्
श्च्युत क्षरणे भ्वा०पर०अक०सेचने सक०सेट् । श्च्योतति अश्च्यु-
तत् आश्च्योतीत् ।
श्च्योत पु० श्च्युत-घञ् । समन्तात् सेचने ।
श्मन् न० शेते शी-मनिन् डिच्च । मुखे, शवे, अदन्तोऽप्यत्र ।
श्मशान न० श्मानः शवाः शेरतेऽत्र शी-आनच् डिच्च ।
'श्मन् शब्देन शवः प्रोक्तः शानं तत्स्थानमुच्यते' इति
निरुक्ते । शवदाहस्थाने ।
श्मशानकाली स्त्री० श्मशानस्था काली । कालिकाभेदे ।
श्मशानवासिन् पु० श्मशाने वसति वस-णिनि । महादेवे
वटुकभैरवे च । श्मशानवासकर्त्तरि चण्डालादौ त्रि० ।
श्मश्रु न० श्म पुंमुखं श्रूयते लक्ष्यतेऽनेन श्रु-डु । पुरुषमुखस्थे
लोमसङ्घे । [क्तायां पोटाख्यायां स्त्रियाम् ।
श्मश्रुमुखी स्त्री० श्मश्रु मुखे यस्याः ङीप् । पुरुषलक्षणयु-
श्मश्रुल पु० श्मश्रु विद्यतेऽस्य लच् । श्मश्रुयुक्ते 'श्मश्रुलैर्मुखै
रितिरघुः । [क्षुरकर्मकारके ।
श्मश्रुवर्द्धक पु० श्मश्रु वर्द्धयति छिनत्ति वृध-ण्वुल् । नापिते
श्मील निमेषे भ्वा०पर०अक सेट् । श्मीलति अश्मीलीत् ।
श्यान त्रि० श्यै-क्त । सङ्कोचविशेषप्राप्ते घनीभूते 'पथश्चाश्यान-
कर्द्दमा'निति रघुः ।
श्याम पु० श्यै-मक् । वृद्धदारकवृक्षे, प्रयागतीर्थस्थे वटे,कोकिले,
धुस्तूरे,पीलुवृक्षे, श्यामाके, गन्धतृणे, कृष्णवर्णे, हरिद्वर्णे
च । तद्वति त्रि० मरिचे, सिन्धुलवणे च न० ।
श्यामक न० श्याम+संज्ञायां कन् । रोहिषतृणे, श्यामाके
(शामा) धान्यभेदे पु० । [विहगे, ह
श्यामकण्ठ पु० श्यामः कण्ठोऽस्य । मयूरे, शिवे, नीलकण्ठ-

श्यामकन्दा स्त्री० श्यामः कन्दोऽस्याः । अतिविषायाम् ।
श्यामकाण्डा स्त्री० श्यामः काण्डोऽस्याः । गण्डदूर्व्वायाम् ।
श्यामग्रन्थि स्त्री० श्यामो ग्रन्थिरस्याः । गण्डदूर्व्वायाम् ।
श्यामपत्त्र पु० श्यामानि पत्त्राणि यस्य । तमालवृक्षे ।
श्यामल पु० श्यामवर्णं लाति ला-क । पिप्पले कृष्णवर्णयुक्ते त्रि० । अश्वगन्धायां, कटभ्यां, जम्ब्वां, कस्तूर्य्याञ्च स्त्री० ।
श्यामलचूडा स्त्री० श्यामला चूड़ाऽस्याः । गुञ्जायाम् ।
श्यामलता स्त्री० कर्म० । स्वनामख्याते लताभेदे । श्यामलस्य भावः तल् । कृष्णवर्णे, हरिद्वर्णे च ।
श्यामलिका स्त्री० श्यामलोवर्णोऽस्त्यस्याः ठन् । नील्यामौषधौ
श्यामलेक्षु पु० कर्म० (काजला) इक्षुभेदे ।
श्यामसुन्दर पु० श्यामोऽपि सुन्दरः । श्रीकृष्णे 'श्यामसुन्दर! ते दास्य' इति भागवतम् ।
श्यामा स्त्री० श्यै-मक् । शारिवौषधौ, प्रियङ्गौ, यमुनायां, रात्रौ, कृष्णत्रिवृति, नील्याम्, गुग्गुलौ, सोमलतायां, गुन्द्रायाम्, कृष्णायाम्, अम्बिकायां, गुडूच्याम्, कस्तूर्य्याम्, वटपत्र्यां, वन्दायां, नीलपुनर्णवायां, पिप्पल्यां, हरिद्रायां, नीलदूर्व्वायां, तुलस्यां, पद्मबीजे, गवि, छायायां, शिंशपायां, पक्षिभेदे (श्यामा) स्त्रीमात्रे 'शीतकाले भवेदुष्णा ग्रीष्मे च सुखशीतला । तप्तकाञ्चनवर्णाभा सा स्त्री श्यामेति कीर्त्तिते'त्युक्तलक्षणे स्त्रीविशेषे च ।
श्यामाक पु० श्यामैव स्वार्थे कन् । (श्यामा) धान्यभेदे ।
श्यामाङ्ग पु० श्यामं हरिद्वर्णमङ्गमस्य । बुधग्रहे, कृष्णदेहे त्रि० स्त्रियां ङीप् 'श्यामाङ्गीं विगताम्बरा'मिति तन्त्रम् ।
श्यामाम्ली स्त्री० कर्म० । नीलाम्लीक्षुपे ।
श्याल पु० श्यै-कालन् । पत्नीभ्रातरि स्वार्थे ठक् । श्यालिकोऽप्यत्र
श्यालिका स्त्री० श्यै-कालन् संज्ञायां कन् । अत इत्त्वम् । पत्नीभगिन्याम् ।
श्याव पु० श्यै-वन् । कृष्णपीतमिश्रवर्णे । तद्वति त्रि०
श्यावदत् त्रि० श्यावो दन्तो यस्य दत्रादेशः । श्यामवर्णदन्तयुक्ते
श्यावदन्त पु० कर्म० । स्वभावतः कृष्णवर्णयुक्ते दन्ते. ६ब० कप् । तद्युक्ते त्रि० 'सुरापः श्यावदन्तक' इति स्मृतिः ।
श्येत पु० श्यै-इतच् । शुक्लवर्णे तद्वति त्रि० स्त्रियां ङीप् तस्य नश्च । श्येनी ।
श्येन पु० श्यै-इनन् । पक्षिभेदे(बाज) पाण्डुरवर्णे च तद्वति त्रि०
श्येनघण्टा स्त्री० श्येना घण्टेव । दन्तीवृक्षे ।
श्यै गतौ भ्वा० आ० सक० अनिट् । श्यायते अश्यास्त ।
श्यैनम्पाता स्त्री० श्येनस्य पातो यत्र अण् मुम् च । मृगयायाम्

श्यो(श्या)नाक पु० श्यै-ना(श्या)क । (शोणा) क्षुपभेदे ।
श्रक सर्पणे भ्वा० आ० सक० सेट् इदित् । श्रङ्कते अश्रङ्किष्ट ।
श्रग गतौ भ्वा० पर० सक० सेट् इदित् । श्रङ्गति अश्रङ्गीत् ।
श्रण दाने भ्वा० पर० सक० सेट् । श्रणति अश्राणीत् अश्रणीत् घटादि० श्रणयति ।
श्रण दाने चु० उ० सक० सेट् । श्राणयति ते अशिश्रणत् त ।
श्रत् अव्य० श्री-डति । श्रद्धायाम् । [अशिश्रथत् त ।
श्रथ यत्ने अक० प्रतिहर्षे सक० चु० उभ० सेट् । श्राथयति ते
श्रथ दौर्बल्ये अ० चु० उभ० अक० सेट् । श्रथयति ते अशश्रथत् त
श्रथ वधे भ्वा० पर० सक० सेट् । श्रथति अश्रथीत् अश्राथीत् ।
श्रथ बन्धे मोक्षे बधे च वा चु० उभ० पक्षे भ्वा० पर० सक० सेट् । श्राथयति ते श्रथति अशिश्रथत् त अश्रथीत्-अश्राथीत् ।
श्रथ शैथिल्ये अक० तत्करणे सक० भ्वा० आ० सेट् इदित् । श्रन्थते अश्रन्थिष्ट ।
श्रथन न० श्रथ-ल्युट् । बधे यत्ने प्रत्यहर्षे च ।
श्रद्धा स्त्री० श्रत्-धा-अङ् । आदरे, गुरुवेदान्तवाक्यादिषु विश्वासे, स्पृहायां, शुद्धौ, चित्तप्रसादे प्रत्ययो 'धर्म्मकार्य्येषु या श्रद्धेत्य भिधीयते' इति स्मृत्युक्ते धर्म्मकार्य्येषु प्रत्यये च । [त्रि०
श्रद्धालु स्त्री० श्रद्धा+आलुच् । स्पृहावत्यां स्त्रियाम् श्रद्धायुक्ते
श्रन्थ यन्त्रणे बधे च वा चु० उ० पक्षे भ्वा० प० सक० सेट् । श्रन्थयति-ते श्रन्थति अशश्रन्थत् त अश्रन्थीत् ।
श्रन्थ मोचने प्रतिहर्षे च क्र्या० प० सक० सेट् । श्रथ्नाति अश्रन्थीत्
श्रन्थन न० श्रन्थ-ल्युट् । यन्त्रणे ।
श्रपित त्रि० पु० श्रा-क्त-णिच्-पुक् ह्रस्वश्च । पक्वे ।
श्रम तपसि, आयासे खेदे च अक० भ्वा० शमादि० प० सेट् क्त्वावेट् । श्राम्यति अश्रमत् अश्रमीत् । श्रान्त्वा श्रमित्वा । [भ्यासे च
श्रम पु० श्रम-घञ् न वृद्धिः । तपसि, खेदे, आयासे, शस्त्रा-
श्रमण पु० श्रम-युच् । यतिभेदे । भिक्षाजीविनि त्रि० । जटामांस्यां, मुण्डीर्य्यां, शरीरभेदे, सुदर्शनायां स्त्रियां च स्त्री०
श्रमिन् त्रि० श्रम-इनि । श्रमयुक्ते ।
श्रम्भ प्रमादे भ्वा० आ० अक० सेट् । श्रम्भते अश्रम्भिष्ट ।
श्रय पु० श्रि-अच् । आश्रये । ल्युट् । तत्रैव न० ।
श्रव पु० शृणोत्यनेन श्रु-अप् । कर्णे, ख्यातौ च ।
श्रवण न० शृणोत्यनेन श्रु-ल्युट् । कर्णे शब्दग्राहकेन्द्रियभेदे भावे ल्युट् । श्रुतौ । अश्विन्यादिषु द्वाविंशे नक्षत्रे पुंस्त्री० क्लीवत्वमपि 'अमार्कपाते श्रवणं यदि स्यादिति' स्मृतिः । मुण्डरिकावृक्षे स्त्री० ।
श्रवणद्वादशी स्त्री० श्रवणेन युक्ता द्वादशी शाक० । 'आषि

भाद्रपदे शुक्ले द्वादशी श्रवणान्विते'त्युक्तायां भाद्रशुक्ल-
द्वादश्याम् । [इत्वम् । श्रावणीवृक्षे ।

श्रवणशीर्षिका स्त्री० श्रवणमिव शीर्षमस्याः कप् अत

श्रविष्ठा स्त्री० श्रूयते श्रु-अप् श्रवः प्रशस्तिरस्य स्याः मतुप्
अतिशयेन श्रववती इष्ठन् मतुपो लुक् । धनिष्ठानक्षत्रे ।

श्रविष्ठाज पु० श्रविष्ठानक्षत्रे जायते जन-ड । बुधग्रहे ।

श्रवस् न० श्रूयतेऽनेन श्रु-असि । कर्णे । कर्म्मणि असि । कीर्त्तौ ।

श्रा विकृतौ अदा०प०अनिट् । श्राति अश्रासीत् । [श्रपयति

श्रा पाके अदा० प०सक०अनिट् घटा० । श्राति अश्रासीत्

श्राण त्रि० श्रा-क्त । पक्वे । यवाग्वां स्त्री० ।

श्राद्ध न० श्रद्धा-हेतुत्वेनास्त्यस्य अण् । 'श्रद्धया दीयते यस्मात्
श्राद्धं तेन निगद्यते' इत्युक्ते पित्रादिभ्यः श्रद्धया देये द्रव्ये
अस्त्यर्थे अण् । श्रद्धायुक्ते त्रि० । [भेदे च ।

श्राद्धदेव पु०श्राद्धोद्देश्यानां पितॄणां देवः शाक० । यमे, मनु

श्राद्धदेवता स्त्री० श्राद्धे देवता त्यक्तद्रव्यस्योद्देश्या । 'पितरः
श्राद्ध देवता' इति वृद्धत्युक्तेषु पितृषु ।

श्राद्धशाक न० श्राद्धयोग्यं शाकम् । कालशाके ।

श्राद्धिक त्रि० श्राद्धे देयं श्राद्धं तद्द्रव्यं भक्ष्यत्वेनास्त्यस्य वा
ठन् । श्राद्धदेये भक्ष्ये, श्राद्धदेयद्रव्यभोक्तरि च ।

श्राद्धिन् त्रि० श्राद्धं तद्द्रव्यं भक्ष्यत्वेनास्त्यस्य इनि । श्राद्ध-
देयान्नभोक्तरि ।

श्रान्त त्रि० श्रम-क्त । श्रमयुक्ते, शान्ते, जितेन्द्रिये च ।

श्रान्तसंवाह न० श्रान्तस्य श्रमस्य संवाहः दूरीकरणम् ।
पाद्यासनादिना श्रमनिवारणे ।

श्राम मन्त्रणे अ०चु०उभ०सक०सेट् । श्रामयति ते अशश्रामत् त

श्रावण पु० श्रवणेन युक्ता पौर्णमासी श्रावणी साऽस्मिन् मासे
अण् । वैशाखादिषु चतुर्थे चान्द्रे मासे उपचारात् कर्क-
टस्थरविके सौरमासे, पाषण्डे च श्रवणेन कर्णेन निर्वृत्तः
अण् । कर्णसाध्ये प्रत्यक्षभेदे । श्रवणनक्षत्रेण युक्ता पौर्ण-
मासी अण् । चान्द्रश्रावणमासीयपौर्णमास्यां स्त्री०ङीप् ।
(घुलकुड़ि) वृक्षभेदे च ।

श्रावणिक पु० श्रावणी श्रवणनक्षत्रयुक्ता पूर्णिमाऽस्त्यस्मिन्
मासे ठन् । चान्द्रश्रावणमासे ।

श्रावन्ती स्त्री० श्रु-णिच् ष्ट० ङीप् । धर्म्मपत्तनाख्ये नगरीभेदे

श्रि सेवने भ्वा० उ०सक०सेट् । श्रयति ते अशिश्रियत् त ।

श्रित त्रि० श्रि-क्त । सेविते, आश्रिते च ।

श्रिय दाहे भ्वा०पर०सक०सेट् क्त्वा वेट् । श्रेयति अश्रेयीत् ।

श्री पाके क्र्या०उ०सक० अनिट् । श्रीणाति श्रीणीते अश्रैषीत्

श्री स्त्री० श्रि क्विप् नि० । लक्ष्म्यां, लवङ्गे, शोभायां, वाण्यां,
वेशरचनायां, सरलवृक्षे, धर्म्मार्थकामेषु सम्पत्तौ, प्रकारे,
उपकरणे, बुद्धौ, विभूतौ, अधिकारे, प्रभायां कीर्त्तौ, वृद्धौ
सिद्धौ, कमले, बिल्ववृक्षे वृद्धिनामौषधौ, 'देवं गुरुं गुरु-
स्थानं क्षेत्रं क्षेत्राधिदेवताम् । सिद्धं सिद्धाधिकारांश्च श्री-
पूर्व्वं समुदीरये'दित्युक्तेषु देवादीनां नामोच्चारणायोपाधि-
भेदे च । रागभेदे पु० ।

श्रीकण्ठ पु० श्रीः शोभा कण्ठेऽस्य शिवे, श्वेतस्य कृष्णस्यापि
कर्णे शोभाधिक्यात्तस्य । हस्तिनापुरस्य उत्तरपश्चिमस्थे
कुरुजाङ्गलाख्ये देशे च । [कर्कव्याम् ।

श्रीकन्दा स्त्री० श्रीः शोभा तया युक्तः कन्दोऽस्याः । बन्ध्या-

श्रीकर न० श्रियं शोभां करोति कृ-अच् । रक्तोत्पले, विष्णौ,
दायनिबन्धकारके पण्डितभेदे च । शोभाकारके त्रि० ।

श्रीकान्त पु०६त० विष्णौ । श्रीनाथश्रीपत्यादयोऽप्यत्र ।

श्रीखण्ड न० श्रियः शोभायाः खण्ड इव यत्र । चन्दने ।

श्रीगर्भ पु० श्रीर्गर्भेऽस्य । विष्णौ, खड्गे च 'श्रीगर्भो विजय-
श्चेति खड्गनामाष्टकम् ।

श्रीग्रह पु०श्रियः ग्रह इव यत्र । पक्षिणां पानीयशालायाम्

श्रीघन पु० श्रिया बुद्ध्या घनः । बुद्धभेदे । दध्नि न० ।

श्रीचक्र न०श्रियाः चक्रं यन्त्रभेदः । 'बिन्दुत्रिकोणवसुकोण-
दशारयुग्मं मन्वस्रनागदलषङ्क्तषोड़शारम् । वृत्तत्रयञ्च
धरणीसदनत्रयञ्च श्रीचक्रमेतदुदितं परदेवतायाः' इति
तन्त्रोक्ते त्रिपुरासुन्दरीपूजाङ्गे यन्त्र भेदे ।

श्रीज पु० श्रियो जायते जन-ड । कामदेवे । श्रीनन्दनादयोऽप्यत्र

श्रीताल पु० श्रीयुक्तस्तालः । तालवृक्षतुल्ये वृक्षभेदे ।

श्रीद पु० श्रियं धनं ददाति दा-क । कुवेरे । धनदातरि त्रि० ।

श्रीधर पु० श्रियं धरति धृ-अच् । विष्णौ, 'अतिक्षुद्रं द्विच-
क्रञ्च वनमालाविभूषितम् । श्रीधरं देवि ! विज्ञेय'मित्युक्ते
शालग्राममूर्त्तिभेदे न० ।

श्रीनिकेतन पु०श्रियं निकेतयति नितरां वासयति नि+कित-
णिच् ल्यु । विष्णौ । ६त० । श्रीवासे न० ।

श्रीनिवास पु० निवसत्यस्मिन् नि+वस-घञ् ६त० । विष्णौ

श्रीपथ पु० श्रीयुक्तः पन्थाः । राजपथे ।

श्रीपर्ण न०श्रीर्लक्ष्मीः पर्णे दलेऽस्य । पद्मे । श्रीयुक्तं पर्णमस्य
अग्निमन्थवृक्षे पु० । [इत्वम् । कट्फलवृक्षे ।

श्रीपर्णिका स्त्री० श्रीयुक्तं पर्णमस्याः संज्ञायां कन् अत

श्रीपर्णी स्त्री० श्रीयुक्तानि पर्णान्यस्याः ङीष् । गाम्भारीवृक्षे,
कट्फलवृक्षे, शाल्मलीवृक्षे अग्निमन्थवृक्षे च ।

श्रीपिष्ट पु० श्रियै शोभायै पिष्यते पिष-क्त । सरलद्रवरसे ।

श्रीपुत्त्र पु० ६त० कामदेवे श्रियः पुत्रो भ्राता सहजत्वात् ।
अश्वे, उच्चैःश्रवसि च ।

श्रीपुष्प न० श्रीयुक्तं पुष्पम् । लवङ्गे । पद्मकाष्ठे च ।

श्रीफल पु० श्रीयुक्तं फलमस्य । विल्वद्वचे राजादन्याञ्च ।

श्रीभद्रा स्त्री० श्रीयुक्तं भद्रमस्याः । भद्रमुस्तके ।

श्रीभागवत न० श्रीयुक्तं भागवतम् । अष्टादशपुराणेषु मध्ये
द्वादशस्कन्धयुक्ते अष्टादशसाहस्रे व्यासप्रणीते पुराणे ।

श्रीभ्रातृ पु० श्रियः लक्ष्म्या भ्राता अनुजत्वात् । अश्वे, चन्द्रे च

श्रीमत् पु० श्रीरस्त्यस्य मतुप् । तिलकवृक्षे,अश्वत्थवृक्षे, विष्णौ,
शिवे,कुकुरे च । शोभायुक्ते त्रि०स्त्रियां ङीप् सा च राधि-
कायाञ्च । [ड । धूम्रपत्त्रायां लतायाम् ।

श्रीमलापहा स्त्री० श्रिया शोभया मलमपहन्ति अप+हन-

श्रीमूर्त्ति स्त्री०श्रीपूर्व्वककथनयोग्यामूर्त्तिः । देवताप्रतिमायाम् ।

श्रीरङ्गपत्तन न०श्रिया रङ्गस्य पत्तनमिव । दक्षिणस्थेदेशभेदे

श्रीरस पु० श्रिये रसोऽस्य । श्रीवेष्टे गन्धद्रव्ये ।

श्रीराम पु० श्रीशब्दयुक्तो रामः । दशरथात्मजे नृपभेदे ।

श्रील त्रि० श्री+अस्त्यर्थे लच् । शोभायुक्ते सम्पदादियुक्ते च ।

श्रीलता स्त्री० श्रीयुक्ता लता । महाज्योतिष्मत्यां लतायाम् ।

श्रीवत्स पु० वदति महत्त्वं वद-स श्रीयुक्तो वत्सः । महत्त्व-
लक्षणश्वेतरोमावर्त्तविशेषे । स अस्त्यस्य अच् । विष्णौ ।

श्रीवत्सक पु० श्रीवत्सः चिह्नभेदः तेन कायति कै-क । हृदय-
स्थश्वेतरक्ताकारलोमयुक्ते अश्वभेदे ।

श्रीवत्सभृत् पु० श्रीवत्सं विभर्त्ति भृ-क्विप् । विष्णौ ।

श्रीवत्सलाञ्छन पु० श्रीवत्सोलाञ्छनं यस्य । विष्णौ ।
श्रीवत्साङ्कादयोप्यत्र । [वराहावतारे ।

श्रीवराह पु० श्रिया युक्तो वराहः विष्णोर्दशस्ववतारेषु

श्रीवाटी स्त्री० श्रिया वाटीव । नागवल्लीभेदे ।

श्रीवारक पु० श्रियं वारयति कामयते ण्वुल् । शितावरके ।

श्रीवास पु० श्रियै वासः सौरभमस्य । सरलद्रवरसे (टारपिन्)

श्रीवासस् न०श्रियै वासयति वस-णिच् असि । सरलद्रवरसे

श्रीविद्या स्त्री०श्रियै त्रिवर्गाय विद्या । त्रिपुरासुन्दर्याम् ।

श्रीवृक्ष पु० श्रियः शोभायाः वृक्ष इव । अश्वस्य हृदयस्थे
श्वेतरोमावर्त्तभेदे । [(तारपिन) ।

श्रीवेष्ट पु० श्रियै वेष्ट्यतेऽसौ वेष्ट-घञ् । सरलद्रवनिर्यासे

श्रीश पु० ६त० । विष्णौ ।

श्रीसहोदर पु० ६त० । चन्द्रे, उच्चैःश्रवसि अश्वे च ।

श्रीहस्तिनी स्त्री० श्रीयुक्ता हस्तिनी । (हातिशुडा) वृक्षभेदे

श्रु गतौ भ्वा०पर०सक०अनिट् । श्रवति अश्रौषीत् ।

श्रु श्रवणे स्वा०पर०सक० अनिट् । शृणोति अश्रौषीत् ।

श्रु(स्रु)घ्निका स्त्री० श्रु(स्रु)घ्नः देशभेदः कारणत्वेनास्त्यस्य ठन् ।
सर्जिकाक्षारे ।

श्रुत न० श्रूयते श्रु-क्त । शास्त्रे, तज्ज्ञाने च 'श्रुतान्वित' इति
भट्टिः । श्रवणेन गृहीते, अवधृते च त्रि० ।

श्रुतकीर्त्ति स्त्री० । कुशध्वजकन्यायां शत्रुघ्नपत्न्याम् । श्रुता
विख्याता कीर्त्तिरस्य । विख्यातयशसि त्रि० ।

श्रुतदेवी स्त्री० श्रुतस्य शास्त्रस्य देवी । सरस्वत्याम् ।

श्रुतबोध पु० श्रुत-मात्रं बोधयति बुध-णिच्-अच् । कालि-
दासकृते छन्दोग्रन्थभेदे ।

श्रुतश्रवस् पु० श्रुतं श्रवो यशोऽस्य । शिशुपालपितरि 'निर्व-
र्त्यतेऽरिः क्रियया स श्रुतश्रवसः सुत' इति माघः ।

श्रुति स्त्री० श्रु-क्तिन् । कर्णे, श्रवणेन्द्रियजन्ये, ज्ञाने,वेदे च ।
अङ्कशास्त्रोक्ते त्रिभुजक्षेत्रादौ भुजकोट्योः संयुज्यमान-
रेखाभेदे च । [कठोरशब्दविशेषरूपे काव्यदोषभेदे ।

श्रुतिकटु पु० श्रुतौ श्रवणे कटुः कठोरः । अलङ्कारोक्ते

श्रुतिजीविका स्त्री० श्रुतिं जीवयति मूलतयानुसरति जीव-
ण्वुल् । स्मृतिशास्त्रे । [श्रवणमात्रेण धारणायुक्ते ।

श्रुतिधर त्रि० श्रुत्या श्रवणमात्रेण धरति धारयति धृ-अच् ।

श्रुतिमूल न० श्रुतिरेव मूलं धर्मप्रामाण्ये कारणम् । वेदरूपे
धर्म्मबोधनप्रमाणे ६ब० । यज्ञादौ,वेदशास्त्रबोधिते धर्मादौ
च ६त० । कर्णमूले ।

श्रुतिवर्ज्जित त्रि० श्रुत्या वेदाध्ययनेन कर्णेन वा वर्ज्जितः
वृज-क्त । वेदपाठहीने बधिरे च । [भेदे ।

श्रुतिवेध पु० श्रुतेः कर्णस्य वेधो यत्र । कर्णवेधाख्ये संस्कार

श्रुतिस्फोटा स्त्री० श्रुताविव पत्त्रे स्फोटो यस्याः । कर्णस्फो-
टालतायाम् । [ङ्कारोक्ते शब्दालङ्कारभेदे ।

श्रुत्यनुप्रास पु० श्रूयते इति श्रुतिः शब्दस्तस्यानुप्रासः । अल-

श्रुत्युक्त त्रि० श्रुतौ वेदे उक्त विहितः । वेदविहिते धर्मादौ ।

श्रु(स्रु)वा स्त्री० श्रु(स्रु)-क । स्रुचायां यज्ञपात्रभेदे । [वृक्षे ।

श्रु(स्रु)वावृक्ष पु० श्रु(स्रु)-वार्थो वृक्षः । (वइचि) विकङ्कत

श्रेढी स्त्री० श्रेण्यै राशीकरणाय ढौकते ढौक ड पृ० गौ०
ङीष् । भिन्नजातीयद्रव्याणां मिश्रकरणाय अङ्कशा-
स्त्रोक्ते गणनाप्रकारभेदे ।

श्रेढीव्यवहार पु० श्रेढ्या व्यवहारः । श्रेढीगणनार्थे
लीलावत्युक्ते उपायभेदे ।

श्रेणि(णी) स्त्री० श्रि-नि वा ङीप् । छिद्ररहितायां पङ्क्तौ ।

श्रेयस् न० अतिशयेन प्रशस्यम् ईयसुः श्रादेशः। धर्म्मे, मोक्षे, शुभे च। अतिप्रशस्ते त्रि० स्त्रियां ङीप्। सा च हरीतक्यां, पाठायां, गजपिप्पल्यां, बालायाञ्च।

श्रेष्ठ पु० अतिशयेन प्रशस्यः इष्ठन् श्रादेशः। कुवेरे, नृपे, विप्रे, विष्णौ च। गोदुग्धे न० अत्यन्तशस्ते त्रि०। स्थलपद्मिन्यां, मेदायाञ्च स्त्री०।

श्रेष्ठकाष्ठ पु० श्रेष्ठं काष्ठमस्य। शाकवृक्षे (सेगुन)।

श्रेष्ठाम्ल न० श्रेष्ठमम्लमस्य। वृक्षाम्ले।

श्रेष्ठिन् पु० श्रेष्ठं धनादिकमस्य इनि। शिल्पिवणिजां श्रेष्ठे 'सहि श्रेष्ठिचत्वरे प्रतिवसतीति' मृच्छकटिकटीका।

श्रै स्वेदे भ्वा० प०अक०अनिट्। श्रायति अश्रासीत्। विकृत्तौ घटादि० श्रपयति।

श्रोण पु० श्रोण-अच्। पङ्गौ। काञ्जिके स्त्री०। [अश्रोणीत्।

श्रोण संघाते भ्वा०प०अक०सेट् चङि न ह्रस्वः। श्रोणति

श्रोणि(णी) स्त्री० श्रोण-इन् वा ङीप्। कट्याम्, पथि च।

श्रोणिफलक न० श्रोणिः फलकमिव। प्रशस्तकटौ ६त०। कटिपार्श्वे। [बन्धनसूत्रे।

श्रोणिसूत्र न० श्रोणौ स्थितं सूत्रम्। श्रोणिस्थे खड्गादि

श्रोतस् न० श्रु-असुन तुट् च। कर्णे, नदीवेगे, इन्द्रिये च।

श्रोत्र न० श्रूयतेऽनेन श्रु-ष्ट्रन्। शब्दज्ञानसाधने कर्णरूपे इन्द्रिये

श्रोत्रिय पु० छन्दो वेदमधीते वेत्ति वा छन्दस्+घञ्। वेदाध्ययनानुरते, 'एकां शाखां सकल्पां वा षड्भिरङ्गैरधीत्य च। षट्कर्मनिरतो विप्रः श्रोत्रियो नाम धर्मविदि'त्युक्ते विप्रे च।

श्रौत त्रि० श्रुतौ विहितमण्। वेदविहिते धर्मादौ 'श्रौतं कर्म स्वयं कुर्यादि'ति स्मृतिः। गार्हपत्याहवनीयदक्षिणाग्निषु पु०

श्रौत्र न० श्रोत्र-स्वार्थे अण्। कर्णे। श्रोत्रियस्य भावः कर्म वा अण्। वैदिकस्य भावे 'श्रौत्रार्हन्तीचणैरिति' सिद्धान्तकौ०

श्रौषट् अव्य० श्रु-डौषटि। यज्ञादौ हविर्दाने।

श्लक सर्पणे भ्वा०आ०सक० सेट् इदित्। श्लङ्कते अश्लङ्किष्ट

श्लक्ष्ण त्रि० श्लिष-क्स्न नि०। अल्पे, चिक्कणे, लौहे च।

श्लक्ष्णत्वच् पु० श्लक्ष्णा त्वगस्याः। अश्मन्तकवृक्षे।

श्लग गतौ भ्वा०प०सक०सेट् इदित्। श्लङ्गति अश्लङ्गीत्।

श्लथ दौर्बल्ये अद०चु०उभ०सक०सेट्। श्लथयति ते अशश्लथत् त

श्लथ पु० श्लथ-अच्। विरलसंयोगे, शिथिले, दुर्बले च।

श्लाख व्याप्तौ भ्वा०प०सक०सेट् चङि न ह्रस्वः। श्लाखति अश्लाखीत्। [श्लाघते अश्लाघिष्ट।

श्लाघ आत्मगुणाविष्करणे भ्वा०आ०सक०सेट् चङि न ह्रस्वः।

श्लाघा स्त्री० श्लाघ-अ। प्रशंसायां, निजगुणाविष्करणे परिचर्य्यायाम्, अभिलाषे च। [चण्डी

श्लाघ्य त्रि० श्लाघ-ण्यत्। प्रशस्ते 'श्लाघ्यस्त्वनुम्न्त्युरावयोरिति

श्लिष दाहे भ्वा०प०सक०सेट् क्त्वा वेट्। श्लेषति अश्लेषीत्।

श्लिष आलिङ्गने संसर्गे च सक०दि०अनिट्। श्लिष्यति अश्लिषत् आलिङ्गने तु अश्लिक्षत्।

श्लिष श्लेषे चु० उ० सक०सेट्। श्लेषयति ते अशिश्लेषत् त। भिन्नार्थकेऽभिन्नशब्दे 'आश्लेषि न श्लेषकवेरिति' नैषधम्।

श्लिष्ट त्रि०श्लिष-क्त। आलिङ्गिते, संसृष्टे, श्लेषरूपशब्दालङ्कारयुक्ते शब्दे च। [भेदे तद्रोगयुक्ते त्रि०।

श्लीपद न० श्रीयुक्तं वृद्धियुक्तं पदमस्मात् ष्ट०। (गोद) रोग-

श्लीपदप्रभव पु० श्लीपदाय रोगाय प्रभवति प्र+भू-अच्। आम्रवृक्षे। [जीववृक्षे।

श्लीपदापह पु० श्लीपदं रोगमपहन्ति अप+हन-ड। पुत्र

श्लील त्रि० श्रीरस्त्यस्य लच् ष्ट० रस्य लः। शोभायुक्ते तद्विपरीतोहि अश्लीलः।

श्लेष पु०श्लिष-घञ्। संसर्गे, दाहे, आलिङ्गने, शब्दालङ्कारभेदे च

श्लेष्मघ्ना स्त्री० श्लेष्माणं हन्ति हन-क टाप्। मल्लिकायां, केतक्याञ्च। ज्योतिष्मत्यां ङीप्।

श्लेष्मण पु० श्लेष्माऽस्त्यस्य न। कफविशिष्टे।

श्लेष्मन् पु० श्लिष-मनिन्। कफे।

श्लेष्मल त्रि० श्लेष्म+अस्त्यर्थे लच्। कफयुक्ते (बङ्क्यार)वृक्षे पु०

श्लेष्महृ पु० श्लेष्माणं हन्ति। कट्फलवृक्षे।

श्लेष्मात पु० श्लेष्मणे अतति अत-अच्। श्लेष्मातकवृक्षे।

श्लेष्मातक पु० श्लेष्मणा सेवनजनितकफेन अतति अत-ण्वुल्- (बङ्क्यार) वृक्षभेदे।

श्लेष्मान्तक पु० श्लेष्मणा सेवनजकफेन अन्तक इव नाशकत्वात् (बङ्क्यार) वृक्षभेदे। [श्लोकते अश्लोकिष्ट।

श्लोक वर्द्धने संघाते च भ्वा०आ०सक०सेट् चङि न ह्रस्वः।

श्लोक पु० श्लोक-अच्। चतुःपद्यात्मके कवित्वते वाक्यभेदे, यशसि च। [अश्लोणीत्।

श्लोण संघाते भ्वा०प०सक० सेट् चङि न ह्रस्वः। श्लोणति

श्वःश्रेयस न० श्वः परदिने भाविकाले श्रेयो यस्मात् अच् समा०। मङ्गले, सुखे परमात्मनि च। कल्याणयुक्ते त्रि०।

श्वक सर्पणे भ्वा० आ०सक०सेट् इदित्। श्वङ्कते अश्वङ्किष्ट।

श्वच गतौ भ्वा०आ०सक०सेट्। श्वचते अश्वचिष्ट इदित्ययम्।

श्वठ गतौ संस्कारे च चु० उ० सक० सेट्। श्वठयति-ते अशिश्वठत् त। इदित्ययम् श्वण्ठयति।

श्वठ दुर्वचने अद०चु०उभ०सक०सेट् । श्वठयति ते अशश्वठत् त
श्वदंष्ट्रक पु० शुनो दंष्ट्रेव कण्टकोऽस्य कन् । गोक्षुरे क्षुपे ।
श्वदंष्ट्रा स्त्री० शुनोदंष्ट्रेव कण्टकाढ्यत्वात् । गोक्षुरे क्षुपे ।
श्वधूर्त्त पु० श्वेव शूनां श्वानां वा धूर्त्तः । शृगाले ।
श्वन् पु०श्वि-कनिन् नि० । कुक्कुरे तज्जातिस्त्रियां ङीप् शुनी ।
श्वनिशा न० स्त्री० शुनां कुक्कुराणां निशा वा सुखः । कुक्कुरमादकरात्रौ । [चण्डाले ।
श्वपच पु० श्वानः पच्यन्ते यैः भोजनाय पच–घञर्थे क ।
श्वपाक पु० श्वानं पचति कर्त्तरि घञ् । चण्डाले ।
श्वफल पु० शुनः प्रियं फलमस्य । बीजपूरवृक्षे ।
श्वफल्क पु० । वृष्णिवंश्ये अक्रूरपितरि नृपभेदे ।
श्वभीरु पु० श्वभ्यो भीरुः । शृगाले । [ति अशश्वभ्रत् त ।
श्वभ्र गतौ छिद्रकरणे सक०दीःस्था अक० चु०उ०सेट् । श्वभ्रयति
श्वभ्र न० श्वभ्र-घञ् । छिद्रे ।
श्वयथु पु० श्वि-अथुच् । शोथे ।
श्वल वेगे भ्वा०पर०अक० सेट् । श्वलति अश्वालीत् ।
श्वल्क भाषणे चु०उ०सक०सेट् । श्वल्कयति ते अशश्वल्कत् त ।
श्वल्ल वेगे भ्वा०प०अक०सेट् । श्वल्लति अश्वल्लीत् ।
श्ववृत्ति पु० शुन इव पराधीना वृत्तिः । दास्ये 'न श्ववृत्या कदाचने'ति स्मृतिः ।
श्वशुर पु० शु आशु अश्नुते आशु+अश-उरच् पृ० । पत्युः पितरि, भार्य्यायाः पितरि च ।
श्वशुर्य्य पु० श्वशुरस्यापत्यम् यत् । देवरे, श्याले च ।
श्वश्रू स्त्री० श्वशुरस्य पत्नी ऊङ् उकाराकारलोपश्च । श्वशुरभार्य्यायाम् ।
श्वस् अव्य० आगामि अहः पृ० नि० । आगामिनि दिवसे ।
श्वस जीवने अदा०जक्षा०प०सक०सेट् । श्वसिति अश्वसीत् ।
श्वस स्वप्ने अदा०प०अक० वैदिकयोयम् । श्वस्ति अश्वसीत् ।
श्वसन पु० श्वसित्यनेन श्वस-ल्युट् । वायौ, मदनवृक्षे च । भावे ल्युट् । निश्वसे न० ।
श्वसनेश्वर पु० श्वसनो वायुरीश्वरोऽस्य । अर्ज्जुनवृक्षे ।
श्वसित न० श्वस-क्त । निश्वासे, मुखनासिकाभ्यां वहिर्गमनशीले हृदयस्थप्राणवायौ ।
श्वसुन पु०श्वस-उनन् । (कुकुरशोङ्का) वृक्षे । [वस्तुनि ।
श्वस्तन त्रि० श्वोभवः श्वस्+युच् तुट् च । भाविदिनस्थायि-
श्वस्त्य त्रि० श्वोभवः श्वस्+त्यप् । भाविदिनस्थायिवस्तुनि ।
श्वागणिक पु० श्वगणेन चरति ठञ् नि० दी० । कुक्कुरादिना मृगयाकर्त्तरि व्याधे ।

श्वादन्त त्रि० शुन इव दन्तोऽस्य दी० । कुक्करतुल्यदशने ।
श्वान पु० श्वेव अण् । कुक्कुरे तज्जातिस्त्रियां ङीप् ।
श्वापद् पु० शुन इवापदस्मात् अच् । हिंस्रपशौ, व्याघ्रे च ।
श्वाविध् पु० शुना आविध्यते आ-व्यध् क्विप् दृत० । शल्यके । (सजारु) क । श्वाविधोप्यत्र पु० ।
श्वास पु० श्वस-घञ् । वायौ, कासरोगभेदे, शिक्षोक्ते वर्णोच्चारणार्थे वाह्यप्रयत्नभेदे च । [शामव्यापारे ।
श्वासधारण न० श्वासः प्राणवायुः ध्रियतेऽनेन । प्राणा-
श्वासारि पु० श्वासस्य रोगभेदस्यारिः नाशकत्वात् । पुष्करमूले
श्वि गतौ सक०वृद्धौ अक०भ्वा०प०यजा०सेट् । श्वयति अशिश्वत्-अश्वयीत्-अश्वत् । [अश्वितत् अश्वेतिष्ट ।
श्वित शुक्लतापादने भ्वा०आ०लुङि उ० सक० सेट् । श्वेतते
श्वित्र न० श्वित-रक् । श्वेतकुष्ठभेदे (धवल) । [(विकृती) ।
श्वित्रघ्नी स्त्री० श्वित्रं हन्ति हन-ट ङीप् । पीतपर्ण्याम्
श्वित्रिन् त्रि० श्वित्रमस्त्यस्य इनि । श्वेतकुष्ठयुक्ते ।
श्विद् शुक्लतापादने भ्वा० आ० सक०सेट् इदित् । श्विन्दति अश्विन्दीत् ।
श्वेत पु० श्वित-अच् घञ् वा । द्वीपभेदे, पर्व्वतभेदे, कपर्दके, शुक्रग्रहे, शङ्खे, शुभ्राभ्रे, जीरके, शुक्लवर्णे च । तद्वति त्रि० । रौप्ये न० । स्वार्थे कन् । रौप्ये न० । वराटके पु० ।
श्वेतकण्टकारी स्त्री० कर्म्म० । शुभ्रवर्णकण्टकारिकायाम् ।
श्वेतकन्दा स्त्री०श्वेतः कन्दोऽस्याः । अतिविषायाम् (आतइच)
श्वेतकुञ्जर पु० कर्म्म० । ऐरावतगजे, श्वेतगजमात्रे च श्वेतगजादयोप्यत्र ।
श्वेतकुश पु० कर्म्म० । शुक्लवर्णे कुशभेदे ।
श्वेतकेतु पु० कर्म्म० । केतुग्रहभेदे, सामवेदप्रसिद्धे ऋषिभेदे च ।
श्वेतकेश पु० श्वेतः केश इव यस्य । रक्तशिग्रौ । शुक्लवर्णकेशवति वृद्धे त्रि० । कर्म्म० । शुक्ले केशे पु० ।
श्वेतखदिर पु० कर्म्म० । शुक्ले खदिरभेदे ।
श्वेतगरुत् पु० श्वेतोगरुदस्य । हंसे । शुक्लपक्षयुक्ते त्रि० ।
श्वेतगुञ्जा स्त्री० कर्म्म० । शुभ्रगुञ्जायां पृ० अदन्तोप्यत्र ।
श्वेतचिल्ली स्त्री० कर्म्म० । शाकभेदे, (शादाचिवड) ।
श्वेतच्छद पु० श्वेतः छदः पक्षोऽस्य । हंसे । शुक्लपक्षयुक्ते त्रि० ।
श्वेतजीरक पु० कर्म्म० । शुक्लजीरके । [क्षारभेदे ।
श्वेतटङ्कण न० कर्म्म० । शुक्लटङ्कणे मालतीनदीतीरसम्भवे
श्वेतदूर्व्वा स्त्री० कर्म्म० । शुक्लदूर्व्वायाम् ।
श्वेतद्वीप पु० कर्म्म० । वैकुण्ठाख्यविष्णुधाम्नि, द्वीपभेदे च ।
श्वेतधातु पु०कर्म्म० । खटिकायाम्, शुक्लवर्णधातुद्रव्ये च ।

श्वेतधामन् पु० श्वेतं धाम यस्य । चन्द्रे, कर्पूरे, समुद्रफेणे च श्वेतकरादयोऽप्यत्र ।

श्वेतपक्ष पु० श्वेतं पक्षं पक्षोऽस्य । हंसे । शुक्लपक्षयुक्ते त्रि०

श्वेतपद्म न० कर्म० । सितकमले ।

श्वेतपर्णास पु०कर्म० । शुभ्रतुलस्याम् ।

श्वेतपाटला स्त्री०कर्म० । शुक्लपाटलावृक्षे (शादापारुल) [श्लिष्टे

श्वेतपिङ्गल पु०देहेन श्वेतः जटया पिङ्गलः वर्णोवर्णेनेति स०

श्वेतपिण्डीतक पु० कर्म० । महापिण्डीतकवृक्षे ।

श्वेतपुष्प पु० श्वेतं पुष्पमस्य । सिन्दुवारवृक्षे । शुक्लवर्णपुष्पयुक्ते त्रि० । कर्म० । शुभ्रे पुष्पे न० । संज्ञायां कन् । शुक्लकरवीरे पु० । नागदन्त्यां, घोषातक्यां स्वर्गेर्व्वारौ च स्त्री० ।

श्वेतपुष्पिका स्त्री० श्वेतं पुष्पमस्याः कप् अत इत्वम् । महाशणवृक्षे ।

श्वेतभण्डा स्त्री० कर्म० । श्वेतापराजितायाम् ।

श्वेतमन्दार पु० कर्म० । शुक्लमन्दारे । [त्रि०

श्वेतमरिच कर्म० । शोभाञ्जनवीजे शुक्लमरिचे च । [तद्वति

श्वेतरक्त पु० श्वेतो रक्तः वर्णौ वर्णेनेति स० । पाटलवर्णे ।

श्वेतरञ्जन न०श्वेतं रौप्यं रज्यतेऽनेन रन्ज-ल्युट् । सीसके

श्वेतरथ पु० श्वेतो रथो यस्य । शुक्रग्रहे कर्म०। शुभ्रे रथे ।

श्वेतलोध्र पु० कर्म० । पट्टिकालोध्रे ।

श्वेतवचा स्त्री० श्वेता वचेव । अतिविषायाम् (आतइच) ।

श्वेतवल्कल पु० श्वेतं वल्कलमस्य । उडुम्बरवृक्षे ।

श्वेतवाजिन् पु० श्वेतो वाजी यस्य । चन्द्रे, अर्ज्जुने च । श्वेताश्वादयोऽप्यत्र । [त्रि० ।

श्वेतवासस् पु० श्वेतं वासोऽस्य । संन्यासिभेदे । शुक्लवस्त्रयुक्ते

श्वेतवाह् पु०श्वेतेन श्वेताश्वेन उह्यते वह-ण्वि । इन्द्रे, अर्ज्जुने, चन्द्रे च ।

श्वेतवाहन पु० श्वेतं वाहनमस्य । चन्द्रे, इन्द्रे, अर्ज्जुने च ।

श्वेतवुह्ना स्त्री० कर्म० । वनतिक्तायाम् ।

श्वेतवृक्ष पु० कर्म० । वरुणवृक्षे ।

श्वेतवृहती स्त्री० कर्म० । शुक्लवर्णक्षुद्रवृहत्याम् ।

श्वेतशिंशपा स्त्री० कर्म० । शुक्लशिंशपायाम् ।

श्वेतशिग्रु पु० कर्म० । सितशोभाञ्जने ।

श्वेतशुङ्ग पु० श्वेता शुङ्गाऽस्य । यवे । शुक्लवर्णशुङ्गायुक्ते त्रि०

श्वेतसूरण पु० कर्म० । वनसूरणे । [शुक्लभुजगे ।

श्वेतसर्प पु०श्वेतः सन् सर्पति सृप-अच् । वरुणवृक्षे । कर्म०

श्वेतसर्षप पु० कर्म० । गौरसर्षपे ।

श्वेतसार पु० श्वेत सारोऽस्य । शुक्लखदिरे ।

श्वेतसुरसा स्त्री० कर्म० । शुक्लशेफालिकायाम् ।

श्वेतस्पन्दा स्त्री० श्वेता सती स्पन्दते स्पन्द-अच् । सितापराजितायाम् ।

श्वेतहय पु० कर्म० उच्चैःश्रवसि, सितवर्णयुक्ते हये च ।

श्वेता स्त्री० श्वित-अच् । वराटिकायाम्,काष्ठपाटलायां, शङ्खिन्याम्, अतिविषायाम्, सितापराजितायाम्, शुक्लकण्टकार्य्यां, पाषाणभेद्याम्, शुक्लदूर्वायां, वंशरोचनायां, शर्करायां, शिलावल्कलायाञ्च ।

श्वेतार्क पु० कर्म० । शुक्लवर्णपुष्पके अर्कवृक्षे । [वरशाके

श्वेतावर पु० श्वेतं श्वेतवर्णमावृणोति आ+वृ-अच् । सिता-

श्वेतेक्षु पु० कर्म० । शुक्ले इक्षौ ।

श्वेतौही स्त्री० श्वेतौहः पत्नी ङीप् । इन्द्राण्याम् शच्याम् ।

श्वैत्य श्वेतस्य भावः ष्यञ् । शुक्लवर्णे ।

श्वोवसीयस न० अतिशयेन वसुः प्रशस्तम् वसीयस् निपरदिने भाविकाले प्रशस्ते मङ्गले । तद्वति त्रि० ।

ष

ष पु० षो-क इ० षत्वम् । केशे । गर्भविमोचने, आनवे च सर्व्वे, श्रेष्ठे, विज्ञे च त्रि० । [असगीत् । सगयति ।

षग संवरणे भ्वा०पर०सक० सेट् घटा० सिचि न वृद्धिः । सगति

षघ हिंसायां स्वा०पर०सक० सेट् सिचि न वृद्धिः । सघ्नोति असघीत् ।

षच सेचने भ्वा०आ०सक०सेट् । सचते असचिष्ट ।

षच संबन्धे भ्वा०पर०सक०सेट् । सचति । असचीत्-असाचीत्

षट विभाजने भ्वा०पर०सक०सेट् । सटति असटीत् असाटीत्

षट्कर्मन् न० षट्प्रकारं कर्म । तन्त्रोक्तेषु शान्तिवशीकरणस्तम्भनविद्वेषोच्चाटनमारणरूपेषु षट्सु प्रयोगभेदेषु, यजनयाजनाध्ययनाध्यापनदानप्रतिग्रहरूपेषु षट्सु विप्रकर्मसु च । षट् कर्माणि यस्य । यागादियुक्ते विप्रे पु० ।

षट्कोण न० षट् कोणा यस्य । वज्रे, तन्त्रोक्ते ऊर्द्ध्वाधःस्थे त्रिकोणद्वयरूपे यन्त्रभेदे, ज्योतिषोक्ते लग्नतः षष्ठस्थाने च ।

षट्चक्र न०षण्णां चक्राणां समाहारः पात्रादि० । तन्त्रोक्तेषु देहस्थेषु सुषुम्नानाड़ीमध्यवर्त्तिषु द्विदलचतुर्द्दलादिषु षट्सु पद्मेषु । तदधिकृत्य कृतोग्रन्थः अण् तस्य लुक् । षट्चक्रप्रतिपादकग्रन्थभेदे । [सङ्ख्याभेदे तत्संख्यान्विते च ।

षट्चत्वारिंशत् स्त्री० षड़धिका चत्वारिंशत् । (छेयाल्लिश)

षट्चरण पु० षट् चरणा यस्य । भ्रमरे, षट्पदादयोऽप्यत्र ।

षट्ट निवासे बले च अक० हिंसायां दाने च सक० चुरा० उभ०

सेट् । सट्टयति ते असषट्टत् त ।

षट्तिलिन् पु॰ षट् तिलाः तिलोद्वर्त्तनादयः कर्म्माण्यस्य । 'तिलो द्वर्त्ती तिलस्नायी तिलहोमी तिलप्रदः । तिलभुक् तिलवापी च षट्तिली नावसीदति'त्युक्ते तिलोद्वर्त्तनादिकारिणि

षट्त्रिंशत् स्त्री॰ षडधिका त्रिंशत् शाक॰ । (छत्रिश) सङ्ख्याभेदे तत्सङ्ख्यान्विते च ।

षट्पञ्चाशत् स्त्री॰ षडधिका पञ्चाशत् शाक॰ । (छाप्पान्न) सङ्ख्याभेदे, तत्सङ्ख्यान्विते च । [भ्रमरप्रियत्वम्

षट्पदप्रिय पु॰ ६त॰ । नागकेशरे तस्य हि प्रचुरमधुत्वात्

षट्पदातिथि पु॰ षट्पदः अतिथिरिव यस्य । आम्रवृक्षे ।

षट्पदानन्दवर्द्धन पु॰षट्पदस्यानन्दं वर्द्धयति वृध-णिच्-ल्यु उप॰ । अशोकवृक्षे ।

षट्पदी स्त्री॰षट् पादा अस्याः पादस्य पद्भावः ङीपि पद्भावः । यूकायां, भ्रमरयोषिति स॰ द्विगुः । षट्चरणयुक्ते छन्दोभेदे च । षट् श्लोकात्मकपद्यसंघाते ।

षट्प्रज्ञ पु॰ षट्सु प्रज्ञा यस्य । 'धर्म्मार्थकाममोक्षेषु लोकतत्त्वार्थयोरपि । षट्सु प्रज्ञा तु यस्यासौ षट्प्रज्ञः परिकीर्त्तित' इत्युक्ते धर्म्मार्थाद्यभिज्ञे बौद्धे ।

षडङ्ग न॰ षण्णामङ्गानां समाहारः पात्रा॰ । 'जङ्घे बाहू शिरो मध्यं षडङ्गमिदमुच्यते' इत्युक्ते देहावयवभेदे तन्त्रोक्ते हृदयाद्यवयवभेदे यत्र हृदयादिषु षट्सु अङ्गेषु मन्त्रविशेषो न्यस्यते तेषु । षट् अङ्गानीव यस्य । 'शिक्षाकल्पो व्याकरणं निरुक्तं छन्दसां चितिः । ज्योतिषामयनञ्चैव षडङ्गो वेद उच्यते' इत्युक्ते वेदे, क्षुद्रगोक्षुरक्षुपे च पु॰ ।

षडभिज्ञ पु॰ षट् अभिज्ञा 'दिव्य चक्षुः श्रोत्रं, परचित्तज्ञानं पूर्व्वनिवासानुस्मृतिः, आत्मज्ञानम्, वियद्गतिः कायव्यूहसिद्धिश्चेत्येतानि अभिज्ञा अभिज्ञायमानानि यस्य । बौद्धभेदे ।

षडशीति स्त्री॰ षडधिका अशीतिः शाक॰ । (छेयाशि) सङ्ख्याभेदे, तत्सङ्ख्यान्विते च । षडशीतिमुखवत्सु मिथुनकन्याधनुर्मीनेषु रवेः संक्रान्तौ च 'अयनविष्णुपदी षडशीतयो विषुवविष्णुपदीषडशीतय इति ज्योतिषम् ।

षडशीतिमुख न॰ षडशीतेः तन्नामसंक्रान्ते र्मुखम् । 'तुलादिषडशीत्यह्नां षडशीतिमुखम् क्रमात् । तच्चतुष्टयमेव स्यात् द्विस्वभावेषु राशिषु' इति षड्विंशे धनुषो भागे, द्वाविंशेऽनिमिषस्य च मिथुनाष्टादशे भागे कन्यायास्तु चतुर्द्दशे, इति सूर्य्यसिद्धान्तोक्ते तुलादितः षडशीतिदिनान्तरितकाले ।

षडानन पु॰षट् आननानि यस्य । कार्त्तिकेये षड्वदनादयोऽप्यत्र

षडूर्म्मि पु॰ षट् ऊर्म्मय ऐश्वर्य्याणि यस्य । षड्विधैश्वर्य्ये परमेश्वरे

षड्गव त्रि॰ षड्भिर्गोभिरायुक्तः शकटः हलो वा शाक॰ अच् समा॰ । षड्भिर्गोराभिराकृष्टे हलादौ 'अष्टागवं धर्म्यहलं षड्गवं जीविकार्थिना'मिति स्मृतिः । षण्णां गवां समाहारः द्विगुः । षट्सु गोषु न॰ ।

षड्गुण पु॰षड्भिः गुणिता गुणाः शाक॰ । राज्ञां सन्ध्यादिषु षट्सु गुणेषु । [शचाम्, महाकरञ्जे च ।

षड्ग्रन्था स्त्री॰ ग्रन्थः ग्रन्थिः षट् ग्रन्था अस्याः । वचायां

षड्ग्रन्थि न॰ षट् ग्रन्थयोऽस्य । पिप्पलीमूले, षट्पर्व्वयुक्ते त्रि॰ संज्ञायां कन् । शठ्यां स्त्री॰ टाप् । अत इत्त्वम् वा ङीप् वाचायां स्त्री॰ ।

षड्ज पु॰ षड्भ्यो नासादिस्थानेभ्यो जायते जन-ड । 'नासाकण्ठमुरस्तालु जिह्वां दन्तांश्च संश्रितः । षड्भ्यः संजायते यस्मात् तस्मात् षड्ज इति स्मृत' इत्युक्ते स्वरभेदे 'षड्जसंवादिनीः केका' इति रघुः ।

षड्दीर्घ पु॰ षड्भिर्गुणिता दीर्घाः । तन्त्रोक्तेषु आ, ई, ऊ, ऐ, औ, अः इत्येवं रूपेषु षट्सु दीर्घेषु ।

षड्धा अव्य॰ षष्+प्रकारे धाच् । षट्प्रकारे ।

षड्भुजा स्त्री॰ षट् भुजा इव यस्याः (खरमुज) फललताभेदे षड्हस्तयुक्ते त्रि॰ ।

षड्रस न॰षण्णां रसानां समाहारः पा॰ । 'मधुरो लवणस्तिक्तः कषायोऽम्लः कटुस्तथे'त्युक्तेषु मधुरं लौल्यमित्याक्षरिक्षवादौ स च लक्ष्यते । लवणस्तु पटुः प्रोक्तः सैन्धवादौ स दृश्यते । तिक्तस्तु पिचुमर्द्दादौ व्यक्तमास्वाद्यते रसः । कषायस्तुवरस्तूक्तः स च पूगीफलादिषु । कटुस्तु तीक्ष्ण संज्ञः स्यात् मरीचादौ स चेष्यते' इत्युक्तस्थानेषु लक्ष्येषु षट्सु रसेषु ।

षड्वर्ग पु॰ ६त॰ । 'कामक्रोधलोभमोहमद मात्सर्य्येषु 'व्याजेष्ट षड्वर्गमिति भट्टिः । 'क्षेत्रं होरा च द्रेक्काणं नवांशद्वादशकौ । त्रिंशांशकश्चेति विज्ञैः षड्वर्गः समुदाहृतः' इति ज्योतिषोक्तेषु क्षेत्रादिषु षट्सु विस्तरो बृहदभिधाने ।

षण संभक्तौ भ्वा॰ पर॰ सक॰ सेट् । षस्य सत्वे णस्य नत्वम् । सनति असनीत् असानीत् ।

षणु दाने तना॰ उभ॰ सक॰ सेट् षस्य सत्वे णस्य नत्वम् । सनोति असनीत्-असानीत् असनिष्ट-असत ।

षण्ड पु॰ षण-ड डस्य नेत्त्वम् पृ॰षत्वं शत्वं वा । वृषे, नपुंसके, पद्मादिसमूहे पु॰न॰ ।

षण्ढ पु॰ षण-ढ तस्य नेत्त्वम् पृ॰ षः । नपुंसके ।

षण्मुख पु० षट् मुखानि यस्य । कार्त्तिकेये ।
षद गतौ चु० उ०सक०सेट् । सादयति ते असीषदत् ।
षद विषादे अक०हिंसायां गतौ च सक०तु पर०अनिट् ज्वला० । सीदति, असदत् । सदः सादः ।
षश्च गतौ भ्वा०पर०सक०सेट् । सश्चति असश्चीत् ।
षन्ज सङ्गे, संबन्धे च भ्वा०पर०सक०अनिट् । सजति असाङ्क्षीत्
षप सम्बन्धे भ्वा०पर०सक०सेट् । सपति असापीत् असपीत् ।
षम वैकल्ये अद०चु०उभ०अक०सेट् । समयति ते अससमत् त
षम्ब सर्पणे भ्वा०पर०सक०सेट् । सम्बति असम्बीत् ।
षर्ज्ज अर्जने भ्वा०पर०सक०सेट् । सर्ज्जति असर्ज्जीत् ।
षर्द्ध अपानशब्दे भ्वा०पर०सक०सेट् । सर्द्धति असर्द्धीत् ।
षर्ब(र्व) गतौ भ्वा०सक०सेट् । सर्ब(र्व)ति असर्बी(र्वी)त् ।
षल गतौ भ्वा०पर०सक०सेट् । सलति असालीत् ।
षष् त्रि० ब० व० षो क्विप् पृ० । (छय)सङ्ख्याभेदे व्याकरणोक्ते सङ्ख्यावाचके षान्ते नान्ते च शब्दे च । [सङ्ख्यान्विते च ।
षष्टि स्त्री० षड्गुणिता दशतिः नि० । (षाट्) सङ्ख्याभेदे, तत्-
षष्टिक पु० षष्ट्या अहोभिः पच्यते कन् । (षाटिया) धान्यभेदे
षष्टिक्य न० षष्टिकधान्यस्य भवनं क्षेत्रम् यत् । षष्टिकधान्योत्पत्तियोग्ये क्षेत्रे । [स्त्रियां ङीप्
षष्टितम त्रि०षष्टेःपूरणः तमट् । येन षष्टिसङ्ख्या पूर्य्यते तस्मिन् ।
षष्टिमत्त पु० षष्टिवर्षैर्मत्तः । अर्द्धवयस्के गजे तदुत्तरं हि तस्य मत्ततायोग्यत्वात् तथात्वम् ।
षष्टिसंवत्सर पु० ब० व० षष्टिगुणिता संवत्सराः । ज्योतिषप्रसिद्धेषु प्रभवादिषु षष्टौ वत्सरेषु तद्विशेषो दृहदभिधाने ।
षष्टिहायन पु० षष्टिर्हायना वयोऽस्य । षष्टिवर्षवयस्के गजे षष्टिदिनपच्योहायनो ब्रीहिः शाक० । षष्टिकधान्ये ।
षष्ठ त्रि०षण्णां पूरणः षष्+डट् थुक् च । येन षट्संख्या पूर्य्यते तस्मिन् । स्त्रियां ङीप् । [षष्ठांशरूपे न्पकरे ।
षष्ठक त्रि० षष्ठो भागः कन् । षष्ठे भागे । [उत्पन्नशस्य
षष्ठांश पु० कर्म्म० । रक्षणप्रतिरूपतया प्रजाभ्यो ग्राह्ये
षष्ठान्न त्रि० षष्ठो दिवसस्य षष्ठकालः अन्नस्य तद्भोजनस्य वा कालो यस्य । दिवसस्य षष्ठभागे अन्नभोजनकालवति पुरुषे ।
षष्ठान्नकाल पु० षष्ठे दिवसे भक्ष्यान्नकालो यत्र । व्रतभेदे ।
षष्ठी स्त्री०षण्णां पूरणी डट् थुट् ङीप् । चन्द्रमसः षष्ठकलाया ह्रासवृद्धिरूपक्रियारूपे तिथिभेदे, स्कन्दभार्य्यारूपे मातृकाभेदे, 'मातृकासु पूज्यतमा सा च षष्ठी प्रकीर्त्तिता । शिशूनां प्रति विश्वेषु प्रतिपालनकारिणी तपस्विनी विष्णुभक्ता कार्त्तिकेयस्य कामिनी'ति पुराणम् ।

षस स्वप्ने अदा०पर०अक०सेट् वैदिकः । सस्ति असासीत् अससीत्
षस्ज सर्पणे भ्वा०पर०सक०सेट् । सज्जति असज्जीत् । अयमात्मनेपदीत्यन्ये 'वचोऽपि परुषाचरं न च पदेषु संसज्जते' इति शकुन्तला ।
षस्त स्वप्ने अदा०स्वपा०पर०अक०सेट् वैदिकः इदित् । संस्ति असंस्तीत् । [ते सह्यति असीसहत् असहीत् ।
षह क्षमायां वा चु० उभ०पक्षे दि०पर०सक०सेट् । साहयति
षह क्षमायां भ्वा०आ०सक०सेट् ज्वला० । सहते असहीत् ।
षाड्गुण्य न० षट्गुणा एव ष्यञ् । राज्ञां सन्धिविग्रहादिषु षट्स्वपायेषु 'षाड्गुण्यमुपभुञ्जते'इति माघः ।
षाण्मातुर पु०षण्णां मातृणामपत्यम् अण् उदादेशे रपरः । कार्त्तिकेये तस्य कृत्तिकात्रिकं, गङ्गा,पृथिवी, पार्व्वती चेति षट् मातरः पुराणेषु प्रसिद्धाः ।
षात्वणत्विक त्रि० षत्वणत्वे अधिकृत्य कृतो ग्रन्थः ठक् । षत्वणत्वप्रतिपादके ग्रन्थे ।
षाण्मासिक न० षष्ठे मासे भवः ठञ् । मृतस्य एकाहोन षण्मासे कर्त्तव्ये श्राद्धभेदे 'आद्यं षाण्मासिके तथेति' स्मृतिः 'एकाहन्यूनषण्मासे तस्य विधानमि'ति स्मार्त्तलेखः
षाध सिद्धौ स्वा०दि० च पर०अक०अनिट् । साध्नोति साध्यति । असात्सीत् । [ते असषान्त्वत् त ।
षान्त्व सामयुक्तसम्पादने अद०चु०उभ०सक० सेट् । सान्त्वयति
षि बन्धे स्वा०क्र्या०उभ०सक०अनिट् । सिनोति सिनुते सिनाति सिनीते असैषीत् । असेष्ट । [चत् त । सेक्ता
षिच आर्द्रीकरणे तु०मु०उभ०सक० अनिट् । सिञ्चति ते असि-
षिट अनादरे भ्वा०प०सक०सेट् । सेटति असेटीत् ।
षिङ्ग पु० षिट-गन् पृ० । विटे (लम्पट) कामुके । [असैत्सीत् ।
षिध माङ्गल्ये अक० शासने सक० वेट् । सेधति असेधीत्-
षिध गतौ भ्वा०पर०सक०सेट् । सेधति असेधीत् क्त्वावेट् ।
षिध सिद्धौ दिवा०प०अक०अनिट् क्त्वावेट् । सिध्यति असैत्सीत् ।
षिभ्म हिंसने सक० दीप्तौ अक०भ्वा०पर०सेट् क्त्वावेट् । सिभ्मति असिभ्मीत् । [असेलीत् ।
षिम हिंसने भ्वा०प०सक०सेट् । सेमति असेभीत् । [सिलति
षिल उद्धृतशस्यक्षेत्रात् कणश आदाने तुदा०पर०सक० सेट् ।
षिव तन्तुविस्तारे दि०प०सक०सेट् क्त्वावेट् । सीव्यति असेवीत्
षु (सुराच्यावनरूपे) सन्धाने सोमादेः पीडने मन्थने च स्वा०उ० सक० स्नाने अक० अनिट् लुङि प०सेट् । सुनोति सुनुते असावीत् असोष्ट । [असोष्ट ।
षु गतौ भ्वा०आ०सक० अनिट् लुङि प०वेट् । सवति असावीत्

षु प्रसवे ऐश्वर्य्ये च भ्वा०पर०सक०अनिट् सवति असौषीत् ।
षु ऐश्वर्य्ये प्रसवे च अदा० पर० सक० वेट् लिटि सेट् । सौति
असावीत्-असौषीत् । सुषुविव ।
षुट्ट अनादरे भ्वा०चु०उ०सक०सेट् । सुट्टयति ते असुषुट्टत् त
षुन्भ दीपने अ०हिंसने स०भ्वा०प०सेट्, सुम्भति असुम्भीत्
षुर दीप्तौ अक०ऐश्वर्य्ये सक०तु०प० सेट् । सुरति असोरीत् ।
षुह तृप्तौ चमायाञ्च सक०दि०प०सेट् । सुह्यति असुहत् ।
षू प्रसवे अदा०आ०सक०सेट् । सूते असविष्ट ।
षू प्रसवे दि०आ०सक०सेट् । सूयते असविष्ट-असोष्ट ।
षू चेपे तु०प०सक०वेट् । सुवति असावीत् ।
षूद निवारणे भ्वा०आ०सक०सेट् । सूदते असूदिष्ट ।
षूद मारणे भ्वा०प०सक०सेट् । सूदति असूदीत् ।
षूद चरणे अक०प्रतिज्ञायां निरासे च सक०चु०उ०सक०सेट् ।
सूदयति ते असूषुदत् । [रिष्ट
षूर स्तम्भे अक०हिंसने सक०दि०आ०सक सेट् । सूर्य्यते असू-
षूर्क्ष अनादरे भ्वा०प०सक०सेट् । सूर्क्षति असूर्क्षीत् ।
षूर्क्ष्य ईर्षायां भ्वा०प०सक०सेट् । सूर्क्ष्यति असूर्क्ष्यीत् ।
षूष प्रसवे भ्वा०प०सक०सेट् । सूषति असूषीत् ।
षृन्भ हिंसने भ्वा०प०सक०सेट् । सृम्भति असृम्भीत् ।
षृभ हिंसने भ्वा०प०सक०सेट् । सर्भति असर्भीत् ।
षेक सर्पणे भ्वा०आ०सक०सेट् चङि न ह्रस्वः । सेकति असेकीत्
षेल चालने गतौ च भ्वा०पर०सक०सेट् चङि न ह्रस्वः ।
सेलति असेलीत् ।
षेव आराधने उपभोगे आश्रये च भ्वा०उ०सक०सेट् चङि न
ह्रस्वः । सेवति सेवते असेवीत् असेविष्ट ।
षै चये भ्वा०प०अक०अनिट् । सायति असासीत् ।
षो नाशनेअक०दि०प०अनिट् । स्यति असात्-असासीत् ।
षोडत् पु० षट् दन्ता यस्य दन्तस्य दत नि० । षड्दन्तयोग्य-
वयस्के वृषादौ । [तत्सङ्ख्यान्विते च
षोडशन् त्रि० ब०व० षडधिका दश नि० । (षोल) संख्याभेदे
षोडश पु० षोड़शानां पूरणः डट् । येन षोडशसंख्या पूर्य्यते
तस्मिन् । चन्द्रमण्डलस्य कलात्मके षोडशभागरूपकलायां,
त्रिपुरासुन्दर्य्याञ्च स्त्री० ङीप् ।
षोडशक न०षोड़श परिमाणमस्य कन् । षोड़शसंख्याते वस्तु-
नि 'भूम्यासनं जलं वस्त्रं प्रदीपोऽन्नं ततः परम् । ताम्बूल
छत्रगन्धाश्च माल्यं फलमतः परम् । शय्या च पादुका
गावः काञ्चनं रजतं तथा । दानमेतत् षोडशकं प्रेत-
मुद्दिश्य दीयते' इति स्मृत्युक्तेषु भूम्यादिषु प्रेतोद्देशेन दीय-
मानेषु षोडशसु । 'स्वर्णं रौप्यं तथा ताम्रं कांस्यं गावो
गजा हयाः । रथं भूमिर्वृषो वस्त्रं शय्या चोत्रसुपानहौ ।
दास्यन्नं पितृयज्ञेषु दानं षोडशकं मतमिति वायुपुरा-
णोक्तेषु पितृकृत्येषु देयेषु स्वर्णादिषु षोड़शसु च ।
षोडशमातृका स्त्री० ब०व० षोडशसंख्या मातरः । 'गौरी
पद्मा शची मेधा सावित्री विजया जया । देवसेना स्वधा
स्वाहा मातरो लोकमातरः । शान्तिः पुष्टिर्धृतिस्तुष्टिः कुल
देवात्मदेवता' इत्युक्तासु गौर्य्यादिषु षोडशसु मातृकासु
षोडशाङ्ग पु० षोडश द्रव्याणि अङ्गान्यस्य । 'गुग्गुलुं सरलं
दारु पत्रं मलयचन्दनम् । ह्रीवेरमगुरुं कुष्ठं गुडं सर्ज्ज-
रसं घनम् । हरीतकीं नखीं लाक्षां जटामांसीञ्च शैल-
जम् षोडशाङ्गं विदुर्धूपं दैवे पैत्रे च कर्म्मणी'त्युक्ते गुग्गु-
ल्वादिषोडशद्रव्यरचिते धूपे ।
षोडशाङ्घ्रि पु० षोडश अङ्घ्रयश्चरणा यस्य । कर्कटे ।
षोडशार न० षोडश आराणि कोणा अस्य । षोडशदल-
युक्ते कमले, तन्त्रोक्ते यन्त्रभेदे च ।
षोडशिन् पु० षोडशकला विद्यन्तेऽस्य इनि । सोमे । यज्ञाङ्गे
तन्नामसोमरसस्थापनपात्रे च 'अतिरात्रे षोडशिनं गृ-
ह्णातीति श्रुतिः ।
षोडशोपचार पु०ब०ब० षोडशसंख्याता उपचाराः । 'आसनं
स्वागतं पाद्यमर्घ्यमाचमनीयकम् । मधुपर्काचमस्नानं
वसनाभरणानि च गन्धपुष्पे धूपदीपौ नवेद्यं वन्दनं तथे'
त्युक्तेषु षोडशषु पूजाङ्गद्रव्येषु ।
षोढा अव्य० षट् प्रकारम् धाच् नि० । । षट्सु प्रकारेषु ।
षोढान्यास पु० षोढ़ा षट्प्रकारो न्यासः । तन्त्रोक्ते षट्-
प्रकारन्यासभेदे विस्तरो बृहदभिधाने ।
ष्टक प्रतीघाते भ्वा०प०सक०सेट घटा० । स्तकति अस्ताकीत् ।
ष्टग संवरणे भ्वा०प०सक०सेट् सिचि न वृद्धिः घटा० । स्तगति
अस्तगीत् । [अस्तनीत् ।
ष्टन शब्दे भ्वा०पर०सक०सेट् वा घटा० । स्तनति अस्तानीत्-
ष्टभ स्तम्भे स०खने अ०भ्वा०आ०सेट् इदित् । स्तम्भते अस्तम्भिष्ट
ष्टम वैकल्ये अद०चु०उभ०सक०सेट् । स्तमयति ते अतस्तमत् त
ष्टम वैकल्ये अक०भ्वा०प०सेट् । स्तमति अस्तमीत् ।
ष्टिघ अभियोगे स्वा०आ०सक०सेट् । स्तिघ्नुते अस्तेघिष्ट ।
ष्टिप चरणे भ्वा०आ०अक०सेट् चङि न ह्रस्वः । स्तेपते अस्तेपिष्ट
ष्टिम क्लेदे दि०प०अक०सेट् । स्तिम्यति अस्तेमीत् ।
ष्टीम क्लेदे दि०प०अक०सेट् । स्तीम्यति । अस्तीमीत् ।
ष्टु स्तुतौ अदा०उ०सक०अनिट् सिचि सेट् लुङि प० वेट् ।

स्तौति स्तवीति स्तुते इत्यन्ये अस्तावीत् अस्तोष्ट ।
ष्टुच प्रसादे अक०भ्वा०आ०सेट । स्तोचते अस्तोचिष्ट ।
ष्टुप उच्छ्राये अद०चु०उ०सक०सेट् । स्तूपयति ते अतुष्टुपत् त
ष्टुप उच्छ्राये दि०प०सक०सेट् । स्तूप्यति अस्तूपत् । [अस्तोभिष्ट
ष्टुभ जम्भे अक०स्तम्भने सक०भ्वा०आ०सेट् क्त्वा वेट् । स्तोभते
ष्टृक्ष गतौ भ्वा०प०सक सेट् । स्तृक्षति अस्तृक्षीत् ।
ष्टृह बध तु०प०सक०वेट् । स्तृहति अस्तर्हीत् अस्तृक्षत् ।
ष्टृंह बधे तु० आ०सक०वेट् । स्तृंहति अस्तृंहीत् अस्तृंक्षत् ।
ष्टेप क्षरणे भ्वा० आ० अक० सेट् चङि न ह्रस्वः । स्तेपते ।
अस्तेपिष्ट । [अस्तासीत् ।
ष्टै संघाते सक० ध्वनौ अक० भ्वा०प०अनिट् । स्तायति ।
ष्ट्यै वेष्टने सक० दीप्तौ अक० भ्वा० प० अनिट् । स्त्यायति
अस्त्यासीत् । मतान्तरे ष्त्यायति । [अस्थगीत् ।
ष्ठग सम्वरणे भ्वा०प०सक०सेट् घटा०ञिचि न वृद्धिः । स्थगति
ष्ठण स्थितौ भ्वा०प०अक०सेट् ज्वला० । स्थणति अस्थाणीत् ।
ष्टस निरासे दि०प०सक सेट् । स्यस्यति अस्यासीत्— अस्यसीत्
ष्ठा गतिनिवृत्तौ भ्वा०प०अक०अनिट् । तिष्ठति अस्थात् ।
ष्ठिव निरासे (मुखेन श्लेष्मादेर्वमने) भ्वा०प०सक० सेट् ष्ठीवति
अष्ठेवीत् । ष्ठेवनम् । [अष्ठीवीत् ष्ठीवनम् ।
ष्ठीव निरासे (श्लेष्मादेर्मुखेन वमने) भ्वा०प०अक०सेट् । ष्ठीवति
ष्ठ्यूत त्रि० ष्ठिव-क्त । निरस्ते, वान्ते च । [अस्नसत्
ष्णस निरासे दिवा०प०सक०सेट् क्त्वा वेट् वा घटा० । स्नस्यति
ष्णा शोधने अदा०प०अक०अनिट् । स्नाति अस्नासीत् ।
ष्णिह प्रीतौ दि०प०सक०वेट् । स्निह्यति अस्नेहत् । स्नेहिता-
स्नेढा—स्नेग्धा । [ष्णिहत् त ।
ष्णिह स्नेहयुक्त भवने चु०उ०अक सेट् । स्नेहयति ते असि-
ष्णु स्नाने आ०उ०अक०सेट् । स्नौति अस्नावीत् अस्नोष्ट ।
ष्णुच सेचने भ्वा०आ०सक०सेट् । स्नोचते अस्नोचिष्ट ।
ष्णुस भक्षे दि०प०सक०सेट् । स्नुस्यति अस्नोसीत् ।
ष्णुह उद्गारे दि०प०सक०वेट् । स्नुह्यति अस्नुहत् ।
ष्णै वेष्टे भ्वा०प०सक०अनिट् । स्नायति अस्नासीत् । ष्णै
इत्येके ष्णायति अष्णासीत् ।
ष्मि ईषद्धास्ये भ्वा०आ अक०अनिट् । स्मयते अस्मेष्ट ।
ष्वक्क सर्पणे भ्वा०आ०सक०सेट् । ष्वक्कते अष्वक्किष्ट ।
ष्वद स्वादे छदने च चु०उ०सक०सेट् । स्वादयति ते असिष्वदत् त
ष्वद प्रीतौ लेहने च भ्वा०आ०सक०सेट् । स्वदते अस्वदिष्ट ।
ष्वन्ज आलिङ्गने भ्वा०आ०सक०अनिट् । स्वजते । अस्वङ्क्त
ष्वप शयने निद्रायाञ्च अदा० स्वपा० जक्षा० प० अक० अनिट् ।
स्वपिति अस्वाप्सीत् । [यति ते । असष्वर्त्तत् त ।
ष्वर्त्त गतौ सक०दुःखेन जीवने अक० चु०उ०सेट् । ष्वर्त्त-
ष्वष्क गतौ भ्वा०आ०सक०सेट् । ष्वष्कते अष्वष्किष्ट ।
ष्विद् मोहे स्नेहे, च अक० मोचने स ।० भ्वा० आ० लुङि उ०
सेट् । स्वेदते अस्विदत् अस्वेदिष्ट ।
ष्विद् गात्रप्रक्षरणे अक दि०प०अनिट् । स्विद्यति अस्विदत् ।

स

स पु० सो-ड । विष्णौ, सर्पे, ईश्वरे, विहगे च । [प्रकाशने ।
संक्षेप पु० सम्+क्षिप-घञ् । भूयसोऽर्थस्याल्पवाक्यादिना-
संक्षोभ पु० सम्+क्षुभ-घञ् । चाञ्चल्ये, क्षोभे च । [त्रि० ।
संग्राहिन् पु० सम्+ग्रह-णिनि । कुटजवृक्षे । सञ्चयकारके
संघ पु० सम्+हन-ड नि० । समूहे, जन्तुसमूहे च । घञ् ।
संघातोऽपि समूहे दृढसंयोगे च पु० ।
संघर्ष पु० सम्+घृष-घञ् । अन्योन्यदृढसंयोगे ।
संज्ञ न० सम्+ज्ञा-क । पीतकाष्ठे कालीयके गन्धद्रव्ये । सम्+
ज्ञा-अङ् । चेतनायाम् बुद्धौ, आख्यायाम्, हस्ताद्यैरर्थ-
सूचने, गायत्र्यां, सूर्यपत्न्याञ्च स्त्री० ।
सं(ज्ञ)ज्ञापन सम्+ज्ञा-णिच्-पुक् मारणे ह्रस्वः ल्युट् । मा-
रणे । अन्यार्थे न ह्रस्व. । ज्ञाने । क्तिन् । संज्ञप्तिरप्यत्र स्त्री०
संज्ञासुत पु० संज्ञायाः सूर्यपत्न्याः सुतः । शनैश्चरे ।
संज्ञु त्रि० संहते जानुनी यस्य जानुस्थाने ज्ञुः । संहतजानुके ।
संज्वर पु० सम्+ज्वर-अप् । अग्निजाते तापे ।
संमर्द्द पु० सम्+मृद-घञ् । अन्योन्यदृढसंयोगरूपे सङ्घर्षे ।
संयत त्रि० सम्+यम-क्त । बद्धे कृतशास्त्रोक्तनियमे च ।
संयत् स्त्री० संयम्यतेऽत्र सम्+यम-क्विप् तुक् च । युद्धे ।
संयन्तृ त्रि० संयच्छति सम्+यम-तृच् । नियन्तरि ।
संय(या)म पु० सम् यम-घञ् वा वृद्धिः । व्रताङ्गतया पूर्वदिन
कर्त्तव्ये नियमभेदे, इन्द्रियनिग्रहे, बन्धने च ।
संयमन न० सम्+यम-ल्युट् । बन्धने, व्रते, चतुःशाले गृहे च
संयमनी स्त्री० संयम्यते बध्यतेऽत्र सम्+यम-ल्युट् । यमाधि-
कृतपुर्याम् । [संयमवति त्रि० ।
संयमिन् पु० सम्+यम-णिनि न वृद्धिः । मुनिभेदे इन्द्रिय-
संयाव पु० सम्यक् घृतादिभिर्यूयते मिश्र्यते गोधूमचूर्णाद्यत्र
सम्+यु-घञ् । "संयावस्तु घृतक्षीरगुडगोधूमपाकज"
इत्युक्ते घृतादिना पक्वगोधूमचूर्णे । [संयुक्ते च ।
संयुज् त्रि० सम्यक् युनक्ति सम्+युज-क्विन् । गुणाढ्ये, ।

संयुक्त त्रि॰ सम्+युज–क्त। संयोगवति पदार्थे।

संयुग न॰ संयुज्यतेऽत्र सम्+युज–क पृ॰ जस्य गः। युद्धे।

संयुत त्रि॰ सम्+यु–क्त। संयुक्ते।

संयोग पु॰ सम्+युज–घञ्। मेलने क्रियाजन्ये द्रव्याश्रिते गुणभेदे, संबन्धमात्रे च।

संयोगपृथक्त्व न॰ संयोगेन फलसंबन्धभेदेन पृथक्त्वं नानारूपत्वं यत्र। एकस्यैव कर्म्मणो नित्यानित्यत्वप्रतिपादके मीमांसकोक्ते न्यायभेदे।

संयोजित त्रि॰ सम्+युज–णिच्–क्त। कृतमेलने पदार्थान्तरेण कृतयोजने पदार्थे।

संरम्भ पु॰ सम्+रभ–घञ् मुम् च। कोपे, आक्रोशे, उत्साहे. वेगे च "अदृष्टिसंरम्भमिवाम्बुवाहमि"ति कुमारः।

संराधन न॰ सम्+राध–ल्युट्। सम्यक् सेवने,सम्यक् चिन्तने च

संराव पु॰ सम्+रु–घञ्। शब्दे।

संरूढ त्रि॰ सम्+रुह–क्त। प्रौढे,जाताङ्कुरे च।

संरोध पु॰ सम्+रुध–घञ्। रोधने, क्षेपे च।

संलग्न त्रि॰ सम्+लग–क्त। मिलिते।

संलय पु॰ संलीयते इन्द्रियव्यापारोऽत्र सम्+ली–अच्। निद्रायाम्, प्रलये च।

संलाप पु॰ सम्+लप–घञ्। परस्परकथने प्रीत्या अन्योन्योक्तिप्रत्युक्तिभ्यां भाषणे, रहसि कथने च।

संवत्सर पु॰ संवसन्ति ऋतवोऽत्र सम्+वस+सरन्। वत्सरे, ज्योतिषोक्ते रुमादिपञ्चकान्तर्गते वत्सरभेदे च।

संवत् अव्य॰ सम्+वय–क्विप् यलोपे तुक्। विक्रमादित्यराज्यावधिके तत्कृतशकवत्सरे।

संवदन न॰ सम्+वद–ल्युट्। आलोचने, वशीकरणे, च। सम्+वन–ल्युट्। संवननमप्यत्र। [भेदे च।

संवर न॰ सम्+वृ–अप्। जले, दैत्यभेदे, मत्स्यभेदे, मृग

संवर्त्त पु॰ सम्यक् वर्त्तते परावर्त्तते ऽत्र सम्+वृत–णिच्–घञ्। प्रलयकाले, स्मृतिकारकमुनिभेदे, कर्षफलवृक्षे. मेघे, "संवर्त्तश्च बहूदक" इत्युक्ते मेघनायकभेदे च।

संवर्त्तक न॰ सम्+वृत–णिच्–ण्वुल्। बलदेवलाङ्गले। ततः अस्त्यर्थे अच्। बलदेवे, वाड़वानले च पु॰।

संवर्त्तिका स्त्री॰ सम्+वृत–ण्वुल् टापि अतइत्त्वम्। दीपादेः शिखायाम्,पद्मादेः केशरसमीपस्थे दले,नवपत्रे च

संवर्द्धक त्रि॰ सम्×वृध–णिच्–ण्वुल्। अभ्यागतादिसंवर्धनाकारिणि वृद्धिकारके च।

संवलित त्रि॰ सम्×वल–क्त। •मिलिते।

संवसथ पु॰ संवसत्यस्मिन् सम्×वस–अथच्। ग्रामे जनसमूहनिवासस्थाने। [वायौ।।

संवह पु॰ सम्यक् वहति सम्×वह–अच्। सप्तवायुमध्यवर्त्ति-

संवार पु॰ सम्×वृ–घञ्। शिक्षाग्रन्थोक्ते वर्णोच्चारणार्थे वाह्यप्रयत्नभेदे, सङ्गोपने च।

संवास पु॰ संवसत्यत्र सम्×वस–घञ्। गृहे, पुरवासिनां पुराद्बहिर्वासयोग्ये अनावृते स्थाने च। [तत्रैव।

संवाह पु॰ संवाहयति सम्×वह–घञ्। अङ्गसंमर्द्दके। ण्वुल्।

संवाहन न॰ सम्+वह–णिच्–ल्युट्। भारादेर्वहने, अङ्गसमर्द्दने च।

संविग्न त्रि॰ सम्+विज–क्त। उद्विग्ने इष्टवस्तुलाभाय तदप्राप्तिहेतुना भयादिना वा जातोत्कण्ठे, [अङ्गीकारे च

संवित्ति स्त्री॰ सम्+विद–क्तिन्। ज्ञाने, प्रतिपत्तौ, बुद्धौ,

संविद् स्त्री॰ सम्+विद–सम्प॰ क्विप। ज्ञाने, प्रतिपत्तौ, बुद्धौ अङ्गीकारे,समाधौ, नामनि, आचारे, सङ्केते, युद्धे, तोषे च-

संविदा स्त्री॰ संविद्यतेऽनया सम्+विद–क्विप् टाप्। भङ्गायाम् (सिद्धि) "संविदासवयोर्मध्ये संविदेव गरीयसीति"तन्त्रम्

संविद्व्यतिक्रम पु॰ संविदोऽङ्गीकारस्य व्यतिक्रमो यत्र। कृताङ्गीकारस्योल्लङ्घनहेतुके विवादभेदे।

संविदित त्रि॰ सम्+विद–क्त। अङ्गीकृते, सम्यग्ज्ञाते च।

संविधान न॰ सम्×वि+धा–ल्युट्। उपाये, आयोजने रचनायाञ्च। [अतिविषायाम् (आतइच्)।

संविषा स्त्री॰ संमर्द्दितं विषं यया धातुजस्य उत्तरपदलोपः।

संवीक्षण न॰ सम्यग्वीक्ष्यते अन्विष्यते वा सम्–वि+ईक्ष–ल्युट्। इष्टवस्तुनोलाभाय अन्वेषणे, सम्यग्दर्शने च।

संवीत त्रि॰ सम्+व्येञ्–क्त। आवृते, रुद्धे, च–सम्+वि+इण–क्त। सङ्गते। [मन्वस्थेति" रघुः।

संवृत त्रि॰ सम्+वृ–क्त। आवृते, कृतगोपने च "तस्य संवृत-

संवेग पुं सम्+विज–घञ्। भयादिना त्वरायाम्, सम्यग् वेगे च

संवेद पुं सम्×विद–घञ्। ज्ञाने। युच्। संवेदनाप्यत्र स्त्री॰।

संवेश पु॰ सम्यक् विशत्यत्र सम्×विश–घञ्। निद्रायाम् संपूर्वकस्य तस्य निद्रार्थकत्वात्तथात्वम्। तथाच 'संविष्टः कुशशयने निशां निनाये'ति रघुः पीठे च।

संवेशन न॰ सम्×विश–णिच्–ल्युट्। रतिक्रियायाम् तदुत्तरं हि निद्राधिक्येन तस्या निद्राहेतुत्वात् तथात्वम्।

संव्यान न॰ संवीयते सम+व्येञ्–कर्म्मणि ल्युट्। उत्तरीयवस्त्रे, वस्त्रमात्रे च।

संशप्तक पु॰ सम्यक् शप्तमङ्गीकारो यस्य कप्। प्रतिज्ञाय संग्रामादनिवर्त्तिनि सैन्ये "संशप्तकगणैरभूदिति" रघुः।

संशय पु० सम्+शी–अच्। सन्देहे एकस्मिन् धर्म्मिणि भावाभावयोः, विरुद्धधर्म्मद्वयस्य वा सन्देहे। यथा पर्वतो वह्निमान्न वा, अयं स्थाणुर्वा पुरुषोवेति। "स संशयो,भवेद्या धीरेकत्राभावभावयोरिति" भाषापरिच्छेदः।

संशयस्थ त्रि० संशये तिष्ठति स्था–क। संशययुक्ते।

संशयात्मन् पु० संशय आत्मनि यस्य। संदिग्धान्तःकरणे "संशयात्मा विनश्यतीति" पुराणम्।

संशयालु त्रि० संशय+अस्त्यर्थे आलुच्। संशययुक्ते।

संशयितृ त्रि० सम्+शी–तृच्। संशयकर्त्तरि।

संशरण न० संशीर्य्यते ऽनेन सम्×शॄ–ल्युट्। रणारम्भे

संशित त्रि० सम्×शो–क्त। सम्पादितव्रतविषयकयत्ने।

संशितव्रत त्रि० संशितं सम्यक् सम्पादितं व्रतमनेन। सम्यक्सम्पादितव्रते। [र्ज्जने च।

संशुद्धि स्त्री० सम्+शुध–क्तिन्। सम्यक् शोधने, देहादिमा-

संश्यान त्रि० सम्+श्यै–क्त। शीतादिना सङ्कुचिते।

संश्रय पु० सम्+श्रि–अच्। आश्रये [पु०।

संश्रव पु० सम्+श्रु–अप्। अङ्गीकारे। घञ्। संश्रावोप्यत्र।

संश्रुत त्रि० सम्+श्रु–क्त। अङ्गीकृते।

संश्लिष्ट त्रि० सम्+श्लिष–क्त। आलिङ्गिते, संबद्धे च।

संश्लेष पु० सम्+श्लिष–घञ्। आलिङ्गने, संबन्धमात्रे च।

संसक्त त्रि० सम्+सन्ज–क्त। मिलिते, संबद्धे, समन्तात्–विस्तीर्णे च "प्रान्तेषु संसक्तनमेरुशाखमिति" कुमारः।

संसद् स्त्री० संसीदत्यस्याम् सम्+सद–सम्प० क्विप्। सभायाम्

संसरण न० सम्+सृ–ल्युट्। स्वादृष्टनिबद्धदेहस्वीकाररूपे संसारे, असंबाधसेनागमने, रणारम्भे,घण्टापथे,संगतौ च।

संसर्ग पु० सम्+सृज–घञ्। सम्बन्धे, "विभागानन्तर "यत्तव धनं तन्ममेति" कृतसमयेन एकत्रावस्थानरूपे सम्बन्धे च।

संसर्गाभाव पु० संसर्गस्य सम्बन्धस्याभावः। ध्वंसप्रागभावात्यन्ताभावरूपे–भेदभिन्ने अभावे सम्बन्धाभावे च।

संसर्गिन् त्रि० सम्+सृज–घिणुन्,। संसर्गयुक्ते विभागानन्तरं "यत् तव धनं तन्ममेति,कृतसमयेन एकत्रावस्थानरूपसंसर्गयुक्ते भ्रात्रादौ,सम्बद्धे च।

संसार पु० संसरत्यस्मात् सम्+सृ–घञ्। मिथ्याज्ञानजन्यसंस्काररूपवासनायां, देहारम्भकादृष्टभेदे,'स्वादृष्टोपनिबद्धदेहपरिग्रहे च। आधारे घञ्। विश्वे। भावे घञ्। सङ्गतौ।

संसारमार्ग पु० ६त०। योनिद्वारे तत एव हि वहिर्निगमने मायासम्बन्धतेति तस्य तथात्वम्।

संसारिन् त्रि० संसरति अदृष्टभेदेन देहेन संयुज्यते सम्+सृ–णिनि। शरीराभिमानिनि जीवे।

संसिद्ध त्रि० सम्यक् स्वभावेन वा सिद्धः सम्+सिध–क्त। स्वभावसिद्धे, सम्यग्निष्पन्ने च। [निष्पत्तौ च।

संसिद्धि स्त्री० सम्+सिध–क्तिन्। स्वभावे, प्रकृतौ, सम्यग्-

संसृति स्त्री० सम्+सृ–क्तिन्। संसारप्रवाहे, सङ्गतौ च

संसृष्ट पु० सम्+सृज–क्त। विभागानन्तरं मैत्र्यात् पुनः स्वस्वधनेषु कृतसंसर्गवति भ्रात्रादौ "संसृष्टस्य तु संसृष्टीति" स्मृतिः यमनादिना संशुद्धे, संयुक्ते च। भावे क्त। संबन्धे

संसृष्टिन् पु० संसृष्टमनेन इनि। संसृष्टभ्रात्रादौ। "अन्योदर्य्यस्तु संसृष्टीति" स्मृतिः। [चके च।

संस्कर्त्तृ त्रि० सम्+कृ–तृच्–सुट् च। संस्कारकारके, पा-

संस्कार पु० सम्+कृ–घञ् सुट् च। सतोगुणान्तराधानरूपे प्रतियत्ने,यथा अलङ्कारादेरस्य।देवस्वादेश उद्दीपननिधानमार्ज्जनादयः, व्रीह्यादेश यज्ञाङ्गतासम्पादनाय वैदिकमार्गेण प्रोक्षणादिः दर्पणादेर्निर्मलीकरणादिः। स्मृतिहेतौ अनुभवजन्ये आत्मवृत्तिगुणभेदे, पृथिव्यादिचतुष्टयस्थे वेगाख्ये गुणे,यथावस्थितत्तयास्थापनप्रयोजके स्थितिस्थापनाख्ये गुणभेदे,शास्त्राभ्यासजन्यव्युत्पत्तौ,व्याकरणोक्तदिशा शब्दानां साधनप्रकारे, विप्रादीनां वैदिककर्म्माईत्वसाधने गर्भाधानादौ क्रियाकलापे, पाके च।

संस्कारवर्जित त्रि० ३त०। गर्भाधानादिसंस्काररहीने, शास्त्रादौ व्युत्पत्तिहीने च संस्कारहीनादयोप्यत्र।

संस्कृत त्रि० सम्+कृ–क्त सुट् च। कृतसंस्कारे पदार्थे, व्याकरणादिलक्षणाधीनसाधनयुक्ते शब्दे, पक्वे, भूषिते, शोधिते च।

संस्तर पु० सम्+स्तॄ–अप्। यज्ञे, शय्यायाम् पल्लवादिरचितशय्यायां च "नवपल्लवसंस्तरे यथेति" कुमारः।

संस्तव पु० सम्+स्तु–अप्। परिचये, सम्यक् स्तुतौ च।

संस्ताव पु० संस्तूयतेऽत्र सम्+स्तु–घञ्। यज्ञार्थं संस्तावकविप्राणां वासभूमौ।

संस्तुत त्रि० सम्+स्तु–क्त। परिचिते, सम्यक्स्तुते च।

संस्त्याय पु० सम्+स्त्यै–घञ्। संघाते, निबिड़संयोगरूपे सन्निवेशे, विस्तृतौ, गृहे; सस्थाने च।

संस्थ त्रि० सम्+स्था–क।अवस्थिते. मृते च।

संस्था स्त्री० सम्+स्था–अङ्। न्याय्यपथावस्थितौ, स्थितौ, नाशे, यज्ञभेदे, व्यवस्थायां, व्यक्तौ, सादृश्ये, प्रान्ते च।

संस्थान न० सम्+स्था–ल्युट्। चतुष्पथे, आकारे, अवयवारम्भकसंयोगभेदे. चिह्ने, सन्निवेशे, सम्यक्स्थितौ च।

संस्थित त्रि॰ सम्+स्था-क्त। मृते, सम्यक्स्थिते च। [वृत्ते।

संस्पर्शा स्त्री॰ सस्पृश्यते सम्+स्पृश-घञ् टाप्। रजनीगन्धा-

संस्फुट त्रि॰ सम्+स्फुट-क। विकशिते।

संस्फेट न॰ सम्+स्फिट-घञ्। युद्धे।

संस्फोट पु॰ सम्+स्फुट-घञ्। युद्धे।

संहत त्रि॰ सम्+हन-क्त। दृढ़े, मिलिते, परार्थं मिलिते, "संहतपरार्थत्वादिति,साङ्ख्यम् दृढ़संयोगयुक्ते संम्यग्हते च

संहतल पु॰ संहतं संहननं संघातं लाति-ला-क। मिलित पाणिद्वये।

संहतपुष्पिका स्त्री॰ संहतानि दृढ़ं संयुक्तानि पुष्पाण्यस्याः कप् अत इत्त्वम्। मिश्रेयायाम्।

संहति स्त्री॰ सम्+हन-क्तिन्। संमूहे, सम्यग्हनने च।

संहनन न॰ संहन्यते परार्थं संहन्यते सम्+हन-ल्युट्। देहे, संघाते, वधे च।

संहर्ष पु॰ सम्यक् हर्षःसम्+हृष-घञ्। आनन्दे, स्पर्द्धायाञ्च संहृष्यत्यनेन घञ्। वायौ।

संहार पु॰ सम्×हृ-घञ्। प्रलये, नाशे, संक्षेपे, नरकभेदे, विसर्ज्जने, भैरवभेदे च।

संहारमुद्रा स्त्री॰ संहाराय स्थानान्तरनयनाय मुद्रा। तन्त्रोक्ते मुद्राभेदे तल्लक्षणं दृहदभिधाने।

संहिता स्त्री॰ सम्यक् हितं प्रतिपाद्यं यस्याः। मन्वादिप्रणीते, धर्म्मशास्त्रे, पुराणे, इतिहासादौ, कर्मकाण्ड-प्रतिपादके वेदभागे, च।

सहूति स्त्री॰ सम्+ह्वेञ् क्तिन्। बहुभिः कृते आह्वाने।

संहृत त्रि॰ सम्+हृ-क्त। कृतसंहारे, सङ्कुचिते च।

संहृति स्त्री॰ सम्+हृ-क्तिन्। संहारे-

संह्लादि पु॰ सम्+ह्लद-घञ्। शब्दभेदे।

संह्लादिन् त्रि॰ सम्+ह्लद-णिनि। शब्दायमाने।

संह्लाद पु॰ सम्+ह्लद-घञ्। आनन्दभेदे।

सकण्टक पु॰ सह कण्टकेन सहस्य मः। करञ्जभेदे, (नाटाकरञ्जा) शैवाले च। कण्टकयुक्ते त्रि॰। [कर्णयुक्ते च।

सकर्ण त्रि सह कर्णेन श्रवणेन तद्व्यापारेण वा। श्रुतिशीले,

सकर्म्मक त्रि॰ सह कर्म्मणा कप्। व्याकरणोक्ते कर्म्मयुक्त क्रियाबोधके धातौ "फलव्यापारयोरेकनिष्ठतायामकर्म्मकः। धातुस्तयोर्धर्म्मिभेदे सकर्म्मक उदाहृत" इत्युक्तदिशा धातोः सकर्म्मकत्वमवसेयम्।

सकल त्रि॰ सह कलया, अवयवमात्रया, चतुष्षष्ट्या कलाभि र्वा महस्य सः। संपूर्णे समग्रे, कलासहिते च।

सकारण त्रि॰ सह कारणेन। कार्य्ये। [अन्तिके समीपे।

सकाश पु॰ कशनं पीड़नं काशः कश-घञ् सह काशेन।

सकुरुण्ड पु॰ सह समानः कुरुण्डेन। साकुरुण्डवृक्षे।

सकुल पु॰ सह समानं कुलमस्य। शकुलमत्स्ये (शल) स्त्रीत्वमपि। समानवंशे त्रि॰।

सकुल्य त्रि॰ समाने कुले भवः यत्। अशौचविषये स्वावध्यूर्द्धाधस्तनाष्टमपुरुषावधिदशमपर्य्यन्ते पुरुषवर्गे, दायग्रहणे स्वावधिपञ्चमोर्द्धाधस्तनपुरुषमात्रे "विभक्तदायादान् सकुल्यानाचक्षते" इति स्मृतिः! [मिति केचित्।

सकृत् अव्य॰ एक+नि॰। एकवारे विशायाञ्च तत्र स्त्रीत्व-

सकृत्प्रज पु॰ सकृत् एकवारं प्रजायते प्र+जन-ड। काके एकवारजातापत्ये त्रि॰।

सकृत्फला स्त्री॰ सकृत् फलति फल-अच्। कदलीवृक्षे

सक्त त्रि॰ सन्ज-क्त। आसक्ते, अविरते च।

सक्तु पु॰ सच-तुन्। भ्रष्टयवादिचूर्णे (छातु) "मेषादौ सक्तवो देयाः" इति स्मृतिः। [ङीप्। शमीवृक्षे।

सक्तुफला(ली) स्त्री॰ सक्तवइव क्षुद्राणि फलान्यस्याः वा

सक्थि न॰ सन्ज-क्थिन्। ऊरौ, शकटावयवभेदे च।

सखि त्रि॰ सह सम नं ख्यायते ख्या इन् नि॰। सौहार्द्दयुक्ते

सखी स्त्री॰ सखि+ङीप्। सहचर्य्यां, वयस्यायाञ्च।

सख्य न॰ सख्युर्भावः यत्। मित्रतायाम् सौहार्द्दे।

सगर पु॰ सह गरेण विषेण जातः। सूर्य्यवंश्ये नृपभेदे "सगरात् सागरोजात" इति पुराणम्। विषयुक्ते त्रि॰।

सगर्भ पु॰ सह समानो गर्भोऽस्य। सहोदरे भ्रातरि। सह गर्भेण। गर्भयुक्ते, मध्यवर्त्तिसूक्ष्मपत्रयुक्ते कुशदूर्वादौ च त्रि॰।

सगर्भ्य पु॰ समाने गर्भे भवः यत्। सहोदरे भ्रातरि।

सगोत्र न॰ सह समानं गोत्रम्। कुले। सह समं गोत्रमस्य। ज्ञातौ त्रि॰।

सग्धि स्त्री॰ अद-क्तिन् नि॰ सह ग्धिः। सहभोजने।

सङ्कट त्रि॰ सम्+कटच्। अल्पावकाशे स्थाने, संबाधे। सम्+कट-अच्। दुःखे "नरोमुच्येत सङ्कटादिति" चण्डी। देवीभेदे, ज्योतिषोक्ते दशाभेदे च स्त्री॰ टाप्।

सङ्कटाक्ष पु॰ सङ्कटं संबाधमक्षति अक्ष-अण्। धववृक्षे।

सङ्कर पु॰ सम्+कृ-अप्। सम्मार्जन्यादिभिः क्षिप्ते रजसि। मेलने, इतरजातिपुरुषेण इतरजातिस्त्रियां जाते जातिभेदे

"सङ्करस्य च कर्त्ता स्यामुपहन्यामिमाः प्रजा" इति गीता न्यायोक्ते जातिबाधके परस्पराभावसमानाधिकरणयोरेकाधिकरणवृत्तित्वरूपे धर्म्मविशेषे च। तदुदाहरणादि वृहदभिधाने।

सङ्करीकरण न० संकरः क्रियतेऽनेन च्वि+कृ-ल्युट्। "खराश्वोष्ट्रमृगेभानामजाविकवधस्तथा। सङ्करीकरणं ज्ञेयं मीनाहिमहिषस्य च" इत्युक्ते खरादिबधजन्ये पापे।

सङ्कर्षण पु० संकृष्यते गर्भात् गर्भान्तरं नीयतेऽसौ सम्+कृष-युच्। बलदेवे। भावे ल्युट्। आकर्षणे,, स्थानान्तरनयने च न०।

सङ्कलन न० सम्+कल-ल्युट्। एकत्रस्थीकरणे, योजने, (ठिक देया) संग्रहे च। [संस्टहीते च।

सङ्कलित त्रि० सम्+कल-क्त। योजिते, रेखादिना संवृते,

सङ्कल्प पु० सम्+कृप-घञ्। अभीष्टसिद्धये "इदमित्थमेव कार्य्य" मित्येवंरूपे मनसोव्यापारभेदे,कर्म्मसाधनाय अभिलापवाक्ये, "सङ्कल्पेन विना राजन्! यत्किञ्चित् कुरुते नर"इति पुराणम् तत्त्वविशेषोवृहदभिधाने। [योऽप्यत्र

सङ्कल्पजन्मन् पु०सङ्कल्पात् जन्म यस्य। कामदेवे। सङ्कल्पभवाद-

सङ्कल्पयोनि पु० सङ्कल्पोयोनिरुत्पत्तिकारणं यस्य। कामदेवे "सङ्कल्पयोनेरभिमानभूतमिति" कुमारः।

सङ्कसुक त्रि० सम्+कस-उकन्। अस्थिरे, मन्दे, दुर्जने सङ्कीर्णे, अपवादशीले च।

सङ्काश त्रि० सम्यक् काशते काश-अच्। सदृशे "तरुणादित्यसङ्काशमिति" तन्त्रम्। निभादिवदस्य नित्यसमासता।

सङ्किल पु० सम्+किल-क। वह्नेरुल्कायाम्।

सङ्कीर्ण त्रि० सम्+कॄ-क्त। बहुजनसंघर्षेण निरवकाशे स्थाने, मिलितनानाजातौ, व्याप्ते, मिश्रिते, सङ्कटे, एकत्र मिलितयोः परस्परविजातीययोश्च। इतरवर्णेन इतरवर्णस्त्रियां जाते जातिभेदे पु०। [च।

सङ्कुचित त्रि० सम्+कुच-क्त। कृतसङ्कोचे, संक्षिप्ते, अप्रफुल्ले

सङ्कुल न० सम्+कुल-क। परस्परपराहते, "यावज्जीवमहमौनी ब्रह्मचारी च मे पिता। माता तु मम वन्ध्यैव पुत्त्रहीनः पितामहः" इत्येवं वाक्ये, परस्परहननरूपे युद्धे बहुजनादिभिः संबाधेन निरवकाशे स्थाने च सङ्कीर्णे त्रि०।

सङ्केत पु० सम्+कित-घञ्।मनोगतभावव्यञ्जनाय कृते हस्तादिचालनरूपे व्यापारे (इसारा) "अस्माच्छब्दादयमर्थोबोध्यः, अयं शब्दः असुमर्थंबोधयतु वा" इत्येवं शब्दनिष्ठे अर्थबोधनायशक्तिविशेषे, प्रियसङ्गमार्थे गुप्तस्थाने च।

सङ्केतित त्रि० सङ्केतो जातोऽस्य तार० इतच्। सङ्केतवति वाच्ये अर्थे "साक्षात् सङ्केतितं योऽर्थमभिधत्ते" इति काव्यप्र०

सङ्कोच पु० सम्+कुच-घञ्। बहुविषयकवाक्यस्याल्पविषयकतया व्यवस्थापने, सामान्यशब्दस्य विशेषपरतायाम्, जडीभावे, बोधे, बन्धे च। सम्+कुच-अच्। मत्स्यभेदे पु० कुङ्कुमे न०। [याम्।

सङ्कोचनी स्त्री० सम्+कुच-ल्यु-गौ०ङीष्। लज्जालुलता।

सङ्क्रन्दन पु० सङ्क्रन्दयत्यसुरान् सम्+क्रन्द-णिच्-ल्यु। इन्द्रे। भावे ल्युट्। सम्यक्क्रन्दने न०।

सङ्क्र(क्रा)म पु० सङ्क्रामत्यनेन सम्+क्रम-घञ् वा वृद्धिः जलबन्धनस्थाने(सांको)"आत्मानं सङ्क्रमं कृत्वेति" स्मृतिः भावे घञ्। रव्यादेः राश्यन्तरसञ्चारे च। [न्तरगमने च।

सङ्क्रमण न० सम्+क्रम-ल्युट्। सङ्क्रान्तौ,रव्यादीनां राश्य

सङ्क्रान्त त्रि० सङ्क्रान्तिरस्यास्ति अच्, सम्+क्रम-क्त वा। सङ्क्रान्तियुक्ते सङ्क्रमणकर्त्तरि, प्राप्ते, दायरूपेण पितृभर्त्रादितः आगते स्त्रिया प्राप्तधने च।

सङ्क्रान्ति स्त्री० सम्+क्रम-क्तिन्। सम्यक्क्रमणे,रव्यादीनां राश्यन्तरसञ्चारे च। तत्र विशेषो वृहदभिधाने वक्ष्यते।

सङ्ख्य न० संख्यायते परस्परनामोच्चारणं क्रियतेऽत्र सम्+ख्या घञर्थे क। युद्धे। अङ्। विचारे, बुद्धौ, द्रव्याश्रिते एकत्वद्वित्वादौ गुणभेदे, च स्त्री० टाप्।

सङ्ख्यात त्रि० सम्+ख्या-क्त। कृतसङ्ख्ये, गुणिते-सम्यक्ख्याते च।

सङ्ख्यावत् पु० सङ्ख्या विचारणा शास्त्यस्य मतुप् मस्य वः। पण्डिते सङ्ख्यायुक्ते त्रि०। [करणयोग्ये।

सङ्ख्येय त्रि० सङ्ख्यायतेऽसौ सम्+ख्या-यत्। गुण्ये सङ्ख्या

सङ्ग पु० सन्ज-घञ्। मेलने, सम्बन्धे, विषयादिरागे च "ध्यायतो विषयान् पुंसः सङ्गस्तेषूपजायते" इति गीता।

सङ्गत न० सम्+गम-भावे क्त। सौहार्द्दे सङ्गतौ च कर्त्तरि क्त। मिलिते त्रि०।

सङ्गति स्त्री० सम्+गम-क्तिन्। सङ्गमे, मेलने, न्यायोक्ते अनन्तराभिधानप्रयोजकजिज्ञासाजनकज्ञानविषये,, "सप्रसङ्ग उपोद्घातो हेतुतावसरस्तथा। निर्वाहकैककार्य्यत्वे षोढा सङ्गतिरिष्यते" इत्युक्ते प्रसङ्गादौ पदार्थे च।

सङ्गम पु० सम्+गम-घञ् न वृद्धिः। सङ्गतौ स्त्रीपुंसयोः संभोगे, नद्यादेर्नद्यादियोगस्थाने च "गङ्गासागरसङ्गम" इति पुराणम्।

सङ्गर पु० संगीर्य्यते सम्+गॄ-अप्। आपदि, प्रतिज्ञायां,

क्रियाकारके, विषे, शमीवृक्षे च।

सङ्गव पु० सङ्गता गावोदोहनायात्र काले नि०। "प्रातः-कालो मुहूर्त्तांस्त्रीन् सङ्गवस्तावदेव तु" इति स्मृत्युक्ते प्रातः-कालानन्तरं मुहूर्त्तत्रयात्मके कालभेदे।

सङ्गिन् त्रि० सनुज-घिणुन्। सङ्गयुक्ते। स्त्रियां ङीप्।

सङ्गीत न० सम्+गै-क्त। दर्शनार्थे नाट्यगीतवाद्यत्रिके, तत्-प्रतिपादकग्रन्थे च। कर्म्मणि क्त। सम्यग्गीते त्रि०।

सङ्गीर्ण त्रि० सम्+गॄ क्त। स्वीकृते।

सङ्ग्रह पु० सम्+ग्रह-अप्। सञ्चये, संक्षेपे, बह्वर्थकवाक्या-नामेकत्र सङ्कलने च [मत् त।

सङ्ग्रहणी स्त्री० सङ्गिता ग्रहणी। ग्रहणीरोगभेदे। [सङ्ग्रा-

सङ्ग्राम युद्धे अद० चु० उभ० सक० सेट्। सङ्ग्रामयति ते अस

सङ्ग्राम पु० सङ्ग्राम-घञ्। युद्धे।

सङ्ग्रामपटह पु० ६त०। रणवाद्यभेदे।

सङ्ग्राहिन् पु० सम्यक् गृह्णाति मलम् सम्+ग्रह-णिनि। कुटजवृक्षे। मलावष्टम्भके संग्रहकारके, च त्रि०।

सङ्घ पु० संघवत् सर्व्वम्। सजातीयसमूहे, समूहे च।

सङ्घचारिन् पु० सङ्घीभूय चरति चर-णिनि। मत्स्ये। सङ्घीभूयचारिणि जन्तुमात्रे त्रि०।

सङ्घजीविन् पु० सङ्घेन जीवति जीव-णिनि। सङ्घोपजी-विनि वार्तीने।

सङ्घट्ट पु० सम्+घट्ट-घञ्। परस्परसङ्घर्षणे गठने च।

सङ्घट्टन न० सम्+घट्ट-ल्युट्। मेलने, गठने, रचनायाञ्च। युच्। तत्रैव स्त्री०। [(योडहात)।

सङ्घतल पु० सङ्घौ संहते मिलिते तले यत्र। संयोजितप्रतलद्वये

सङ्घपुष्पी स्त्री० सङ्घीभूतानि पुष्पाण्यस्याः ङीप्। धातकी पुष्पयाम्। (धाइ फुल)।

सङ्घर्ष पु० सम्+घृष्-घञ्। परस्परघर्षणे, स्पर्द्धायाञ्च।

सङ्घशस् अव्य० सङ्घ+वीप्सार्थे-शस्। भूरिशः इत्यर्थे।

सङ्घाटिका स्त्री० सङ्घटयति-सम्+घट-णिच् ण्वुल्। युग्मे, जलकण्टके, घ्राणे च। [हृदसंयोगे कफे च।

सङ्घात पु- सम्+हन-घञ्। समूहे, नरकभेदे, सम्यग्हनने,

सङ्घातपत्त्रिका स्त्री० सङ्घातयुक्तं पत्त्रमस्याः कप् अत इत्त्वम्। शतपुष्पायाम्।

सचि(ची) स्त्री० सच-इन वा ङीप्। इन्द्राण्याम्।

सचिक्कण पु० सह चिक्कणेन। स्निग्धनेत्रे (पिचुडियुक्तनेत्रे)।

सचिव पु० सच-इन् तथा सन् वाति वा-क। सहाये, मन्त्रिणि, कृष्णधुस्तूरे च।

सचेतन त्रि० सह चेतनया। विशिष्टज्ञानयुक्ते।

सचेष्ट पु० सचते सच-अच् तथाभूतः सन् इष्टः। आम्रे। सह चेष्टया। चेष्टान्विते त्रि० [हरिद्रायाम्।

सच्चारा स्त्री० सन् चारो गात्रानुलेपने विष्वगतिरस्याः।

सच्चिदानन्द पु० सन् नित्यः चित् चैतन्यमानन्दः त्रिपद-कर्म्म०। नित्यज्ञानसुखमये ब्रह्मणि।

सच्छूद्र पु० कर्म्म०। सद्गोपनापितादौ शूद्रभेदे। "सच्छूद्रौ गोपनापिताविति" स्मृतिः।

सजम्बाल त्रि० सह जम्बालेन। पङ्कयुक्ते देशे।

सजाति पु० समाना जातिरस्य। समानवर्णेन समानवर्णाया मूढायाम् उत्पादिते पुत्त्रे। तुल्यजातौ त्रि०।

सजातीय त्रि० समानां जातिमर्हति छ। समानधर्म्मयुक्ते।

सजु(जू)स् अव्य० सह जुसते क्विप् पृ० वा दीर्घः। सहार्थे "सजुःलत्य रतिं वसेर्दिति"। भट्टिः।

सज्ज त्रि० सस्ज-अच्। उद्युक्ते, संनद्धे, सम्भृते, निश्चिते च। अ। आयोजने, वेशे, च स्त्री०। सतोजायते जन-ड। साधु-जाते त्रि०।

सज्जन त्रि० सस्ज-णिच्-ल्युट्। रक्षार्थं सैन्यस्थापने, घट्टे च। सस्ज- ल्युट्। आयोजने,। सन् जनः। सौजन्यवति जने, "कुरुसज्जनरञ्जनमिति" सत्कुलोद्भवे च पु०। सस्ज-णिच्-ल्युट्। नृपादीनामारोहणार्थं गजभूषा-करणादौ। [संनद्धे च।

सज्जित त्रि० सज्जा जातास्य तार० इतच्। कृतवेशे, भूषिते

सञ्च सञ्चीयते ऽत्र सम्+चि-ड। लेखनार्थे पत्त्रभेदे (सांच)

सञ्चय पु० सम्+चि-अच्। समूहे, संग्रहे च। ल्युट्। सञ्च-यनम्। सङ्ग्रहे न०। [सीदतीति" पुराणम्।

सञ्चयिन् पु० सम्+चि-इनि। सङ्ग्रहकारके, "सञ्चयी नाव-

सञ्च(ञ्चा)र पु० सञ्चरत्यनेन सम्+चर घञर्थे क घञ् वा। सेतौ, देहे, ग्रहादेःराश्यन्तरगमने च। भावे क। सम्यग्गतौ

सञ्चाय्य पु० सञ्चीयतेऽग्निरत्र सम् चि-ण्यत्। यज्ञभेदे।

सञ्चारिका स्त्री० सञ्चारयति नायकयो र्वार्त्ताम् सम्+चर-णिच्-ण्वुल्। दूत्यां कुट्टिन्याम्, युग्मे, घ्राणे च।

सञ्चारिन् पु० सम्+चर-णिनि। धूपे, वायौ, अलङ्कारोक्ते शृङ्गारादिरसाद्यनुगुणे भावभेदे च। "व्यक्तः सञ्चारिणा तयेति, साहित्य० सञ्चारकारके त्रि० स्त्रियां ङीप्। "सञ्चारिणी दीपशिखेवेति" रघुः। सा च हंसपद्याञ्च।

सञ्चाली स्त्री० सञ्चलति सम्+चल-ण गौ० ङीप्। गुञ्जायाम्

सञ्चित त्रि० सम्+चि-क्त। संगृहीते।

सञ्जवन न० सम्+जु-युच्। परस्पराभिमुखतया स्थिते चतुः- शालेग्टहे।

सञ्जीवन न० सम्+जीव-ल्युट्। चतुःशालगृहे सम्यक्प्रा- णधारणे च। संजीवयति णिच्-ल्युट्। औषधिभेदे स्त्री० ङीप्।

सट न० स्त्री० सट-अच्। व्रतिनां केशसङ्घाते, जटायाम्, शि- खायां, सिंहादेः केशरे च "सटाच्छटाभिन्नघनेनेति" माघः

सटि(टी) स्त्री० सट इन् वा ङीप्। शठ्याम्। कन्। गन्धपत्त्र वृक्षे। सठ-इन् ङीप्। सठीत्यत्र। [भेदे।

सण्डीन न० सम्+डी-क्त। पक्षिणां सङ्घत्य गमनरूपे गति

सत् त्रि० अस शतृ। सत्ये, साधौ, पूजिते, धीरे, प्रशस्ते, विद्यमाने च। स्त्रियां ङीप् सा च पतिव्रतायां, स्त्रियां, दक्षकन्यायाञ्च। "सती सती योगविसृष्टदेहेति" कुमारः ब्रह्मणि न० "ओंतत्सदिति निर्देशो ब्रह्मणस्त्रिविधः स्मृत" इति गीता। आदरे अव्य० "सदसती आदरानादरयो- रिति" पाणिनिः। [तद्वति त्रि०।

सतत न० सम्×तन-क्त पृ० समोऽन्त्यलोपः। निरन्तरे

सतत्त्व न० सह सदृशं तत्त्वेन। स्वभावे।

सतानन्द पु० गौतमपुत्त्रे अहल्यागर्भजे मुनिभेदे।

सतीन पु० सतीं नयति नी-ड। वंशभेदे, (चुद्रमटर) कलायभेदे च। स्वार्थे कन् तत्रैव।

सतीर्थ्य पु० समाने तीर्थे गुरौ वसति यत् समानस्य सः। परस्परैकगुरुके छात्रे, निर्यकारोऽप्ययमित्यन्ये।

सतील पु० सतीं लक्षयति ड। (चुद्रमटर) कलाये।

सतीलक पु० सतील इव कायति कै-क, सह तिलेन तिलचि ह्नेन कप् पृ० दीर्घः। वंशे, (चुद्रमटर) कलायभेदे, च।

सतीला स्त्री० सह तिलेन तिलचिह्नेन पृ० दीर्घः। कलायभेदे

सत्कर्तृ पु० सत्+कृ-तृच्। विष्णौ। सत्कारके त्रि०।

सत्कर्मन् न० कर्म्म०। वेदादिविहिते यागादौ कर्म्मणि।

सत्काञ्चनार पु० कर्म्म०। रक्तकाञ्चने।

सत्कार पु० सत्+कृ-घञ्। सम्मानने, पूजने च।

सत्कृत त्रि० सत्+कृ-क्त। पूजिते, कृतसम्माने च।

सत्क्रिया स्त्री० सत्+कृ-श। सत्कारे, सम्मानने, पूजने च।

सत्तम त्रि० अतिशयेन सन् तमप्। अतिशयसाधौ।

सत्ता स्त्री० सतोभावः तल्। द्रव्यगुणकर्म्मवृत्तौ जातिभेदे, विद्यमानतायाञ्च।

सत्त्र न० सद-त्रल्। स्थाने, यज्ञे, सदादाने, आच्छादने, अ- रण्ये कैतवे, धने, गृहे, दाने, सरसि च।

सत्त्रम् अव्य० सद-त्रम्। सहार्थे। त। सत्त्राप्यत्रार्थे अव्य०

सत्त्रशाला स्त्री० ६त०। अन्नजलादेर्दानार्थे कल्पिते गृहे

सत्त्राजित् पु० सत्त्रेणाजयति लोकान् आ+जि-क्विप्। श्रीकृष्णश्वशुरे सत्यभामाजनके राजभेदे। [गृहस्थे च।

सत्त्रिन् पु० सत्त्रं गृहं यज्ञो वा विद्यतेऽस्य इनि। गृहपतौ

सत्त्व न० सतोभावः त्व। सांख्यसिद्धे प्रकाशादिसाधने प्रकृ- त्यवयवे पदार्थे, "तत्र सत्त्वं निर्मलत्वात् प्रकाशकमना- मयमिति" गीता। अयं द्वितकारः। पृ० एकतकारः। स्वभावे द्रव्ये, प्राणेषु, व्यवसाये, रणे, आत्मनि, चित्ते, आयुषि, धने, च। न्यायोक्ते सत्तारूपे जातिभेदे, विद्यमानतायाञ्च द्वितकारः। जन्तुषु पु० न०।

सत्पत्त्र न० सत् शोभनं पत्त्रम्। पद्मस्य नवदले ६त०। सुदले त्रि०

सत्पथ पु० कर्म्म०। शोभनमार्गे, वेदादिविहिताचारे च।

सत्प्रतिग्रह पु० सद्भ्यः प्रतिग्रहः। साधुदत्तधनस्य प्रति- ग्रहे "सप्त वित्तागमा धर्म्या दायोलाभः क्रयोजयः। विभागः संप्रयोगश्च सत्प्रतिग्रहएव चेति" स्मृतिः।

सत्प्रतिपक्ष पु० कर्म्म०। तुल्यविरोधिनि, न्यायोक्ते हेतु- दोषभेदे च। [स्तवति त्रि०।

सत्फल पु० सन्ति शोभनानि फलान्यस्य। दाड़िमवृक्षे सुफ-

सत्य न० सते हितं यत्। सत्ययुगे, शपथे, सिद्धान्ते, यथा- र्थे च तद्वति त्रि०। अश्वत्थवृक्षे नान्दीमुखश्राद्धदेवे च पु०।

सत्यङ्कार पु० सत्य+कृ-घञ् नि० मुम्। 'मयैतत् अवश्यं क्रेयमित्येवं' सत्यकरणे, सत्यापने (वायनादेश्रोया)।

सत्यपुर न० सत्ययुक्तं पुरम्। विष्णुलोके।

सत्यफल पु० सत्यं फलमस्य। विल्ववृक्षे। [याम्।

सत्यभामा स्त्री० सत्राजितोऽपत्यसुतायां श्रीकृष्णस्य भार्य्या-

सत्यम् अव्य० सत्+यम्। स्वीकारे।

सत्ययुग न० सत्यप्रधानं युगम् शाक०। सत्यप्रचुरे प्रथमे युगे।

सत्यलोक पु० सत्यप्रचुरो लोकः। ऊर्द्ध्वस्थसप्तलोकमध्ये सर्व्वो- परिस्थे लोके। [सत्यवचनादयोप्यत्र।

सत्यवचस् पु० सत्यं वचोऽस्य। मुनौ। सत्यवचनयुक्ते त्रि०

सत्यवत् पु० सत्यं विद्यते ऽस्य मतुप् मस्य वः। सावित्रीपतौ नृपभेदे, मुनिभेदे च। सत्ययुक्ते त्रि० स्त्रियां ङीप् सा च व्यासस्य मातरि च।

सत्यवतीसुत पु० ६त०। मत्स्यगन्धापुत्त्रे व्यासे मुनिभेदे।

सत्यवाच् पु० सत्या वाक् यस्य। ऋषौ, काके च तस्य शब्दे न- हि शुभाशुभनिश्चयेन तस्य तथात्वम्। सत्यवदनशीले त्रि०।

सत्यवादिन् त्रि॰ सत्यं वदति वद–णिनि। यथार्थवाक्यवक्तरि।

सत्यव्रत पु॰ सत्यं व्रतमस्य। त्रिशङ्कुनामके राजभेदे। सत्यतत्परे त्रि॰।

सत्यसङ्गर सत्यः सङ्गरः प्रतिज्ञा यस्य। कुवेरे सत्यप्रतिज्ञे त्रि॰

सत्यसन्ध त्रि॰ सत्या सन्धा सन्धानं यस्य। सत्याभिसन्धौ।

सत्याकृति स्त्री॰ सत्य+डाच्+कृ–क्तिन्। "अवश्यमेतन्मया क्रेयमित्येवं" प्रतिज्ञारूपे सत्यकरणे (वायनादेखौया)।

सत्यानृत न॰ सत्यसहितमनृतं यत्र। वणिग्वृत्तौ वाणिज्ये।

सत्यापन न॰ सत्य+णिच्–पुक्च ल्युट्। सत्याकृतौ। युच्। सत्यापनाप्यत्र स्त्री॰। [सत्यवाक्ये न॰।

सत्योद्य त्रि॰ सत्यमुद्यं यस्य वद–क्यप्। सत्यवादिनि। कर्म्म॰।

सत्र सम्बन्धे सन्ततौ च अद॰ चु॰ आ॰ सक॰ सेट्। सत्रयते अससत्रत। सत्रापयते इत्यन्ये।

सत्र न॰ सत्यते सन्तन्यते घञ्। यज्ञभेदे, श्रीकृष्णश्वशुरे, नृपभेदे च

सत्राजित् पु॰ सत्रेणाजयति लोकान्। श्रीकृष्णश्वशुरे।

सत्वर न॰ सह त्वरया। शीघ्रे त्वरान्विते त्रि॰।

सदंशक पु॰ सह दंशेन कप्। कर्कटके। दंशकयुक्ते त्रि॰।

सदंशवदन पु॰ सह दंशेन दंशाकारेण तथाभूतं वदनमस्य। कङ्कविहगे।

सदञ्जन न॰ कर्म्म॰। पुष्पाञ्जने रीतिजाते अञ्जनभेदे।

सदन न॰ सीदत्यस्मिन् +सद–ल्युट्। गृहे, जले च।

सदय पु॰ सन् अयः। साधुशुभावहविधौ। सह दयया। दयान्विते त्रि॰।

सदस् स्त्री॰ न॰। सीदत्यस्याम् सद–असि। सभायाम्।

सदस्य पु॰ सदसि साधुर्वसति वा यत्। न्यूनातिरिक्ततावैपर्य्ययपरिहारार्थं विधानदर्शिनि। सभासदि त्रि॰।

सदा अव्य॰ सर्व्वस्मिन् काले दाच् सादेशः। सर्व्वस्मिन् काले इत्यर्थे।

सदागति पु॰ सदा गतिरस्य। वायौ सदागतियुक्ते त्रि॰।

सदाचार पु॰ कर्म्म॰ ६त॰ वा "सरस्वतीदृषद्वत्योर्देवनद्योर्यदन्तरम्। तं देवनिर्म्मितं देशं ब्रह्मावर्त्तं प्रचक्षते। तस्मिन् देशे य आचारः पारम्पर्य्यक्रमागतः। वर्णानां सान्तरलानां स सदाचार उच्यते" इति मनूक्तदेशप्रचलिताचारे "साधवः क्षीणदोषास्तु सच्छब्द, साधुवाचकः। तेषामाचरणं यत्तु सदाचारः स उच्यते" इत्युक्ते साधूनामाचरणे, च।

सदातन पु॰ सदा भवः सदा×ट्युल् तुट् च्। विष्णौ। नित्ये त्रि॰। स्त्रियां ङीप्। [एलापर्ण्यांञ्च।

सदातोया स्त्री॰ सदा तोयानि यस्याम्। करतोयानद्याम्,

सदात्मन् त्रि॰ सन् साधुरात्मा चित्तं यस्य। साधुचित्ते।

सदादान पु॰ सदा दानं मदजलं त्यागो वा यस्य। ऐरावते गजे+सदात्यागिनि त्रि॰। [युक्ते त्रि॰।

सदानन्द पु॰ सदा आनन्दोयस्य। सदाशिवे। अनवरतानन्द-

सदानर्त्त पु॰ सदा नृत्यति नृत–अच्। खञ्जनविहगे। सदा नृत्यवति त्रि॰

सदानीरा स्त्री॰ सदा नीरमस्याम्। करतोयानद्याम्।

सदापुष्प पु॰ सदा पुष्पं यस्य। नारिकेलवृक्षे। रक्तार्के स्त्री॰ ङीप्। सदापुष्पयुक्ते त्रि॰ [कुन्दे च।

सदाप्रसून पु॰ सदा प्रसूनमस्य। रोहितकवृक्षे, अर्कवृक्षे,

सदाफल पु॰ सदा फलमस्य। नारिकेलवृक्षे, उडुम्बरवृक्षे च वार्त्ताकुभेदे त्रि॰ स्त्रियां टाप्।

सदाभद्रा स्त्री॰ सदा भद्रमस्याः। गाम्भारीवृक्षे।

सदाशिव पु॰ सदा शिवमस्मात्। महादेवे।

सदुत्तर न॰ कर्म्म॰। व्यवहारे, प्रतिज्ञापक्षानुसारिण्युत्तरे प्रश्नस्य सम्यगुत्तरे च ६व॰। तद्वति त्रि॰।

सदृक्ष त्रि॰ समानं दर्शनमस्य दृश+क्स समानस्य सादेशः। तुल्यरूपे। [तुल्यरूपे।

सदृश् त्रि॰ समानं दर्शनमस्य समान×दृश–क्विप् सादेशः।

सदृश त्रि॰ समानं दर्शनमस्य समान+दृश–टक्। तुल्यरूपे स्त्रियां ङीप्।

सदेश पु॰ सह देशेन। निकटे। देशान्विते त्रि॰।

सद्धेतु पु॰ कर्म्म॰। न्यायोक्ते हेत्वाभासदोषरहिते हेतौ।

सद्भाव पु॰ सतोभावः, सन् वा भावः। विद्यमानत्वे साधुभावे च। "सद्भावमागत" इति भट्टिः। [द्वति त्रि॰।

सद्भूत न॰ असत् सत् भूतम्। सत्+च्वि–भू–क्त। यथार्थे। त-

सद्मन् न॰ सीदत्यस्मिन् सद–मनिन्। गृहे, जले च।

सद्यःकृत त्रि॰ सद्यस्तत्क्षणात् कृतः कृ–क्त। तत्क्षणकृते।

सद्यःप्राणकर त्रि॰ सद्योहठात् प्राणं वलम् आयुर्वृद्धिञ्च करोति कृ–अच्। "सद्योमांसं नवान्नं च बाला स्त्री क्षीरभोजनम् घृतमुष्णोदकञ्चैव सद्यःप्राणकराणि षड़्-त्युक्ते" द्रव्यसमूहे।

सद्यःप्राणहर त्रि॰ सद्यः प्राणमायुर्बलं वा हरति हृ–अच्। "शुष्कं मांसं स्त्रियो वृद्धा बालार्कस्तरुणं दधि। प्रभाते मैथुनं निद्रा सद्यःप्राणहराणि षडित्युक्ते" शुष्कमांसादिद्रव्यसमूहे

सद्यःशोथा स्त्री॰ सद्यः शोथोयस्याः। कपिकच्छ्वाम्।

सद्यःशौच न॰ सद्यः शीघ्रमपनेयमशौचम्। स्मृत्युक्ते शीघ्रनाश्ये अशौचे ६व॰। तद्वति शिल्पव्रपश्रोत्रियादौ त्रि॰।

सद्यस् अव्य० समेऽह्नि नि०। तत्क्षणे, समानदिवसे इत्यर्थे च।

सद्यस्क त्रि० सद्योभवः कन्। सद्योजाते।

सद्योजात पु० सद्योजायते जन-कर्त्तरि क्त। वत्से,शिवमूर्त्ति भेदे च आशुजाते त्रि०।

सद्योभाविन् पु० सद्योभवति भू-णिनि। वत्से।

सद्वृत्त न० वृत-क्त-कर्म्म०। साधुस्वभावे साधुवर्त्तने। ६व० सच्चरित्रवति त्रि०। "सद्वृत्तसन्निकर्षौ हि क्षणार्द्धमपि शस्यते" इति पुराणम्।

सद्वृत्ति स्त्री० कर्म्म०। उत्तमचरित्रे उत्तमव्याख्यानरूपे ग्रन्थे च सती वृत्तिः यस्य। सद्वृत्तिमति त्रि० "सद्वृत्तिः सन्निबन्धनेति" माघः। [स्त्रियांवाङाप्।

सधर्म्मन् त्रि० समानोधर्म्मोऽस्य अनिच् समानस्य सः। सदृशे।

सधर्म्मचारिणी स्त्री० सह धर्म्मं चरति चर-णिनि। सह धर्म्मकारिण्यां भार्य्यायाम्।

सधर्म्मिन् त्रि० समानं धर्मं चरति। तुल्यधर्मचरणकर्त्तरि। स्त्रियां ङीप्। सा च पत्न्याञ्च।

सधवा स्त्री० सह धवेन। जीवत्पतिकायां स्त्रियाम्।

सध्र्यच् त्रि० सह-अञ्चति अन्च-क्विप् सहस्य सध्रिः। सह-चरे स्त्रियां ङीप् सध्रीची सा च भार्य्यायाञ्च।

सन पु० सन-अच्। घण्टापारलिहत्ये। [मन्त्रम्।

सनक पु० सन-वुन्। मुनिभेदे 'सनकश्च सनन्दश्चेति' तर्पण-

सनत् पु० सन-अति। चतुर्मुखे ब्रह्मणि, सदेत्यर्थे अव्य०।

सनत्कुमार पु० ६त०। ब्रह्मणः पुत्रे मुनिभेदे।

सनन्द पु० सह नन्देन। मुनिभेदे। आनन्दयुक्ते त्रि०।

सनपर्णी स्त्री० सनस्येव पर्णान्यस्याः ङीप्। असनपर्ण्याम्।

सनसूत्र न० शणस्य सूत्रमत्यस्य अच् पृ०। मत्स्यधारणार्थं सूत्रकृते जाले।

सना अव्य० सदा-नि दस्य नः। सदेत्यर्थे।

सनातन त्रि० सदा ट्युल् तुट् च नि०। सदाभवे वस्तुनि निश्चले च स्त्रियां ङीप् साच सरस्वत्यां, लक्ष्म्याञ्च। शिवे ब्रह्मणि, दिव्यमनुष्ये च पु०।

सनाभि पु० समानः नाभिर्यस्य। ज्ञातौ तस्य एकदेहोत्पन्नत्वेन तुल्यनाभिता इति तथात्वम्। मध्ययुक्ते,स्नेहयुक्ते च त्रि०

सनामक पु० सना सदा अमयति अम-ण्वुल्। शोभाञ्जनवृक्षे तस्य पत्रादिभोजनस्य रोगहेतुत्वात्तथात्वम्। सह नाम्ना कप्। नामयुक्ते त्रि०।

सनि पु० सन-इन्। पूजायां, दाने च। सत्कारपूर्व्वकनियोगे स्त्री० वा ङीप्।

सनिष्ठी(ष्ठे)व न० सह निष्ठी(ष्ठे)वेन। मुखच्युतवारिकणे (सथुत्कारे)। [युक्ते च।

सनीड त्रि० समानं नीडं सह नीडेन वा। निकटस्थे, नीड़-

सन्तत न० सम्+तन-क्त। सतते निरन्तरे। नैरन्तर्य्यवति विस्तीर्णे च त्रि०।

सन्तति स्त्री० सन्तन्यते सम्+तन-क्तिच्। गोत्रे, पुत्रे, कन्यायाञ्च। भावे-क्तिन्। विस्तारे, पङ्क्तौ, अविच्छिन्न धारायाञ्च।

सन्तप्त त्रि० सम्+तप-क्त। अध्वगत्यादिना परिश्रान्ते, अग्नितप्ते, तेन विशुद्धे च 'सन्तप्तचामीकरवल्गुवक्त्र'मिति भट्टिः।

सन्तमस न० सन्ततं तमः अच् समा०। गाढ़ान्धकारे, मोहे च

सन्तान पु० सम्+तन-घञ्। वंशे, अपत्ये, विस्तारे, कल्पवृक्षे च।

सन्तानिका स्त्री० सम्+तन-ण्वुल् टाप् अत इत्वम्। क्षीर-सरे, मर्कटजाले, फेने, छुरिकाफले च।

सन्ताप पु० सम्यक् तापः प्रा०। वह्निजाते तापे।

सन्तापन पु० सन्तापयति सम्+तप-णिच्-ल्यु। कामदेवस्य पञ्चशरान्तर्गते शरभेदे। सन्तापकारके त्रि०।

सन्तोष पु० सम्+तुष-घञ्। धैर्य्ये, स्वास्थ्ये च 'सन्तोषमूलं हि सुखमि'ति मनुः। [सन्दंशिकाप्यत्र स्त्री०

सन्दंश पु० सम्-दन्श-अच्। (साँड़ाशी) यन्त्रभेदे। ण्वुल्।

सन्दंशपतित पु० सन्दंशे तन्मध्ये पतित इव। मीमांसकोक्त न्यायभेदे।

सन्दर्भ पु० सम्+दृभ-घञ्। रचनायां, ग्रन्थने, प्रबन्धे "गूढ़ार्थस्य प्रकाशश्च सारोक्तिः श्रेष्ठता तथा। नानार्थवत्त्वं वेद्यत्वं सन्दर्भः कथ्यते बुधै"रित्युक्ते कथनभेदे, वक्तृतात्पर्य्य-विशेषे च।

सन्दान न० सम्+दो-ल्युट्। बन्धने, दाम्नि,सम्यक्खण्डने च दा-ल्युट्। सम्यग्दाने न० गजस्याष्ठीवतोरधोभागे पु०।

सन्दानिका स्त्री०सन्दानं संखण्डनमस्त्यस्य ठन्। विट्खदिरे

सन्दानित त्रि० सन्दानं जातमस्य तार० इतच्। बद्धे 'रसनासन्दानितचरणे'ति मालविकाग्निमित्रम्। [गोष्ठे

सन्दानिनी स्त्री० सन्दानं बन्धनं गवामत्र इनि ङीप्।

सन्द्राव पु० सम्+द्रु-घञ्। पलायने।

सन्दाह पु० सम्+दह-घञ्। मुखादिशोषे, सम्यग्दाहे च।

सन्दिग्ध त्रि० सम्+दिह-कर्त्तरि क्त। सन्देहयुक्ते। कर्म्मणि-क्त। सन्देहविषये।

सन्दित त्रि० सम्+दो-क्त। बद्धे। [कर्मणि-क्त। उपदिष्टे त्रि०।
सन्दिष्ट न० सम्+दिश-भावे-क्त। वाचिकार्थकथने वार्त्तायाम्
सन्दिहान त्रि० सम्+दिह-शानच्। सन्देहयुक्ते।
सन्दी स्त्री० सम्+दो-ड गौ०ङीष्। खट्वायाम्।
सन्दीप्य पु० सन्दीप्यतेऽसौ सम्+दीप-कर्त्तरि यत्। मयूरशिखावृक्षे।
सन्देश पु० सम्+दिश-घञ्। वाचिकार्थकथने वार्त्तायाम्।
सन्देशहर पु० सन्देशं हरति अभीष्टस्थानं कथनाय नयति हृ-अच्। दूते 'तवैव सन्देशहरादिति' रघुः। ण्वुल्। सन्देशहारकोऽप्यत्र।
सन्देह पु० सम्+दिह-घञ्। संशयशब्दार्थे।
सन्दोह पु० सम्+दुह-घञ्। समूहे। सम्यग्दोहे च
सन्द्राव पु०सम्+द्रु-घञ्। पलायने।
सन्धा स्त्री० सम्+धा-अङ्। स्थितौ, प्रतिज्ञायाम्, सन्धाने, सुरोत्पादनानुगुणे व्यापारभेदे, अनुसन्धाने च।
सन्धान न० सम्-धा-ल्युट्। सुरादिसम्पादनानुगुणे व्यापारे सौवर्चलखण्डनात्मके अभिषवे, अनुसन्धाने, सङ्घट्टने च सन्धाने स्त्रीत्वमपि तत्र ङीप्। सा च कुप्यशालायाञ्च
सन्धि पु० सम्+धा-कि। नृपाणां षड्गुणान्तर्गते मेलनार्थं मैत्रीकरणरूपे व्यापारे, संयोगे, अस्थिद्वयसंयोगस्थाने, चौरादिकृतसुरङ्गायां 'सन्धिं कृत्वा तु चौर्य्यमि'ति स्मृतिः भगे, सङ्घट्टने, नाटकाङ्गविशेषे, व्याकरणोक्ते वर्णद्वयजाते वर्णविकारभेदे।
सन्धिचौर पु० सन्धिना कृतसुरङ्गया चौरः। सन्धिं कृत्वा चौर्य्यकारके (सिन्धेल)। [परार्थहारके
सन्धिजीवक पु० सन्धिं जीवति जीव-ण्वुल्। शाठ्येन
सन्धित त्रि० सन्धा जाताऽस्य तार०इतच्। कृतसन्धौ, मिलिते च
सन्धिनी स्त्री० सन्धा वृषभसंयोगस्तज्जगर्भोऽस्त्यस्याः इनि ङीप्। वृषभसंयोगेन धृतगर्भायां गवि।
सन्धिपूजा स्त्री० सन्धौ अष्टम्याः शेषे नवम्याश्च आद्ये दण्डे पूजा। आश्विनशुक्लाष्टमीनवमीसन्धिकाले विहितपूजायाम्।
सन्धिबन्ध पु० सन्धिं बध्नाति संयुनक्ति सम्+बन्ध-अच्। भूमिचम्पके। तत्सेवने हि भग्नसन्धियोजनं वैद्यके प्रसिद्धम्
सन्धिला स्त्री० सन्धिं लाति ला-क। नद्यां, मदिरायाञ्च। स्वार्थे लच्। सुरङ्गायाम्।
सन्धिविग्रहाधिकारिन् पु० सन्धिविग्रहेषु अधिकरोति अधि+कृ-णिनि। नृपाणां सन्धिविग्रहाद्यधिकारिमन्त्रिभेदे
सन्धिवेला स्त्री० सन्धियुक्ता वेला समयः। अहोरात्रसन्धिसमये

सन्धिहारक पु० सन्धिना सुरङ्गया हरति परद्रव्यम् हृ-ण्वुल् सन्धिचौरे। (सिन्धेल)
सन्धुक्षित त्रि० सम्+धुक्ष-क्त। उद्दीपिते।
सन्धेय त्रि० सम्+धा-यत्। संयोज्ये मेलनीये।
सन्ध्या स्त्री०सम्-ध्यै-अङ् टवा। एकरूपकालोत्तरभाविपररूपकालस्यावकाशे, दिवारात्रस्य मध्यवर्त्तिकाले, स च दिवाशेषदण्डसहितरात्रिप्रथमदण्डात्मकः कालः तयोश्चतुर्दण्डात्मककालस्य 'त्रियामां रजनीं प्राहुस्त्यक्त्वाद्यन्तचतुष्टये। नाडीनां तदुभे सन्ध्ये दिवसाद्यन्तसंज्ञिते इति स्मृतिः। अहोरात्रस्य यः सन्धिः सूर्य्यनक्षत्रवर्जितः। सा च सन्ध्या समाख्यातेति स्मृतिः। सायाह्ने, सन्ध्याकाले-उपास्यदेवताभेदे च। सन्ध्यामुपासते ये तु नियतं शंसितव्रता इति स्मृतिः। 'प्रातः सन्ध्यां ततः कृत्वा संकल्पं बुध आचरेदि'ति स्मृतिः। एतद्विशेषो वृहदभिधाने। 'चत्वार्य्याहुः सहस्राणि वर्षाणान्तु कृतं युगम्। तस्य तावच्छती सन्ध्या सन्ध्यांशश्च प्रकीर्त्तित 'इत्युक्ते युगसन्धिकाले, नदीभेदे, ब्रह्मपत्नीभेदे च।
सन्ध्यांश पु० सन्ध्यायाः सत्ययुगादेरंशः। सत्ययुगादेरंशभेदे तत्प्रमाणम् सन्ध्यार्थे द्रष्टव्यम्। 'सन्ध्यासन्ध्यांशसहितं विज्ञेयं चतुर्युगमि'ति मनुः।
सन्ध्याचल पु० 'सन्ध्यां वशिष्ठः कृतवान् तत्र यथाद्विधेः सुतः। ततः सन्ध्याचलं नाम तस्य गायन्ति देवता' इत्युक्ते पर्व्वतभेदे।
सन्ध्यानटिन् सन्ध्यायां नटति नट-णिनि। शिवे।
सन्ध्यापुष्पी स्त्री० सन्ध्यायां पुष्पमस्याः। जातिवृक्षे।
सन्ध्याबल पु० सन्ध्यायां सन्ध्योपलक्षिते रात्रिकाले बलं यस्य। रात्रौ-बलयुक्ते राक्षसे। [कालिकमेघे च।
सन्ध्याभ्र न० सन्ध्याकालिकमभ्रमिव। सुवर्णगैरिके। सन्ध्या-
सन्ध्याराग न० सन्ध्याया इव रागोऽस्य। सिन्दूरे।
सन्ध्याराम पु० सन्ध्यायां तदाख्यभार्य्यायां रमते रम-घञ्। चतुर्मुखे ब्रह्मणि। [खर्व्वे।
सन्न पु० सीदति सद-क्त। पियालवृक्षे अवसन्ने त्रि०स्वार्थे कन्।
सन्नकद्रु पु० सन्न एव सन्नकः कर्म्म०। पियालवृक्षे, खर्व्ववृक्षे च
सन्नत त्रि० सम्+नम-क्त। प्रणते, शब्दायमाने च।
सन्नति स्त्री० सम्+नम-क्तिन्। प्रणामे, ध्वनौ, नम्रतायाञ्च।
सन्नद्ध त्रि० सम्+नह-क्त। कृतसन्नाहे धृतवर्म्मणि, व्यूहरचनयावस्थिते सैन्यादौ, आततायिनि, सन्त्रादियुक्ते च।
सन्नय पु० सम्+नी-अच्। समूहे, पृष्ठस्थिते-बले च।

सन्नहन न० सम्+नह-ल्युट्। वर्म्मपरिधाने, उद्योगे, सम्यग् बन्धने च।

सन्नाह पु० सन्नह्यते सम्+नह-घञ्। (सांजोया) वर्म्मणि।

सन्निकर्ष पु० सम्+नि-कृष-घञ्। सान्निध्ये 'सद्वृत्तसन्निकर्षो हि वर्णार्द्धमपि शस्यते' इति पुराणम्। विषयेन्द्रियसम्बन्धे, न्यायमते ज्ञानलक्षणासामान्यलक्षणायोगजधर्म्मविशेषात्मके अलौकिकप्रत्यक्षसाधने उपायभेदे च।

सन्निकर्षण न० सम्+नि+कृष-ल्युट्। सन्निधाने।

सन्निकृष्ट त्रि० सम्+नि+कृष-क्त। निकटस्थे।

सन्निध न० सम्+नि+धा-क। नैकट्ये। समीपस्थिते त्रि०।

सन्निधान न० सम्+नि+धा-ल्युट्। नैकट्ये, सामीप्ये।

सन्निधि पु० सम्+नि+धा-कि। सामीप्ये। कर्मणि कि। इन्द्रियविषये। कर्म०। साधु निधौ।

सन्निपतित त्रि० सम्+नि-पत-क्त। मिलिते, उपस्थिते, हते च

सन्निपात पु० सम्+नि+पत-घञ्। मेलने "सन्निपातलक्षणोविधिरनिमित्तं तद्विघातस्येति" व्या० परि०। कफादिधातुत्रयस्य विजातीयवैषम्यरूपत्रिदोषजे विकारे, नाशे, उपस्थितौ च।

सन्निपातज्वर पु० सन्निपातस्य तदर्थो ज्वरः। वैद्यकोक्ते त्रिदोषजविकारसाधने ज्वरे।

सन्निपातनुद् पु० सन्निपातं त्रिदोषजविकारं नुदति नुद-क्विप्। नेपालनिम्बे।

सन्निबन्धन न० सम्यक्निबन्धनं प्रा०। नानास्थानस्थवाक्यानामेकत्र सङ्कलने, तदुपयोगिग्रन्थभेदे च। ७ब०। सम्यक्निबन्धवति त्रि० "सहस्रैः सन्निबन्धनेति" माघः। [समासता।

सन्निभ त्रि० सम्+नि+भा-क। सदृशे। निभादिवदस्य नित्य

सन्निवेश पु० सम्+नि+विश-आधारे घञ्। पुरादेर्वाह्यस्थे देशे। भावे घञ्। सम्यक् स्थितौ।

सन्निहित त्रि० सम्+नि+धा-क्त। निकटस्थे "कर्म्मसन्निहितं नैवेति" मीमांसा। सम्यक्स्थापिते च। भावे क्त। नैकट्ये न०। [युक्ते, अर्पिते च।

सन्न्यस्त त्रि० सम्+नि+अस-क्त। निक्षिप्ते, कृतसन्न्यासे,

सन्न्यास पु० सम्+नि+अस-घञ्। "काम्यानां कर्म्मणां त्यागं सन्न्यासं कवयोविदु"रित्युक्ते विहितकर्म्मणां विधानेन सम्यक्त्यागे, तदुपयोगिचतुर्थाश्रमे, चैत्रे-कर्त्तव्ये पुराणप्रसिद्धशिवव्रतभेदे च।

सन्न्यासिन् पु० सम्+नि+अस-णिनि। सन्न्यासवति, चतुर्थाश्रमवति, चैत्रे कर्त्तव्यशिवव्रत कर्त्तरि च।

सपक्ष पु० समानः पक्षः। तुल्यरूपे साध्यसाधनाश्रये पक्षे च।

सपक्षाकरण न० सह पक्षेण पक्षेण सपक्षः तथा क्रियते सपक्ष+डाच्+कृ-ल्युट्। पक्षेण सह शरवेधनरूपे अत्यन्तव्यथने। कर्म्मणि-क्त। सपक्षाकृतः। तथा पीड़िते त्रि०।

सपत्न पु० सह एकार्थे पतति यतते पत-न सहस्य सः। शत्रौ।

सपत्नारि पु० सपत्नः अरिरिव। (वेडवाश) वंशभेदे।

सपत्नी स्त्री० समानः पतिर्यस्याः ङीप् न च। एकभर्त्तृकायां स्त्रियाम्, समस्वामिकायां भूम्यादौ तु सपतिरित्यपि।

सपदि अव्य० सह पद्यते पद-इन् सहस्य सः। तत्क्षणइत्यर्थे "सपदि मुकुलिताक्षीमिति" कुमारः। [पर्य्येति।

सपर पूजायां कण्ड्वादि० पर० सक० सेट्। सपर्य्यति असपर्य्या स्त्री० सपर-यक्-अ टाप्। पूजायाम् "सोऽहं सपर्य्याविधिभाजनेनेति" रघुः। [चतुर्थांशविशिष्टे च।

सपाद त्रि० सह पादेन चरणेन चतुर्थांशेन वा। पादसहिते,

सपिण्ड त्रि० समानः पिण्डः स्वदेहारम्भकदेहोयस्य। एकदेहारब्धदेहे ज्ञातिभेदे "असपिण्डा च या मातुरिति" स्मृतिः। ज्ञातीनाञ्च साक्षात् परम्परया अतिपरम्परया वा एकदेहारब्धत्वात्तथात्वम्। तत्र च दाये अशौचे च सापिण्ड्यविशेषो वृहदभिधाने वक्ष्यते। "दातृत्वभोक्तृत्वेनैकपिण्डवति दायग्रहणोपयोगि सापिण्ड्य" मिति दायभागः।

सपिण्डीकरण न० सह पिण्डेन ततः अभूततद्भावे च्वि+कृ-ल्युट्। प्रेतत्वविमोचनाय प्रेतोद्देशेन कर्त्तव्ये पित्रादिपिण्डसमन्वयकरणरूपे श्राद्धभेदे "सपिण्डीकरणादूर्द्ध्वं न दद्यात् प्रतिमासिक" मिति स्मृतिः।

सपिण्डीकृत त्रि० सह पिण्डैः पित्रादिपिण्डैः सपिण्डः ततः च्वि-कृ-कर्म्मणि क्त। यदुद्देशेन सपिण्डीकरणं श्राद्धं कृतं तस्मिन् मृते जने "ये सपिण्डीकृताः प्रेताः" इति स्मृतिः।

सपीतक पु० सह समानः पीतकेन। राजघोषातकीवृक्षे।

सपीति स्त्री० पा-क्तिन् पीतिः पानम् सह एकत्र पीतिः। शात्यादीनां सह भोजने। [वृक्षे।

सपीतिका स्त्री० सह पीतेन कप् अतइत्वम्। हस्तिघोषातकी

सप्तक न० सप्तानामवयवम् कन्। सप्तसङ्ख्यायाम्। सप्त प्रमाणमस्य कन्। सप्तसङ्ख्यान्विते त्रि०।

सप्तकी सप्तभिःस्वरैरिव कायति शब्दायते कै-क। मेखलायाम्

सप्तचत्वारिंशत् स्त्री० सप्ताधिका चत्वारिंशत् शाक० (सातचल्लिश) सङ्ख्यायां, तत्सङ्ख्यान्विते च। एवं सप्तदशादयः

सप्ताधिकतत्तसङ्ख्यायां, तत्सङ्ख्यान्विते च ।

सप्तच्छद पु० सप्त सप्त छदाः प्रतिपत्त्रम् यस्य वृत्तौ सङ्ख्या शब्दस्य वीप्सार्थता भाष्योक्ता । (छातिम) वृक्षे ।

सप्तजिह्व पु० सप्त जिह्वा इव आस्वादसाधनानि अर्च्चिषो यस्य । वह्नौ "काली कराली च मनोजवा च सुलोहिता चैव सुधूम्रवर्णा । उग्रा प्रदीप्ता च कपीटयोनेः सप्तैव लोलाः कथिताश्च जिह्वा" इत्युक्तानां सप्तानामग्निज्वालानामेव तज्जिह्वात्वसत्त्वात् । [रादयोऽप्यत्र ।

सप्तज्वाल पु० सप्त काल्यादयः ज्वाला यस्य । वह्नौ सप्तार्चि-

सप्ततन्तु सप्तभिः भूरादिभिर्म्महाव्याहृतिभिस्तन्यते तन-तुन् । यज्ञे । [ङ्ख्यान्विते च ।

सप्तति स्त्री० सप्तगुणिता दशतिः नि० । (सत्तर)सङ्ख्यायां तत्स-

सप्ततितम त्रि० सप्ततेः पूरणः तमप् । येन सप्ततिसङ्ख्या पूर्य्यते तस्मिन् अर्थे । [पूर्य्यते तस्मिन्नर्थे ।

सप्तदश त्रि० सप्तदशानां पूरणः डट् । येन सप्तदशसङ्ख्या

सप्तद्वीपा स्त्री० सप्त जम्बूप्रभृतयो द्वीपाः यस्याः । जम्बूप्रभृतिसप्तद्वीपवत्यां पृथिव्याम् ।

सप्तधा अव्य० सप्तन्+प्रकारे धाच् । सप्तप्रकारे ।

सप्तधातु पु० ब० व० । सप्तगुणिता धातवः । देहस्थेषु "रसास्र मांसमेदोऽस्थिमज्जानः शुक्रसंयुताः । शरीरस्था इमे ज्ञेयाः पण्डितैः सप्त धातवः" इत्युक्तेषु रसादिषु धातुषु ।

सप्तन् पु० त्रि० । सप-तनिन् । (सात) सङ्ख्यान्विते ।

सप्तनामा स्त्री० सप्त नामानि यस्याः डाप् । आदित्यभक्तायाम्

सप्तपत्त्र पु० सप्त सप्त पत्त्राणि प्रतिपत्त्रं यस्य । मुद्गरवृक्षे, सप्तच्छदवृक्षे च ।

सप्तपदी स्त्री० सप्तानां पदानां समाहारः ङीप् । विवाहकाले मण्डलिकासु गन्तव्येषु सप्तसु पदेषु ।

सप्तपर्ण पु० सप्त सप्त पर्णान्यस्य प्रतिपर्णम् । (छातिम) वृक्षे । लज्जालुलतायां स्त्री० ।

सप्तपाताल न० समाहारद्विगुः पात्रादि । "अतलं वितलञ्चैव नितलञ्च क्रमादधः । महातलञ्च सुतलं पातालं सप्त कीर्त्तित" मित्युक्तेषु सप्तसु भूमेरधःस्थलोकेषु ।

सप्तप्रकृति स्त्री०ब० व० सप्तसंख्याताःप्रकृतयः । साङ्ख्यसिद्धे महदहङ्कारसहितसूक्ष्मपञ्चभूतहेतुशब्दादितन्मात्रात्मके पदार्थ सप्तके "महदाद्याः प्रकृतिविकृतयः सप्त" इति साङ्ख्यकारिका षोड़शपदार्थहेतुत्वात्प्रकृतित्वम् प्रकृतिकार्य्यत्वाच्च विकृतित्वमासाम् ।

सप्तभद्र पु० सप्तसु स्थानेषु भद्रमस्य । शिरीषवृक्षे ।

सप्तम त्रि० सप्तानां पूरणः मट् । येन सप्तसंख्या पूर्य्यते तस्मिन्नर्थे स्त्रियां ङीप् । सा च चन्द्रस्य सप्तमकलाया ह्रासवृद्धिरूपायां तिथौ च ।

सप्तरक्त पु० सप्त रक्तानि प्रशस्तान्यस्य । "पाणिपादतले रक्ते नेत्रान्तरनखानि च । तालुकाधरजिह्वाश्च प्रशस्ता सप्तरक्त ते"ऽत्युक्तस्थानेषु रक्ततावति जने ।

सप्तर्षि पु० ब० व०। सप्त ऋषयः कर्म्म० । "मरीचिरत्रिः पुलहः पुलस्त्यः क्रतुरङ्गिराः वशिष्ठश्चे"त्युक्तेषु सप्तसु ऋषिषु ।

सप्तर्षिमण्डल त्रि० ६त० । आकाशे नित्यं ध्रुवनक्षत्रपरिभ्रामके नक्षत्रसप्तकात्मके नक्षत्रमण्डलभेदे "सप्तर्षिमण्डलं तस्माद्दृश्यते सर्व्वकोपरीति" पुराणम् ।

सप्तला स्त्री० सप्तधा लाति ला-क । नवमालिकायां चर्म्मकषायां, गुञ्जायां, पाटलायाञ्च ।

सप्तशती स्त्री० सप्तानां शतानां समाहारः । मार्कण्डेय पुराणान्तर्गते सप्तशतमन्त्रसमुदायात्मके देवीमाहात्म्यबोधके ग्रन्थभेदे "मध्ये सप्तशतीं जपेदिति" पुराणं तद्विभागो वृहदभिधाने वक्ष्यते ।

सप्तशलाक पु० सप्त शलकाकारा रेखा यत्र । ज्योतिषोक्ते विवाहे-वर्ज्यदोषसूचके सप्तशलाकाकारितचक्रभेदे ।

सप्तशिरा स्त्री० सप्त शिरा अस्याः । ताम्बूलवल्ल्याम् ।

सप्तसप्ति पु० सप्त सप्तयोऽश्वा यस्य । सूर्य्ये, अर्कवृक्षे च । सप्ताश्वादयोऽप्यत्र ।

सप्तसागर पु० ब० व० सप्तसंख्याताःसागराः। "नवनीतसुरासर्पिर्द्दधिदुग्धजलात्मका" इत्युक्तेषु सप्तसु सागरेषु । सप्त घृतादिकल्पिताः सागराइव देयपदार्थायत्र । पुराणोक्ते स्वनामख्याते महादानभेदे लक्षणं वृहदभिधाने ।

सप्तांशु पु० सप्त अंशवोज्वालायस्य । "कालीकरालीचेत्याद्युक्त" सप्तज्वालावति वह्नौ । [वृक्षे च ।

सप्ताश्ववाहन पु० सप्त अश्वाः वाहनान्यस्य । सूर्य्ये, अर्क-

सप्ति पु० सप-ति । अश्वे । ["चलसफरीविघट्टितोर्म्मिति" माघः।

सफर पु० सप-अरन् पृ०पस्य फः । (पुटी) मत्स्ये स्त्रीत्वमप्यत्र

सफल त्रि० सह फलेन सहस्य सः । अव्यर्थे, फलयुक्ते च ।

सबल त्रि० सह बलेन सामर्थ्येन सैन्येन वा । सामर्थ्यान्विते सैन्ययुक्ते च ।

सब्रह्मचारिन् पु० समानं ब्रह्म वेदग्रहणकालिकं व्रतं चरति चर-णिनि । एकगुरुसकाशात् वेदाध्ययनकाले तन्नियम्यनसमानव्रताचारवति । [याम् ।

सभर्त्तृका स्त्री० सह भर्त्रा पत्या । विद्यमानपतिकायां स्त्रि-

सभा स्त्री० सह भान्ति अभीष्टनिश्चयार्थमेकत्र गृहे यत्र। बहूनां समावेशनस्थाने, तदधिष्ठायिजनसमूहे च।

सभाज सेवने दर्शने च सक० प्रीतौ अ० अद० चु० उभ० सेट्। सभाजयति ते असभाजत्-त।

सभाजन न० सभाज-ल्युट्। गमनागमनादिकाले सुखानन्दप्रीतिसाधने सम्भाषणे, पूजने च।

सभासद् पु० सभायां सीदति-क्विप्। सामाजिके सभ्ये।

सभास्तार पु० सभां स्तृणाति स्तृ-अण्। सभ्ये।

सभिक पु० सभा द्यूतसभास्त्यस्य ठन्। द्यूतकारके

सभीक पु० सभा द्यूतं प्रयोजनमस्य ईकन्। द्यूतकारे।

सभोचित पु० सभा उचिता परिचिता यस्य। पण्डिते। सभायोग्ये त्रि०।

सभ्य पु० सभायां साधुः यत्। सामाजिके, द्यूतकारे च विश्वस्ते त्रि०। [श्रये च।

सम् अव्य० सो-कमु। सम्यगर्थे, प्रकर्षे, सङ्गतौ शोभने, सह-

सम त्रि० सम-अच्। समाने, तुल्ये, सर्वे, साधौ च (योड़) युग्मे, "समेऽङ्किते वर्गे" इति लीलावती। समतयाख्यातेषु द्वितीयचतुर्थषष्ठादिषु राशिषु च। अतुल्येऽस्य सर्व्वनामता। गीतवाद्ययोरेककालभवे गायकनृत्यादिचालनक्रमे ताले न०।

समक्ष अव्य० अक्ष्णः समीपम् अव्ययी० अच्। चक्षुःसन्निकर्षे तदस्त्यस्ति अच्। प्रत्यक्षविषये त्रि०।

समगन्धक पु० समास्तुल्यभागेन निवेशितागन्धाः गन्धयुक्तद्रव्याख्यत्र कप्। कृत्रिमधूपभेदे। [शीरे (वेनारमूल)

समगन्धिक पु० समः सर्व्वदा तुल्यरूपः गन्धोऽस्त्यस्य ठन्। उ-

समग्र त्रि० समं सकलं यथा स्यात्तथा गृह्यते ग्रह-ड। सकले।

समज्ञा स्त्री० समज्यतेऽनया सम्+अनुज-घञ्। मञ्जिष्ठायाम्

समचित्त त्रि० समं सर्व्वत्र समभावं चित्तं यस्य। सर्व्वत्र तुल्यदर्शके तत्त्वज्ञानिनि।

समज न० समजत्यत्र सम्×अज-अप् व्यभावः। वने, समूहे पशूनां संघे, मूर्खवृन्दे च।

समज्ञा स्त्री० समस्मिन् सर्व्वत्र ज्ञायते ऽनया ज्ञा-कप्। कीर्त्तौ

समज्या स्त्री० सम्+अज-क्यप् न वीभावः। सभायाम्, कीर्त्तौ च। [प्रा०। औचित्ये न०।

समञ्जस त्रि० सम्यक् अञ्ज औचित्यं यत्र। उचिते, युक्ते च

समदर्शिन् त्रि० समस्मिन् सर्व्वत्र मज्ञाभावेनाऽभिन्नतया पश्यति दृश-णिनि। सर्व्वत्र समदर्शके तत्त्वज्ञानिनि। "विद्याविनयसम्पन्ने ब्राह्मणे गवि हस्तिनि। शुनि चैव श्वपाके च पण्डिताः समदर्शिनः" इति गीता। [नि त्रि०।

समदृष्टि स्त्री० कर्म्म०। सर्व्वत्र तुल्यदर्शने। ६ ब०। समदर्शि-

समधिक त्रि० सम्यक् अधिकः प्रा०। अत्यन्ताधिके।

समन्त पु० सम्यक् अन्तः स यत्र वा। सम्यगन्ते, सीमायाम् च।

समन्ततस् अव्य० समन्त+तसिल्। सर्व्वत्र विस्तारे।

समन्तदुग्धा स्त्री० समन्ततो दुग्धमस्याः। स्नुहीवृक्षे।

समन्तपञ्चक न० समन्तात् पञ्चकं नदपञ्चकं यत्र। तीर्थभेदे।

समन्तभद्र पु० समन्तात्भद्रमस्य। बुद्धे।

समन्तभुज् पु० समन्तात् भुङ्क्ते भुज-क्विप्। वह्नौ। [च।

समन्तात् अव्य० समन्त+आति। समन्ततइत्यर्थे सर्वत्रविस्तारे

समन्वित त्रि० सम्+अनु+इण-क्त। सङ्गते।

समपद न० समं पदं यस्मिन्। धन्विनां समपदनिवेशनपूर्व्वके "स्थानानि धन्विनां पञ्च" त्युपक्रम्य "अन्वर्थं स्यात् समपदमित्युक्तं" अवस्थानभेदे। [हिते।

समभिव्याहार पु० सम्+अभि+वि×आ+हृ-घञ्। सा-

समभिव्याहृत त्रि० सम्+अभि+वि×आ+हृ-क्त। सहिते।

समभिहार पु० सम्+अभि+हृ-घञ्। पौनःपुन्ये "क्रियासमभिहारेण विराध्यन्त" मिति माघः। [क्रान्तं द्वयमिति" रघुः

समम् अव्य० सम-अमु। साहित्ये, एकदेत्यर्थे, "सममेव समा-

समय पु० सम्×इण-अच्। काले, शपथे, आचारे सिद्धान्ते निर्द्देशे सङ्केते, भाषायां, अङ्गीकारे च।

समया अव्य० सम+इण्-आ। नैकट्ये, मध्ये, च।

समयाध्युषित पु० समयः अध्युषितो यत्र। सूर्य्यताराराहितकाले "उदितेऽनुदिते चैव समयाध्युषिते तथेति" मनुः।

समर पु० न० सम्+ऋ-अप्। युद्धे।

समरमूर्द्धन् पु० ६त०। समरस्याग्रे।

समर्च्चन न० सम्यक् अर्च्चनं प्रा०। सम्यक्पूजने। [पु०।

समर्ण त्रि० सम्+अर्द्-क्त। सम्यक्पीड़िते। [प्रशस्ताभीष्टे

समर्थ त्रि० सम्+अर्थ-अच्। शक्ते, हिते च। सम्यगर्थः प्रा०।

समर्थन न० सम्+अर्थ-ल्युट्। इदमित्थमेवेति निश्चयहेतुपन्यासेन निश्चायकव्यापारभेदे युच्। अशक्येऽध्यासाये स्त्री०

समर्द्धक त्रि० समर्द्धयति सम्-ऋध-णिच्-ण्वुल्। इष्ट फलदातरि, देवादौ।

समर्य्याद त्रि० सह मर्य्यादया। सीमायाम्। समीपे पु०।

समल न० सम्यक् मलम्। विष्ठायाम्। सह मलेन। कलुषे त्रि०

समवतार पु० समवतीर्य्यते ऽनेन सम्+अव+तॄ-घञ्। जलावतरणसोपाने।

समवर्त्तिन् पु० समं वर्त्तते वृत-णिनि। यमे धर्मराजे।

समवकार पु० सम्+अव+कृ-घञ्। नाटकभेदे।

समवाय पु० सम्+अव-इण-अच्। समूहे, मेलने, न्यायोक्ते नित्ये द्रव्यादिषु जात्यादीनां संबन्धभेदे च।

समवेत त्रि० सम्+अव-इण-क्त। मिलिते, समूहान्विते न्यायोक्तेन समवायसम्बन्धेन स्थिते च।

समष्टि स्त्री० सम्+अश-क्तिन्। सम्यग्व्याप्तौ, समस्ततायाञ्च। कर्त्तरि क्तिच्। संघीभूते समस्ते पदार्थे।

समष्ठि(ष्ठी)ल पु० समं तिष्ठति स्था-इलच् पृ० वा दीर्घः। (गुड़िया) शाके। [शब्दभेदे च।

समसन न० सम्+अस-ल्युट्। समासे, संक्षेपे। [कृतसमासे

समस्त त्रि० सम्+अस-क्त। संक्षिप्ते, सकले, व्याकरणोक्ते

समस्थ त्रि० समं तिष्ठति स्था-क। समभावेन तुल्यतया स्थिते

समस्थली स्त्री० कर्म्म०। गङ्गायमुनयोर्मध्यस्थे अन्तर्वेदिदेशे।

समस्या स्त्री० समस्यते संक्षिप्यतेऽनया सम्+अस-क्यप्। संक्षेपेण उक्तस्य श्लोकपदादेः परकृतेन स्वकृतेन वा अवशेषेण भागान्तरेण संघटनार्थं कृते प्रश्ने।

समा स्त्री० समयति विकलयति भावान् सम-अच्-टाप्। वत्सरे अमरकृतास्य नित्यबहुवचनान्तताङ्गीकृता पाणिनिना तु समांसमां विजायतेऽइति सूत्रे एकवचनान्तता निर्दिष्टा।

समांसमीना स्त्री० समांसमां विजायते प्रसूते ख नि० अत्र समांसमामित्यत्र कालाधारे द्वितीया। प्रतिवर्षं प्रसूतायां गवि।

समाकर्षिन् पु० सम्+आ+कृष-णिनि। अतिदूरगामिनि गन्धे। सम्यगाकर्षणकर्त्तरि त्रि०। [कीर्त्तौ, संज्ञायाञ्च।

समाख्या स्त्री० समाख्यायतेऽनया सम्+आ×ख्या अङ्।

समाघात पु० समाहन्यतेऽत्र सम्+आ+हन-घञ्। युद्धे।

समाज पु० सम्+अज-घञ् वभावः। पशुभिन्नानां समूहे, सभायाम्, हस्तिनि च।

समाधा स्त्री० सम्+आ+धा-अङ्। निष्पत्तौ, विवादभञ्जने, पूर्वपक्षस्य सम्यगुत्तराद्युपसिद्धान्तानुकूलतर्कादिना सम्यगर्थावधारणे च। ल्युट्। समाधानमप्यत्र न०। तत्र चित्तैकाग्र्ये,ध्येयवस्तुनि निरन्तरस्थापनरूपे समाधौ च।

समाधि पु० सम्+आ+धा-कि। समाधायां, ध्येयवस्तुनि एकाग्रतया मनसःस्थापनरूपे ध्यानभेदे, वचनाभावे, नियमे च। [शब्दिते च।

समाध्मात त्रि० सम्+आ+ध्मा-क्त। सम्यग्गर्विते, सम्यक्-

समान त्रि० सम्मानयति अन-अण्। तुल्ये, साधौ, एकस्मिन्नित्यर्थे यत्समानाधिकरणमितिचिन्तामणिः।

समानोदक पु० समानमेकं तर्पणादौ देयमुदकं यस्य। "समानोदकभावस्तु निवर्त्तेताचतुर्दशादित्युक्ते" एकादशावधिचतुर्दशपुरुषपर्य्यन्ते ज्ञातिभेदे।

समानोदर्य्य पु० समाने उदरे भवः यत् वा न सादेशः। एकोदर भ्रात्रादौ। भगिन्यां स्त्री०।

समाप पु० सम्यक् आपोऽत्र अच् समा० नि०। देवयजनस्थाने।

समापन न० सम्+आप-ल्युट्। समाप्तौ, परिच्छेदे, शेषे च

समापन्न त्रि० सम्+आ-पद-क्त। समाप्ते, प्राप्ते, क्लिष्टे,च। भावे क्त। समाप्तौ न०।

समाप्त त्रि० सम्+आप-क्त। अवसानप्राप्ते, सम्यक्प्राप्ते च।

समाप्ति स्त्री० सम्-आप+क्तिन्। अवसाने, समर्थने,प्राप्तौ च।

समायोग पु० सम्+आ+युज-घञ्। संयोगसमवायरूपादि सम्बन्धे,"कर्णेर्दृष्टिसमायोगादिति"पुराणम्। प्रयोजने च।

समालम्बिन् पु० समालम्बते सम्+आ+लबि-णिनि। भूचम्पके। समालम्बनकर्त्तरि त्रि०।

समालम्भ पु० सम्+आ+लभ-घञ् मुम् च। कुङ्कुमादिना गात्रलेपने। ल्युट्। तत्रैवार्थे न०।

समावर्त्तन न० समावर्त्तते गुरुकुलादनेन सम्+आ+वृत-ल्युट्। वेदाध्ययनानन्तरं गार्हस्थ्याय गुरुकुलादागमन हेतुके संस्कारभेदे।

समाविष्ट त्रि० सम् आ+विश-क्त। युक्ते, मनोऽभिनिवेशवति, अभीष्टकर्त्तव्यकर्म्मणि चित्तैकाग्र्यविशेषयुक्ते च।

समावृत्त पु० सम्+आ+वृत-क्त। कृतसमावर्त्तनसंस्कारे।

समावेश पु० सम्+आ+विश-घञ्। बहूनामर्थानामेकत्र वाक्यादौ अवस्थापने, कर्त्तव्येऽभिनिवेशे च।

समावेशित त्रि०सम्+आ+विश-णिच्-क्त। कृतसमावेशने।

समास पु० सम्+अस-घञ्। संक्षेपे, समर्थने, समाहारे, व्याकरणोक्ते स्वादिपदानामेकपदतासंपादके पदसाधुतार्थके संस्कारभेदे च।

समासक्त त्रि० सम्+आ+सन्ज-घञ्। संयुक्ते, अत्यन्तासक्ते, अभिनिविष्टे च।

समासङ्ग पु० सम् आ+सन्ज-घञ्। संयोगे,सम्यगभिनिवेशे च

समासवत् पु० समास+अमस्त्यर्थे। तुप् मस्य वः। व्याकरणोक्त समासयुक्तेशब्देसंक्षेपयुक्तेच समासेन तुल्यं वति। समासतुल्ये।

समासादित त्रि० सम्+आ+सद+णिच्-क्त। आरभाणे, निकटस्थिते त्रि०। [स्थायाम्।

समासार्था स्त्री० समासेन संक्षेपेणार्थोऽभिहितोयस्याः। सम-

समाहित त्रि॰ सम्+आ+धा-क्त । कृतसमाधौ, आहिते, प्रतिज्ञाते, निष्पन्ने, शुद्धे च ।

समाहृत त्रि॰ सम्+आ+हृ-क्त । संगृहीते, एकत्रस्थीकृते ।

समाहृति स्त्री॰ सम्+आ+हृ-क्तिन् । संक्षेपे, संग्रहे, समुच्चये च

समाह्वय पु॰ समाह्वयते सम्+आ+ह्वे-अच् आत्वाभावः । युद्धे आह्वाने प्राणिकरणकद्यूते च, 'प्राणिभिः क्रियमाणस्तु स विज्ञेयः समाह्वय' इति स्मृतिः ।

समाह्वा स्त्री॰ समा-आह्वा यस्याः । गोजिह्वाख्ये ।

समित् स्त्री॰ समीयतेऽत्र सम्+इण् क्विप् । युद्धे ।

समिता स्त्री॰ सम्+इण्-क्त । गोधूमचूर्णे सङ्गते त्रि॰ ।

समिति स्त्री॰ सम्+इण-क्तिन् । सभायां, युद्धे च ।

समिध् स्त्री॰ समिध्यतेऽनया सम्+इन्ध-क्विप् । काष्ठे, होमीय काष्ठभेदे च विस्तरो वृहदभिधाने ।

समिध पु॰ समिध्यते सम्+इन्ध-क । काष्ठे वह्नौ च ।

समिन्धन न॰ सम+इन्ध-ल्युट् । काष्ठे सम्यग्दीप्तौ च ।

समीक न॰ सम-ईकक् । युद्धे ।

समीकरण न॰ असमः समः क्रियतेऽनेन सम+च्वि+कृ-ल्युट् । वीजगणितप्रसिद्धे अज्ञातसंख्यानां यावत्तावतां सङ्ख्या ज्ञानार्थं प्रक्रियाभेदे, तुल्यरूपतापादने च ।

समीक्ष न॰ सम्यगीक्ष्यतेऽनेन घञ् । साङ्ख्यदर्शने । भावे घञ् । पर्य्यालोचने, सम्यग्ज्ञाने च । अ । समीक्षाप्यत्र सत्त्वे बुद्धौ, मीमांसाशास्त्रे, यत्ने च स्त्री॰ टाप् ।

समीक्ष्यकारिन् त्रि॰ समीक्ष्य पर्य्यालोच्य करोति कृ-णिनि उप॰ । वस्तुस्वरूपपर्य्यालोचनपूर्व्वककार्य्यकारके ।

समीचीन त्रि॰ सम्यग्भवः सम्+अन्च-क्विप् ततः ख समः सधिः अञ्चेरकारलोपे पूर्व्वपददीर्घः । यथार्थे, साधौ च सत्ये न॰ सत्यवति त्रि॰ ।

समीप त्रि॰ सङ्गता आपोऽत्र अच् समा॰ अत ईत्वम् । निकटे

समीर पु॰ सम्यक् ईरयति नोदयति सम्+ईर-अच् । वायौ ष॰ समिरोऽप्यत्र ।

समीरण पु॰ सम्+ईर-ल्यु । वायौ, मरुवकवृक्षे, पथिके च

समीरिता त्रि॰ सम्+ईर-क्त । कथिते, उच्चारिते 'चतुर्मुख समीरिते'ति कुमारः । [वाग्मिनि च ।

समीहित त्रि॰ सम्+ईह-क्त । अभीष्टे । [वावदूके

समुख त्रि॰ सह मुखेन मुखव्यापारेण वा सहस्य सादेशः ।

समुचित त्रि॰ सम+उच-क्त । सम्यगुचयुक्ते समञ्जसे ।

समुच्चय पु॰ सम्+उद्+चि-अच् । हिमादीनां राशौ, परस्परनिरपेक्षाणामनेकेषामेकस्मिन् क्रियादावन्वये च । यथा देवदत्तो यज्ञदत्तश्च गच्छतीत्यत्र देवदत्तयज्ञदत्तयोः परस्परसापेक्षताभावेऽपि एकस्मिन् गमने अन्वयः । तद्वाचकश्च प्रायेण चकारः क्वचित् तथादिशब्दोऽपि ।

समुच्चित त्रि॰ सम्+उद्+चि-क्त । कृतसमुच्चये 'समुच्चितफलकामनाना'मिति विधिस्वरूपे गदाधरः ।

समुच्च(च्चा)र पु॰ सम्+उद्+चर-अप् घञ् वा । सम्यगुच्चारणे, सम्यक्त्यागे च । [उल्लेखे च ।

समुच्छेद पु॰ सम्+उद्+छिद्-घञ् । विनाशे । [विरोधे,

समुच्छ्र(च्छ्रा)य पु॰ सम्+उद्+श्रि-अच् घञ् वा । अत्युन्नतौ,

समुच्छ्रित त्रि॰ सम्+उद्+श्रि-क्त । अत्युन्नते ।

समुच्छलित त्रि॰ सम्यक्+उच्छलितम् सम्+उद्+शल्-क्त । समन्तात् विस्तीर्णे (क्वचलापि) 'समुच्छलितविभ्रमा गतिरि'ति काव्य प्र॰ । [प्रत्युज्जीविते च ।

समुच्छ्वसित त्रि॰ सम्+उद्+श्वस-क्त । सम्यगुच्छ्वासयुक्ते,

समुच्छ्वास पु॰ सम्+उद्+श्वस-घञ् । मुखनासिकाभ्यां प्राणवायोर्व्यापारे ।

समुज्झित त्रि॰ सम्+उज्झ-क्त । त्यक्ते । [सम्यगुद्गमने च ।

समुत्क्रम पु॰ सम्+उद्+क्रम-घञ् न वृद्धिः । ऊर्द्ध्वगमने,

समुत्क्रोश पु॰ सम्यक् उत्क्रोशति उच्चैः शब्दायते सम्+उद्+क्रुश-अच् । कुररीविहगे । भावे घञ् । अत्युच्चैःशब्दे ।

समुत्थ त्रि॰ सम्यगुत्तिष्ठति सम्+उद्+स्था-क्त सस्य थः । सम्यगुत्पन्ने । [उद्योगे, उत्तोलने च ।

समुत्थान न॰ सम्+उद्+स्था-करणे ल्युट् सस्य थः । समु-

समुत्पत्ति स्त्री॰ सम्+उद्+पद-क्तिन् । समुद्भवे ।

समुत्पन्न त्रि॰ सम्+उद्+पद-क्त । समुद्भूते ।

समुत्पाट पु॰ सम्+उद्+पट-घञ् । उन्मूलीकरणे ।

समुत्पाटित त्रि॰ सम्+उद्-णिच्-पट-क्त । उन्मूलीकृते । [पु॰

समुत्पिञ्ज त्रि॰ सम्+उद्+पिञ्ज-अच् । अत्याकुले । आकुलसैन्ये

समुत्सर्ग पु॰ सम्यक् उत्सर्गः । सम्+उद्+सृज-घञ् । सम्यक्त्यागे

समुत्सुक त्रि॰ सम्यगुत्सुकः प्रा॰ । अत्यन्तोत्सुके इष्टवस्तुलाभाय त्वरान्विते ।

समुत्सृष्ट त्रि॰ सम्+उद्+सृज-क्त । सम्यक्त्यक्ते । [तायाञ्च

समुत्सेध पु॰ सम्+उद्+सिध-घञ् । अत्युन्नतौ, अतिस्फीत-

समुदक्त त्रि॰ सम्+उद्+अन्च-क्त । कूपादेरुद्धृतजलादौ ।

समुदय पु॰ सम्+उद्+इण-अच् । समूहे, युद्धे, समुद्गमे, दिवसे च ज्योतिषोक्ते लग्ने न॰ । घञन्तः समूहे पु॰ । [गाचारे च

समुदाचार पु॰ सम्+उद्+आ+चर-घञ् । अभिप्राये, सम्य

समुदित त्रि॰ सम्+उद्+इण्-क्त । प्राप्तसंहतौ पदार्थे,

सम्+वद-कर्म्मणि क्त । सम्यक्कथिते ।
समुदीरण न० सम्+उद्+ईर-ल्युट् । सम्यक्कथने ।
समुदीरित त्रि० सम्+उद्+ईर-क्त । सम्यक्कथिते ।
समुद्ग पु० सम्+उद्+गम-ड । सम्पुटके सम्पुटाकारेण संश्लेषकारकपदार्थे । स्वार्थे कन् तत्रैव ।
समुद्गम पु०सम्+उद्+गम-घञ् न वृद्धिः । ऊर्द्ध्वगतौ,समुद्भवे च
समुद्गीत त्रि० सम्+उद्+गै-क्त । उच्चैर्गीते ।
समुद्गीर्ण त्रि० सम्+उद्+गॄ-क्त । वमिते, उत्तोलिते,कथिते च
समुद्दिष्ट त्रि० सम्यक् उद्दिष्टम् उद्+दिश-क्त । सम्यगुद्देशवति पदार्थे 'तत्समुद्दिष्टं कर्म्मेति संक्षिप्तसारः ।
समुद्देश सम्यक् उद्देशः उद्+दिश-घञ् । सम्यगभिसन्धौ ।
समुद्धत त्रि०सम्+उद्+हन-क्त । अत्यन्तप्रगल्भे, अत्यन्ताविनीते, समुद्गीर्णे च ।
समुद्धरण न० सम्+उद्+हृ-ल्युट् । उत्तोलने कूपादेर्जलोन्नयने, भुक्तान्नस्य वमने, उन्मूलने च । कर्म्मणि ल्युट् । वान्ते-अन्नादौ, सन्मूलिते च । [उन्मूलिते च ।
समुद्धृत त्रि० सम्+उद्+हृ-क्त । अपनीते, वान्ते, उत्तोलिते
समुद्धर्त्तृ त्रि० सम्+उद्+हृ-तृच् । वमनकारिणि, उन्मूलयितरि, उत्पाटके, हृतद्रव्यस्य पुनरादानकर्त्तरि च ।
समुद्भव पु० सम्+उद्+भू-अप् । समुत्पत्तौ ।
समुद्भूत त्रि० सम्+उद्+भू-क्त । समुत्पन्ने ।
समुद्यत त्रि० सम्+उद्+यम-क्त । सम्यगुद्यमवति ।
समुद्याम त्रि० सम्+उद्+यम-घञ् न वृद्धिः । सम्यक्प्रयत्ने ।
समुद्र पु०सम्+उन्द-क्लेदने र,सम्+उद्+रा-क वा । स्वनामख्याते प्रचुरजले पदार्थे । सह मुद्रया मुद्रासहिते त्रि० 'बभौ मरुत्वान् विकृतः समुद्रः बभौ मरुत्वान् विकृतः समुद्रः' इति भट्टिः । शच्यां, शच्याञ्च स्त्री० टाप् ।
समुद्रकफ पु०समुद्रस्य कफ इव । जलधिफेने । [नद्याम् ।
समुद्रकान्ता स्त्री०६त० । पृक्कायां,नद्याञ्च। समुद्रप्रियादयो-
समुद्रगा स्त्री०समुद्रं गच्छति गम-ड । नद्याम् 'सर्व्वा नद्यः समुद्रगा' इति पुराणम् ।
समुद्रगृह न०समुद्र इव प्रचुरजलं गृहम् । जलयन्त्रगेहे ।
समुद्रचुलुक पु०समुद्र चुलुकः गण्डूषमितजलमिव अनायासेन पीतत्वादस्य । अगस्त्ये मुनौ । [राशे अम्बते, चन्द्रे च ।
समुद्रनवनीत न०समुद्रस्य नवनीतमिव । समुद्रमन्थनोद्भूतसा-
समुद्रफेन पु० ६त० । समुद्रस्य फेने ।
समुद्रमेखला स्त्री०समुद्रः मेखलेव वेष्टनाकारत्वात् यस्याः । पृथिव्याम् । समुद्ररसनादयोऽप्यत्र ।

समुद्रयान न०यायतेऽनेन या-ल्युट् ६त० । पोते समुद्रतरणसाधने नौकाभेदे ।
समुद्रलवण न० समुद्रजलजातं लवणम् । (करकच) लवणे
समुद्रवह्नि पु० ६त०। समुद्रस्थे अग्नौ वाड़वानले ।
समुद्रवेला स्त्री० ६त० । समुद्रस्य कूले ।
समुद्रान्त न०समुद्रस्यान्तः पर्य्यन्तदेशः साधनत्वेनास्त्यस्य अच् समुद्रः अन्तो यस्य वा । जातीफले । दुरालभायाम्, कार्पास्यां, पृक्कायां, यवासे च स्त्री० । समुद्रपर्य्यन्ते त्रि० ।
समुद्राम्बरा स्त्री० समुद्रः अम्बरमिव वेष्टनाकारः यस्याः । पृथिव्याम् । सागराम्बरादयोऽप्यत्र ।
समु(द्रि)द्रीय त्रि०समुद्र+भवार्थे घ ख वा । समुद्रभवे पदार्थे
समुद्वह त्रि०सम्+उद्+वह अच् । श्रेष्ठे,सम्यगुद्वहनकर्त्तरि च
समुन्दन न० सम्+उन्द-ल्युट् । सम्यगार्द्रीभावे (भिजा) ।
समुन्न न० सम्+उन्द-क्त । क्लिन्ने आर्द्रे ।
समुन्नत त्रि०सम्+उद्+नम-क्त । अत्युच्चे । शरभभेदे पु० ।
समुन्नति स्त्री० सम्+उद्+नम-क्तिन् । उच्चतायाम् 'प्रायः पयोधरसमुन्नतिरत्र हेतुरि'त्युद्भटः ।
समुन्नद्ध त्रि० सम्+उद्+नह-क्त । गर्व्विते पण्डितम्मन्ये, प्रभौ समुद्भूते च । कर्म्मणि क्त । उत्तोल्य बद्धे । [पणे, समुद्भावने च
समुन्नय पु०सम्+उद्+नी-अच् । ऊर्द्ध्वनयने,सम्यक्प्राप्तौ,उत्क्षेपे
समुपचित त्रि० सम्यक् उपचितम् उप+चि-क्त । सुबहुलीकृते संवर्द्धिते च ।
समुपजोषम् अव्य० सम्+उप+जुष-अम् । अत्यन्तानन्दे ।
समुपेयिवस् त्रि० सम्+उप+इण-क्वसु । समीपगते ।
समुपोढ़ त्रि० सम्+उप+वह-क्त । ऊढे संजाते च ।
समुल्लेख पु०सम्+उद्+लिख-घञ् । पादादिना भूम्यादेः खनने
समूढ त्रि० सम्+ऊह-वा वह-क्त । राशीकृते, अनपप्लुते 'समूढमस्य पांसुरे इति' ऋग्वेदः भुग्ने, दमिते, कृतविवाहे, शोधिते च । सह मूढेन मूढसहिते त्रि० ।
समूरु पु० सङ्कतौ सम्मिलिनौ ऊरू यस्य । मृगभेदे । [भट्टिः
समूल त्रि० सह मूलेन । मूलसहिते 'समूलघातं न्यवधीदि'ति
समूह पु० सम्+ऊह-घञ् । समुदये ।
समूहनी स्त्री० समूह्यतेऽनया ल्युट् । सम्मार्ज्जन्याम् भावे-ल्युट् । संमार्ज्जने । सम्यगूहकरणे च न० ।
समूह्य पु० सम्+ऊह-ण्यत् । यज्ञियाग्नौ । [वृद्धे च ।
समृद्ध त्रि० सम्यक् ऋद्धः ऋध-क्त । अधिकसम्पत्तियुक्ते, अति
समृद्धि स्त्री० सम्यक् ऋद्धिः सम्+ऋध-क्तिन् । अतिसम्पत्तौ, वृद्धौ 'मधुसमृद्धिसमेधिते'ति माघः ।